

# PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Özel Sayı/Special Issue :1, Page: 1-16





## Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN  
Doç. Dr. Sema AY  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

## TARANDIĞIMIZ INDEXLER



Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

## Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)  
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

## Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)  
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)  
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)  
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)  
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)  
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)  
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)  
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)  
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi  
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

# SLOW CITY HAREKETİNDEN SLOW FOOD HAREKETİNE DOĞRU GİDERKEN BELEDİYELERİN ROLÜ

## THE ROLE OF MUNICIPALITIES WHILE MOVING FROM SLOW CITY MOVEMENT TO SLOW FOOD MOVEMENT

*Arş. Gör. Azize ATİK*

*Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sultandağı Meslek Yüksek Okulu,  
Gıda Teknoloji Programı, azizeatik@gmail.com*

*İlker ATİK*

*Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon Meslek Yüksek Okulu,  
Gıda Kalite Kontrolü ve Analizi Bölümü, ilkeratik@hotmail.com*

### ÖZET

**B**eslenme insanlığın en temel fizyolojik ihtiyaçlarından biridir. Bu temel ihtiyaç bugüne kadar sadece insanlığın yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli koşulları sağlaması açısından ele alınmıştır. Oysaki yemek sadece yaşamı devam ettirmek için bir zorunluluk değil aynı zamanda hayattan zevk almamızı sağlayan, hızlı yaşamın esir alıcı etkisinden bizleri uzaklaştıran bir olgudur. Geleneksel değerlerimizle bizi buluşturan, hayatın anlamını idrak etmemizi sağlayan ve köklerimizle geleceğe taşımamıza vesile olan bir durumu ifade etmektedir. Bunu gerçekleştirmenin en iyi yollarından biri Slow Food Hareketidir. Slow Food, ortak kültürel ve gastronomik sürdürülebilirliği amaçlayan uluslararası bir harekettir. Slow Food aynı zamanda, dünya genelinde gıda tarım bio-çeşitliliğini savunur. Evcil ya da vahşi hayvan ve sebze türlerini korur. Tüketicinin bilinçlenmesine aracı olur. Gıda ve gastronomik geleneklerin bağlı olduğu kültürel kimliklerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına çalışır. Yiyecek ve tarım alanında, geleneklerden miras kalan işleme tekniklerini araştırır. Fast food yeme alışkanlıklarının yaygınlaştığı günümüzde sağlıklı gıdaya ulaşmada bir köprü görevi gören slow food hareketinin yaygınlaşması ve etkin olabilmesi hiç kuşkusuz desteklenmesine bağlıdır. Bu nedenle bu çalışmada özellikle Cittaslow (sakin kent) hareketinin temelini oluşturan Slow Food Hareketinin uygulanmasında belediyelerin görev ve sorumlulukları bu alanda yürüttükleri faaliyetler incelenmiştir.

*Anahtar Kelimeler: Slow Food, Belediye, Cittaslow.*

## ABSTRACT

**N**utrition is one of the most basic physiological needs of human beings. This basic need has been handled only in terms of providing the necessary conditions for the survival of mankind until today. However, food is not only a need for maintaining life but also a phenomenon which enables us to enjoy life, removes us from the captive effect of fast life, at the same time. It expresses a situation that brings us together with our traditional values, enables us to comprehend the meaning of life and leads us to bring our roots to the future. One of the best ways for achieving this is the Slow Food Movement. Slow Food is an international movement aiming common cultural and gastronomic sustainability. At the same time, Slow Food defends the bio-diversity of food, agriculture around the world. It protects domestic or wild animal and vegetable species. It mediates for the consciousness of the consumer. It endeavors to ensure the sustainability of the cultural identities which are depended on food and gastronomic traditions. It researches the processing techniques inherited from tradition In the field of food and agriculture. Today when fast food eating habits are spreading, becoming prevalent and effective of slow food movement which serves as a bridge to reach healthy food, undoubtedly depends on supporting. For this reason, in this study the tasks and the responsibilities of the municipalities in the implementation of the Slow Food Movement which is also the basis of the Cittaslow movement are researched.

**Key Words:** *Slow Food, Municipality, Cittaslow*

## 1. GİRİŞ

**B**eslenme kişinin anne karnından ölümüne kadar yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli temel ihtiyaçlardan biridir. Kişinin bedenen ve ruhen sağlıklı, üretken bir hayat sürdürmesi doğrudan dengeli ve yeterli beslenme ile ilişkilidir (Demirci, 2011). Besinler ve beslenme üzerine yapılan araştırmalar insanların gıdasız yaşayamayacağını bununla birlikte tüketilen gıdaların sağlıklı ve dengeli olması gerektiğini ortaya koymuştur (Tayar vd. 2015).

Yemek yemek sadece yaşamı devam ettirmek için bir zorunluluk değil aynı zamanda psikolojik bir olgudur. Yemek yemek kişinin bilinçli olarak yaptığı bir iştir. Bu sebeple sağlıklı ve dengeli beslenme konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir (Tayar vd. 2015). Yemek aynı zamanda geleneksel değerlerimizle bizi buluşturan, hayatın anlamını idrak etmemizi sağlayan ve köklerimizi geleceğe taşımamıza vesile olan bir durumu ifade etmektedir. Bunu gerçekleştirmenin en iyi yollarından biri Slow Food Hareketidir. Slow Food, ortak kültürel ve gastronomik sürdürülebilirliği amaçlayan uluslararası bir harekettir. Slow Food aynı zamanda, dünya genelinde gıda tarım bio-çeşitliliğini savunur. Evcil ya da vahşi hayvan ve sebze türlerini korur. Tüketicinin bilinçlenmesine aracı olur. Gıda ve gastronomik geleneklerin bağlı olduğu kültürel kimliklerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına çalışır. Yiyecek ve tarım alanında, geleneklerden miras kalan işleme tekniklerini araştırır. Fast food yeme alışkanlıklarının yaygınlaştığı günümüzde sağlıklı gıdaya ulaşmada bir köprü görevi gören slow food hareketinin yaygınlaşması ve etkin olabilmesi hiç kuşkusuz desteklenmesine bağlıdır (www.trakyagastronomi.com, 2018). Bu nedenle bu çalışmada özellikle Cittaslow (sakin kent) hareketinin de temelini oluşturan Slow Food Hareketinin uygulanmasında belediyelerin görev ve sorumlulukları bu alanda yürüttükleri faaliyetler incelenmiştir.

## 2. TÜRKİYE'DE SLOW CITY (CITTASLOW)

Birliğe üye olmak isteyen kentlerin üye olabilmeleri için birliğin belirlediği kriterler üzerinden değerlendirilmesi ve Cittaslow felsefesine uygunluğu denetlenmektedir. Birlik kurulduğu zaman 59 olan bu kriterler 2013 yılında Uluslararası Bilim Komitesi tarafında yapılan bir çalışmayla güncellenmiş ve sayısı 70'e çıkmıştır. Kurulduğu ilk yıllarda İtalyan kentleri arasında yaygınlaşan hareket, günümüzde 28 ülkede 182 üyeye sahiptir (https://listelist.com, 2018).

Cittaslow birliği birçok kriteri değerlendirerek üye kabul ediyor. Üye olan şehirlerin başlıca özellikleri şöyle sıralanabilir: (http://hayatgezinceguzell.blogspot.com, 2018)

- nüfusun 50.000 den az olması
- geleneksel mimarinin korunması ve eserlerin restore edilmesi
- taşıt trafiğinin azaltılması ve yayalaştırmaya önem verilmesi
- fast food yerine yerel ürünlerin ön plana çıkarılması
- organik tarımın desteklenmesi
- gürültü ve havakirliliğine karşı önlemler alınmış olmalı

Türkiye de mevcut durum göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin ilk yavaş şehri olan Seferihisar bu ağa 2009 yılında girmiştir. Seferihisar'ı (İzmir), Gökçeada (Çanakkale), Akyaka (Muğla), Yenipazar (Aydın) ve Taraklı (Sakarya) takip etmiş bu şehirlerden sonra Yalvaç ve Eğirdir (Isparta), Vize (Kırklareli), Perşembe (Ordu), Halfeti (Şanlıurfa), Şavşat (Artvin) ve Uzundere (Erzurum), Gerze (Sinop), Göynük ve Mudurnu (Bolu) (<http://www.hurriyet.com.tr>) yavaş şehir olmuştur (Özmen vd. 2016).



**Fotoğraf 1. Türkiye'nin ilk (Slow City) Yavaş Şehri Seferihisar**  
(<http://hayatgezinceguzell.blogspot.com>, 2018)

Sakin Şehir; bir kentin yaşam kalitesinin iyileştirilmesinin ve kalkınmasının, şehrin kendi özgün yapısının, mimarisinin, gelenek ve göreneklerinin, yerel yemeklerinin ve tarihsel kimliğinin korunmasıyla mümkün olacağını öngörmektedir. Sakin Şehir felsefesi, şehirlerin hangi alanlarda güçlü ve zayıf olduklarını analiz etmelerini ve sahip oldukları imkânlar çerçevesinde bir strateji geliştirmelerini teşvik etmektedir (<http://www.cografyabilimi.gen.tr>, 2018).



**Fotoğraf 2. (Slow City) Yavaş Şehir Uzundere** (<http://www.cografyabilimi.gen.tr>, 2018)





**Fotoğraf 3. Dünyanın ilk Cittaslow adası Gökçeada (www.gokceadarehberim.com, 2018)**



**Fotoğraf 4. (Slow City) Yavaş Şehir Taraklı (www.atlasdergisi.com, 2018)**



**Fotoğraf 5. (Slow City) Yavaş Şehir Akyaka (www.atlasdergisi.com, 2018)**



## 2.1. Cittaslow Nedir?

- Şehirlerin hangi alanlarda önemli ve özel olduklarını düşünmeleri ve bu özelliklerini korumak için farklı stratejiler geliştirmeleridir.
- Şehrin dokusunun, renginin, müziğinin ve hikayesinin uyum içinde, şehir sakinlerinin ve ziyaret edenlerin zevk alabilecekleri bir hızda yaşamasıdır.
- Yerel zanaatları, tatları ve sanatları sadece eskilerin hatırlayabileceği kavramlar olmaktan çıkarmak için bunları çocuklarımızla ve misafirlerimizle paylaşmaktır.
- Hava, gürültü, ışık ve elektro manyetik kirliliklerin sürekli kontrol edilmesi ve sağlığı tehdit etmeyecek seviyede tutulmasıdır.
- Çevreye ve insana zararlı olmayan yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasının ve enerji tasarrufunun teşvik edilmesidir.
- Şehrin, başka şehirlerden farklılaşmasıdır (www.gokceadarehberim.com, 2018).



Fotoğraf 6. (Slow City) Yavaş Şehir Yenipazar (www.atlasdergisi.com, 2018)



Fotoğraf 7. (Slow City) Yavaş Şehir Şavşat (www.atlasdergisi.com, 2018)





Fotoğraf 8. (Slow City) Yavaş Şehir Halfeti ([www.atlasdergisi.com](http://www.atlasdergisi.com), 2018)



Fotoğraf 9. (Slow City) Yavaş Şehir Vize ([www.atlasdergisi.com](http://www.atlasdergisi.com), 2018)

## 2.2. Cittaslow Ne Değildir?

- Geriye gitmek ya da eskide yaşamak değildir. Şehrin değerlerine, esnafına, halkına sahip çıkması ve bunu gelecek nesillerle paylaşmasıdır.
- Arabaya binmeyi yasaklamak değildir. Ancak, araçların girmediği, şehir sakinlerinin ve şehri ziyaret edenlerin rahat bir nefes almak için dinlenebilecekleri alanlar yaratmaktır.
- Teknolojiye karşı çıkmak değildir. Tam tersine, belediye hizmetlerinin internet ortamına taşınması ve kent halkının bu hizmetlerden yararlanabilmeleri için eğitilmesidir.
- Daha yavaş yemek değildir. Ancak daha sağlıklı olan yerel besinlerin, organik ürünlerin ve yemeklerin özendirilmesidir. Okullarda çocuklarımıza tat ve beslenme üzerine eğitim programları düzenlemektir ([www.gokceadarehberim.com](http://www.gokceadarehberim.com), 2018).



Fotoğraf 10. (Slow City) Yavaş Şehir Yalvaç ([www.atlasdergisi.com](http://www.atlasdergisi.com), 2018)



Fotoğraf 11. (Slow City) Yavaş Şehir Perşembe ([www.kulturportali.gov.tr](http://www.kulturportali.gov.tr), 2018)



Fotoğraf 12. (Slow City) Yavaş Şehir Gerze (<http://www.turizmavrupa.com>, 2018)





**Fotoğraf 13. (Slow City) Yavaş Şehir Mudurnu ([http:// www.sabah.com.tr](http://www.sabah.com.tr), 2018)**



**Fotoğraf 14. (Slow City) Yavaş Şehir Göynük ([www.aa.com.tr](http://www.aa.com.tr), 2018)**



**Fotoğraf 15. (Slow City) Yavaş Şehir Eğirdir (<https://gaiadergi.com>, 2018)**

Bu şehirlerde trafiğin azaltılması, gürültü kirliliğini önleyecek tedbirlerin alınması, geleneksel yemekler sunan restoranların arttırılması vb. çalışmalar yapılmaktadır. Dolayısıyla yerel yöneticilerin destek ve teşvikleri önemlidir. Gerek Slow Food gerekse Slow City anlayışının kentlerde benimsenmesi ve tam anlamı ile uygulanabilmesi ve herşeyden önemlisi sürdürülebilirliği haklın ve denetim mekanizmalarında görevli personelin eğitilmesine bağlıdır. Şehirlere uzun süreçte ciddi katkısı bulunan bu hareketlerin uygulanabilir ve sürdürülebilir olması şüphesiz yönetim ve halkın gönüllü olmasına bağlıdır.



### 3. SLOW FOOD HAREKETİ

“Slow Food”, “Fast Food”, hızlı yaşam ve yerel yemek geleneklerinin kaybolmasına karşı bir tepki ve bilinçlendirme hareketi olarak 1989 yılında kar amacı gütmeyen bir Sivil Toplum Kuruluşu olarak Gazeteci Carlo Petrini ve arkadaşları tarafından İtalya’da kurulmasından sonra giderek büyüyen bu hareket olmuştur (Gezeroğlu, 2013). Hareket İtalyanın Langhe Bölgesindeki Cuneo kentinde Roma Pizazza di Spagna’da Mc Donald’s açılmasına tepki olarak başlamıştır. Slow Food, ortak kültürel ve gastronomik sürdürülebilirliği amaçlayan uluslararası bir harekettir. Kişilerin gönüllü katılımına dayanır. Slow Food aynı zamanda, dünya genelinde gıda tarım bio-çeşitliliğini savunur. Evcil ya da vahşi hayvan ve sebze türlerini korur. Lezzetin standartlaşmasına karşıdır. Tüketicinin bilinçlenme gereksinimini destekler. Gıda ve gastronomik geleneklerin bağlı olduğu kültürel kimliklerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına çalışır. Yiyecek ve tarım alanında, geleneklerden miras kalan işleme tekniklerini araştırır (Paksoy ve Özdemir, 2014).

Slow Food ilk yıllarında tüm ilgisini İtalyan şaraplarının kalitesinin artırılmasına ve uluslararası tanıtımına önem vermiştir. Piemonte bölgesinin Barolo bağlarının şaraplarını tanıtan bir rehber yayınlamış daha sonra o güne kadar yapılmamış olanı gerçekleştirerek “Dünya Sarapları Rehberi”ni oluşturmuştur (Gezeroğlu, 2013).

Bugün, dünyanın 120’den fazla ülkesinde sayısı 1500’e varan sofraya meclisleri (convivium) bulunan, 100.000’in üzerinde üyeye sahip ve 160’tan fazla ülkede bağlantısı bulunan Slow Food, Slow (Yavaş) Hareketinin en görünür bildirgesi konumundadır. Kuruluşundan bu yana geçen 30 yılda; ‘iyi, temiz, adil gıda’ ilkesiyle herhangi bir devlet ya da devletlerarası bir organizasyona bağlı olmadan ciddi bir örgütlenme ve yayılma sağlayabilmiştir. Slow Food hareketinin İtalya’da yılda iki defa Salone del Gusto adıyla düzenlenen toplantıları, dünyanın pek çok bölgesinden üreticiyi bir araya getirip tanışma fırsatı ve bilgi alışverişinde bulunma olanağı sunmaktadır (Donat, 2016).

Slow Food Hareketi kendisine sembol olarak “salyangoz’u seçmiştir. Sembole göre salyangoz hayat içinde sürekli yiyerek ağır ağır ilerleyerek bir anlamda insanoğlunun yolculuğunu da temsil etmektedir (Aytimur, 2015).



# Slow Food®

Şekil 1. Slow Food Hareketi’nin sembolü (<http://www.lamaetrama.it>, 2018)

Slow Food tarafından geliştirilen kalite fikri, aşağıda ifade edilen üç ilkeyi kapsamaktadır:

- Yiyecek iyi olmalı. Bu, her insanın yediği yemeğin, hiçbir şekilde doğallığını değiştirmeye gerek duymadan, belli bir anda, yerde ve kültürde uygulanan gerçeklik ve doğallık kriterlerine göre tadının iyi olması ve zevk vermesi anlamına gelir.
- Yiyecek temiz olmalı. Yiyecek, çevreye, hayvan refahına veya insan sağlığına zarar vermeyen sürdürülebilir bir şekilde üretilmelidir. Tarımsal sanayi zincirinin her aşaması, tüketim dâhil, tüketici ve üretici sağlığını korumak, ekosistemin ve biyoçeşitliliğin korunması gerekir.

- Yiyecek adil olmalıdır. Yiyecek üreticileri, kendi itibarları, bilgileri ve yetenekleri korunurken ve değer verilirken, insancıl koşullarda yaptıkları iş için adil bir karşılık almalıdır (Sağır, 2017).

### 3.1. Slow Food Hareketinin Avantajları

Slow Food hareketinin amacı geleneksel yöntemleri seri üretim ve kolaycılık eğiliminden uzak pişirme metodlarını tekrar yaygın hale getirmektir. Aynı zamanda ambalajlanması zor, raf ömrü kısa ya da seri üretim verme zorluğu bulunan ürünleri yeniden tanıtmaktır (Özmen vd, 2016).

Slow Food akımının yerel ürün, yerel üretici ve yerel satıcıyı destekliyor olması ekonomik faydalarındandır. Bunun yanı sıra Slow Food'a göre sağlıklı ve doğal olan yiyecekler, yaşam kalitesinin temel göstergelerinden biridir. Sağlıklı ve doğal beslenen bireyin hastalıklara yakalanma oranının, diğerlerine göre daha düşük olduğu herkesçe bilinmektedir (Nakilcioğlu-Taş ve Ötleş).

### 3.2. Slow Food Hareketinin Dezavantajları

Slow food hareketinin sağladığı çevresel, ekonomik ve sosyokültürel faydalarının yanı sıra birtakım dezavantajları da mevcuttur. Başlıca dezavantajları;

- Pahalı (Herkes, organik olarak yetiştirilmiş ürünleri alabilecek bütçeye sahip değil)
- Daha fazla ürün üretebilmek için, daha fazla tarım arazisine ihtiyaç vardır.
- Distribütörler açısından var olan komplikasyonlar (Organik olmayan gıdalarla organik gıdaların aynı araçlarla nakil edilememeleri, kontaminasyon riski, taşıma maliyetinin artması, daha fazla kamyon gereksinimi, depolama süresi problemi.)
- Amerika'da yerel gıdaların artan tüketiminden, ülke ekonomisi az da olsa etkilenebilmektedir. Daha az gelişmiş ülkelerin gıda ihracatına güvenmek zorunda kalınmaktadır (Nakilcioğlu-Taş ve Ötleş).

## 4. TÜRKİYE'DE SLOW FOOD FAALİYETLERİNE VE PROJELERİNE DESTEK

1986 yılında İstanbul Taksim'de Türkiye'nin ilk McDonalds Restoranı açılmış ve Türk toplumu da fast food / hızlı yeme kültürü ile tanışmaya başlamıştır. Türkiye'de de dünyanın farklı ülkelerinde olduğu gibi hızlı yemek anlayışına karşı tepkiler doğmuştur. Slow Food hareketinin Türkiye'deki benzeri olarak 1999'da kurulan Sefertası Hareketi geleneksel lezzetlerin korunup yaşatılması için faaliyet göstermiştir. Sefertası Hareketi hızlı tüketime karşı çıkmayı, evde yemek pişirmeyi, aile sofralarını, sağlıklı beslenmeyi ve israfı önlemeyi benimsemiştir. Bu harekete adını veren sefertası da korumayı, taşımayı sembolize etmektedir. Süreç içerisinde Slow Food Anadolu'nun kurulması ile Slow Food hareketinin Türkiye'deki faaliyetleri daha etkin hale gelmiştir. Günümüzde Slow Food hareketi farklı proje ve girişimler altında giderek yaygınlaşmış durumdadır. Türkiye'nin farklı yörelerinde 23 adet Slow Food Convivium'u ve Toprak Ana (Terra Madre) ağında yer alan 36 adet yerel üretici birliği ve eğitsel birlik bulunmaktadır. Aynı zamanda Foça ve Gökçeada pazarları dünya genelinde belli üyelik kriterleri gerektiren Yeryüzü Pazarları ağına katılmıştır. Türkiye'den 49 adet ürün izlenmesi ve korunması suretiyle Lezzet Gemisi (Ark of Taste-Nuh'un Gemisine göndermede bulunur) projesi kapsamına dahil edilmiş ve 2 adet ürün de yok olma tehlikesinde olan ürünlerin canlandırılmasını teşvik eden Slow Food Presidia kapsamına alınmıştır. Türkiye'de kurulan İstanbul Slow Food Gençlik Ağı uluslararası Slow Food hareketinin bünyesindeki Yavaş Yemek Gençlik Ağı'nın bir parçası olarak faaliyet göstermektedir (Donat, 2016).

Slow Food anlayışı Slow City (yavaş şehir), Slow Living (yavaş yaşam), Slow Media (yavaş medya) akımlarını da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle bu akımı öncelikle şehir yönetimlerinin benimsemesi ve akımların uygulanmasında destekçi olması gerekmektedir.

Yerel nitelikli yavaş yemek (Slow Food) örgütünün kurulması, “Terra Madre” (Toprak Ana) planının ve yemek konusunda örgütlenmiş dernek, vakıf, birlik, cemiyet veya örgütlerin desteklenmesi, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan ürünlere yönelik olarak Slow Food bünyesinde projelerin tasarlanması, Slow Food tarafından korumaya alınan yerel nitelikli ürünlerin ve geleneksel beslenme alışkanlıklarının, eğitim programlarında, restoranlarda, okul kantinlerinde kullanılarak korunmasının sağlanması, okul bahçelerinde tarımsal üretim konusunda örnek uygulamaların yapılması, Slow Food hareketi işbirliği ile okullarda beslenme ve tat konularında eğitimlerin verilmesi ve Slow Food hareketinden sağlanacak destek ile “Mercatidella Terra” yönteminin kullanılması ile yerli ürün üretiminin desteklenmesi maddeleri yer almaktadır (Ünal, 2016).

Türkiye'nin ilk Slow Food Köyü ise Çeşme ilçesine bağlı Germiyan Köyü olmuştur (www.onedio.com, 2018). Köyde endüstriyel üretim yapılmamakta ayrıca genetiği değiştirilmiş organizma içeren ürünler ve mevsimsiz turfanda yetişen ürünler kullanılmamaktadır. Geleneksel yemekler geleneksel yöntemler ile üretilmekte ve köyün arazisinde yetişen hammadde kullanılmaktadır.



Resim 1. Slow Food Village “Germiyan” (www.azgezmis.com, 2018)

Türkiye’de Slow Food Hareketi için katkı sunan bir durum geleneksel pazarların (semt, mahalle veya köy) varlığını sürdürmesidir. Slow Food ile Slow City (Sakin Kent) kavramlarının en önemli buluşma noktalarından biri geleneksel yerel üretici pazarlarıdır. Günümüzde tüketicinin de bilinçlenmesi ile GDO içermeyen, doğal ve sadece mevsiminde ürünlerin satıldığı yerel üretici pazarları (ekolojik pazar, organik pazar gibi adlarla da anılmaktadır) hem yöresel gıdaların korunmasına hem de yerel üretimin güçlenmesine imkan sağlamaktadır. Slow Food Hareketinin büyümesinin somut kanıtlarından biri de geleneksel pazarların yeniden canlandırılmasıdır (Donat, 2016).

Gıdanın adil ve temiz üretimini destekleyen Slow Food Hareketi zaman içerisinde yeni kavramlara ve Slow City, Slow Living, Slow Movement gibi yeni oluşumlara neden olmuştur. Özellikle Slow City kavramı aslında bütün oluşumların kent içerisinde bir arada uygulanmasını sağlamaktadır.



## 5. SONUÇ

Büyüyen şehirler, artan nüfuslar ve bu karmaşanın içerisinde insanoğlunun karşılaştığı zorluklar her geçen gün artmaktadır. İnsanlar hem fizyolojik hem de psikolojik olarak çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. İmkani olanlar, şartları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilirken, olmayanlar istemeden de olsa günlük hayatın rutin düzenine ayak uydurmak durumunda kalmışlardır. Ülkemizde bu durumu fark edebilen bazı belediyeler ise vatandaşların yaşam koşullarını imkanları doğrultusunda iyileştirebilmek adına Dünya'nın farklı bölgelerinde hayata geçirilen uygulamaları örnek almaya başlamışlardır. Bunlardan birisi de Slow City akımıdır. İnsanların yaşam kalitelerini daha iyi hale getirebilmek adına bazı değişiklikler getiren bu uygulama akabinde başka akımları da getirmiştir. Bu akımlardan birisi de Slow Food akımı olmuştur.

Çağın getirmiş olduğu hızlı yaşama, hızlı karar verme, hızlı yeme zorunluluklarının bireyde meydana getirdiği bedensel ve ruhsal zararlara karşı ortaya çıkmış olan Slow Food hareketi; yemeğin sadece bir ihtiyaç olmadığı aynı zamanda geleneklerin geleceğe taşınmasında aracı olduğunu savunmaktadır. Yiyeceklerin hazırlanması ve sunumundaki geleneksel ritüellerin geleceğe taşınmasının geçmişle kültürel bir köprü vazifesi gördüğü kabul edilmiştir. Küçük bir hareket olarak başlayan Slow Food hareketi; Slow City, Slow Living vb. bir çok akımın da öncüsü olmuştur.

Bir şehrin Slow Food akımını benimsemesi için kültürü hakkında zengin bilgiye sahip olması gerekmektedir. Slow Food geleneksel gıdanın yerel kaynaklardan temin edilen yerel hammaddenin geleneksel metodlar ile işlenerek geleneksel olarak servis edilmesini öngörür. Üreticinin kültürel mirasımız hakkında bilgilendirilmesi Slow Food hareketinin gerekliliği ve önemini benimsemesi yerel yöneticilerin bu işe gönül vermesi özellikle bilgilendirme ve işe başlama noktasında maddi destekler vermesi ile mümkün olabilecektir. Fakat unutulmaması gereken en önemli nokta yerel yönetimlerin tek başına akımları oluşturması mümkün değildir şehirde yaşayan herkesin sürece inanması ve dahil olması gerekmektedir.

## KAYNAKÇA

- AYTİMUR, Remzi (2015). Slow Food Hareketi'nin Beslenme Alışkanlıkları ve Sağlıklı Beslenmeye Etkisi Üzerine Bir Uygulama Çalışması: Halfeti ve Seferihisar Örneği, Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mardin.
- DEMİRCİ, Mehmet (2011), Beslenme, Yenilenmiş 5. Baskı. Yayın no: 44 ISBN 975-97146-4-2.
- DONAT, Onur (2016). Sakin Kent (Cittaslow) Üyeliğinin Kamusal Mekânlara Etkisi: Türkiye'deki Sakin Kentler Üzerine Bir İnceleme, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi ve Kent Çalışmaları Programı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- GEZEROĞLU, Erol (2013). STK Kampanyalarında Medyanın Rolü Slow Food/Fikir Sahibi Damaklar "İstanbul Lüfere Hasret Kalmasın" Kampanyasının İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- NAKİLCİOĞLU TAŞ Emine ve ÖTLEŞ Semih, "Slow Food" Manifestosu ve Dünya Üzerindeki Yansımaları, Ege Üniversitesi Gıda Mühendisliği Bölümü
- ÖZMEN, Şule Yüksel, BİRSEN, Haluk ve BİRSEN Özgül (2016). "Yavaş Hareketi": Çevreden Kültüre Hayatın Her Alanında Küreselleşmeye Başkaldırı", İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E- Dergi), s.21-37.
- PAKSOY, Mücahit ve ÖZDEMİR, Bahar (2014). *Yeni Bir Gıda Tüketim Alışkanlığı Olarak Slow Food (Yavaş Yemek) Hareketi*. XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 3-5 Eylül 2014, Samsun
- SAĞIR, Gülhan (2017), *Küreselleşmeden Geleneksel Dönüşte Slow Food ve Cittaslow Hareketi*, The Journal of Social Science 1.1 (2), s. 50-59.
- TAYAR, Mustafa, KORKMAZ HAŞIL, Nimet ve ÖZKELEŞ, Elif H. (2015). Beslenme İlkeleri, Dora Basım-yayın Ltd. Şti. 3. Baskı. ISBN: 978-605-9929-68-4.
- ÜNAL, Çiğdem (2016). *Turizm Coğrafyasında Yeni Kavramlar "Yavaş Şehirler ve Yavaş Turizm"*. *Doğu Coğrafya Dergisi*-36. s.13-28.  
<http://www.aa.com.tr/tr/yasam/goynuk-sakin-sehir-se-cildi/742338>, (20.11.2018)  
<https://www.atlasdergisi.com/kesfet/gezi/15836.html>, (20.11.2018)  
[https://www.azgezmis.com/germiyan-koyu-slow-food-yavas\\_gida/?doing\\_wp\\_cron=1542635662.2805850505828857421875](https://www.azgezmis.com/germiyan-koyu-slow-food-yavas_gida/?doing_wp_cron=1542635662.2805850505828857421875), (19.11.2018)  
<http://www.cografyabilimi.gen.tr/cittaslow-ne-demektir-sakin-sehir-ne-demektir/>, (20.11.2018)  
<https://gaiadergi.com/cittaslowun-14-sakin-sehir-olarak-sectigi-ilcemiz-egirdir/>, (20.11.2018)  
<https://www.gokceadarehberim.com/nm-Cittaslow-cp-357>, (20.11.2018)  
<http://hayatgezinceguzell.blogspot.com/2014/01/turkiyedeki-sakin-sehirler-cittaslow.html>, (19.11.2018)  
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/mudurnu-sakin-sehir-oldu-40765134>, (19.11.2018)  
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ordu/gezilecek-yer/persembe---cittaslow>, (20.11.2018)  
<http://www.lamaetrama.it/?p=156>, (12.11.2018)  
<https://listelist.com/turkiyenin-en-sakin-sehirleri/>, (19.11.2018)  
<https://onedio.com/haber/temiz-ve-adil-uretim-turkiyedeki-ilk-slow-food-koyu-germiyan-secildi-711099>, (19.11.2018)  
<https://www.sabah.com.tr/karadenizdoguanadolu/2018/03/14/mudurnu-15inci-sakin-sehir-oldu>, (20.11.2018)  
<http://www.trakyagastronomi.com/slow-food-hareketi-nedir.html>, (28.08.2018)  
<http://www.turizmavrupa.com/sinop-gerze-turkiyenin-en-sakin-sehirlerinden-biri-burasi/>, (20.11.2018)

# PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Özel Sayı/Special Issue :1, Page: 17-30







## Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN  
Doç. Dr. Sema AY  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

## TARANDIĞIMIZ INDEXLER



Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

## Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)  
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

## Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)  
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)  
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)  
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)  
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)  
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)  
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)  
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)  
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi  
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

# YAŞANABİLİR KENTLER İNŞA ETME SÜRECİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM ÇALIŞMALARININ ANALİZİ: BURSA ÖRNEĞİ

*Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN*

*Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu,  
Emlak ve Emlak Yönetimi Bölümü, ekarakurt@uludag.edu.tr*

## ÖZET

**B**u çalışmanın amacı; kentin eskleyen ve sosyal – ekonomik – fiziksel – mekânsal olarak çökmüye uğramış bölgelerinde yaşam kalitesini yükselterek güvenli yaşam alanları oluşturulması çerçevesinde hazırlanan kentsel dönüşüm projelerinin bu amaçlarına ne oranda ulaştıklarını eleştirel bir gözle analiz etmektir. Bu bağlamda çalışmayı yönlendiren temel değişken; 6306 sayılı Kanunun sunmuş olduğu çerçeve olacaktır. Çalışmanın mekânsal izdüşümü ise, Bursa kentinin merkez ilçeleri olan Yıldırım, Osmangazi ve Nilüfer ilçelerinde yürütülen kentsel dönüşüm çalışmalarıdır.

Türkiye'nin dördüncü büyük kenti olan Bursa'nın nüfusunun 2023 yılında 3,4 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Artan nüfus baskısı, kentteki eskimiş – riskli yapı stokunun varlığı, deprem riski ve kent toprakları üzerindeki rantın yüksek olması nedeniyle kentin üç merkezi ilçesi olan Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçelerindeki imar faaliyetleri kentsel dönüşüm odaklı bir gelişim izlemeye başlamıştır. Bursa'da plansız yapılaşmanın en yoğun olduğu Yıldırım ilçesinin yaklaşık olarak %33'ünün kentsel dönüşüm çalışmalarıyla yenilmesi planlanmaktadır. Bu bölgedeki kentsel dönüşüm çalışmaları bölgenin rant değerinin düşük olması nedeniyle belediye eliyle gerçekleştirilmektedir. Osmangazi ilçesinde meydan düzenlemeleri, rezerv yapı alanı olarak tanımlanan bölgede yapılaşma hızlı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Planlı ve nitelikli yapı stoğuna sahip olan Nilüfer ilçesi ise, büyükşehir belediyesinin 0.50 emsal artışı kararı ile birlikte özel inşaat şirketleri için tercih edilen bir bölge durumuna gelmiştir. Bölgede 1999 depreminden önce inşa edilmiş sitelerde, dönüşüm toplantıları yapılarak yatırımcıların teklifleri değerlendirilmektedir. Emsal artışı ile birlikte 4-5 katlı sitelerin yıkılarak 8 kat ve üzeri bir yapılaşmanın planlandığı dönüşüm çalışmalarında, yapı stoğunun arttırıldığı fakat teknik ve sosyal donatı alanının sabit kaldığı görülmektedir. 6306 sayılı Kanun kapsamında Nilüfer İlçesi'nde 2016 – 2017 yıllarında toplam 156 sitede dönüşüm çalışmaları başlamıştır. 2018 yılında 0.50 emsal artış uygulamasının hukuksuz olduğu gerekçesi ile bölgedeki kentsel dönüşüm çalışmaları durdurulmuştur.

Bu çalışmada; Bursa'da gerek özel inşaat şirketleri tarafından gerek yerel yönetimlerin koordinasyonunda gerçekleştirilen dönüşüm çalışmalarında sürecin nasıl işlediği, halkın bu süreç içindeki rolünün ne olduğu irdelenecektir. Çalışmanın son bölümünde ise, Bursa'da gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmalarının sürdürülebilir, güvenli ve kaliteli yaşam mekânları oluşturma hedefine ulaşma yönünde ne oranda başarıya ulaştıkları ve bu süreçte tanık olunan fiziksel ve çevresel sorunların neler olduğu analiz edilecektir.

**Anahtar Kelimeler:** *Kentsel dönüşüm, Sürdürülebilirlik, Yaşam kalitesi, Kentsel rant, Bursa.*



# ANALYSIS OF URBAN TRANSFORMATION WORKS DURING THE PROCESS OF CONSTRUCTING HABITABLE CITIES: THE CASE OF BURSA

## ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze through a critical eye to what extent the urban transformation projects prepared in the framework of establishing safe habitats by raising the quality of life in the regions of the city which have become old and depressed socially - economically - physically - spatially have achieved these goals. In this context, the basic variable directing the study will be the framework offered by Law No. 6306. The spatial projection of the study is the urban transformation works carried out in the towns of Yıldırım, Osmangazi and Nilüfer which are the central towns of the city of Bursa.

It is estimated that the population of Bursa which is the fourth largest city of Turkey will reach up to 3,4 million in 2023. Due to the pressure of increasing population, the existence of wornout - risky building stock in the city, the earthquake risk and the high rent on the lands of the city, the reconstruction activities in the three central towns of the city - Osmangazi, Yıldırım and Nilüfer have started to pursue a development focused on urban transformation. Approximately 33% of the town of Yıldırım where the unplanned settlement is the most intense in Bursa is planned to be renovated by urban transformation works. Urban transformation works in this region have been carried out by the municipality because of the low rent value of the region. In the Osmangazi district, the arrangement of the squares, structuring in the region defined as the reserve building area have been rapidly carried out. The Nilüfer town which has a planned and qualified building stock, has become a preferred region for private construction companies with the precedent decision of a 0.50 increase of the metropolitan municipality. The proposals of the investors are being evaluated by holding transformation meetings in the sites built before the earthquake of 1999. With the precedent increase, in the transformation works in which 8-storey and higher construction is planned by removing the 4-5 storey sites, it is observed that the building stock has been increased but the technical and social reinforcement area has

remained fixed. Within the scope of the Law numbered 6306, transformation works have been initiated in a total of 156 sites in the town of Nilüfer in 2016 - 2017. In 2018, the urban transformation works in the region have been suspended due to the fact that the implementation of the 0.50 percent increase is unlawful.

In this study, how the process have functioned, what the role of the people during this process was in the transformation works which have been carried out either by private construction companies or under the coordination of the local governments will be examined. In the final part of the study, to what extent of success have the urban transformation works carried out in the city of Bursa reached towards attaining the goal of establishing sustainable, safe and quality living areas, what the physical and environmental problems witnessed in this process are will be analyzed.

**Key Words:** *Urban transformation, sustainability, life quality, urban rent, Bursa*

# GİRİŞ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kentler, iletişim – ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle geçmiş dönemlere oranla daha fazla göç almaya başlamışlardır. Birleşmiş Milletlerin tahminine göre 2015 yılında dünya nüfusunun %56'sı kentlerde yaşamaktadır. Türkiye'de 2018 yılı verilerine göre il ve ilçe merkezlerinde yaşayan kişilerin oranı %92,5'e ulaşmıştır. Günümüzde özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde aşırı nüfus artışı ve kırdan kente göçler paralelinde, plansızlık ve denetimsizlik sonucunda ortaya çıkan çarpık kentleşme olgusu, kentlerde nitelikli bir yaşama olanak tanımayan illegal yerleşimlerin kentin çeperlerini kuşatmasına, kent merkezindeki tarihsel, kültürel ve doğal değerlerin zedelenmesine ve neticede, yaşam kalitesinin gittikçe azalmasına neden olmaktadır. Çarpık kentleşme, kentleri yalnızca fiziksel olarak değil, sosyal olarak da etkilemekte; bireyler arasındaki iletişimsizlik ve gerilimi yükseltmektedir. Oysaki gelişmiş ülkelerde, 19 ve 20. yüzyılın iktisada dayalı kalkınma anlayışı 21. yüzyılda yerini insan odaklı kalkınmaya bırakmıştır. Bu anlayışın bir sonucu olarak 'kentsel yaşam kalitesi' kavramı gündeme gelmiştir.

Kentsel yaşam kalitesini yükseltebilmek amacıyla son yıllarda kentsel dönüşüm projeleri, yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Kentlerde, kentsel dönüşümü gerektiren nedenler, ülkelerin farklı gelişmişlik aşamalarına ve küresel sistemle olan entegrasyon düzeylerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde kentsel dönüşüm, sanayi sonrası gelişme aşamasının sorunlarını ve özellikle de post-fordist dönem dinamiklerinin yol açtığı sosyo-ekonomik ve mekânsal çöküntüleri aşmaya yönelik geniş kapsamlı bir yeniden yapılandırma biçiminde gerçekleşirken; gelişmekte olan ülkelerde, göçle oluşan illegal konut alanlarının dönüştürülmesi, doğal afetler sonucunda zarar gören kentsel alanların yeniden yapımı, alt gelir gruplarına ait konut alanlarının sağlıklılaştırılması ve tarihi nitelikli kent merkezlerinin yeniden işlevlendirilerek korunması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

## 1. KENTSEL DÖNÜŞÜM OLGUSUNUN KAVRAMSAL ANALIZI

Kentsel dönüşüm uygulamaları ilk olarak, 19. yüzyılda Avrupa'da yaşanan kentsel büyüme hareketleri sonucunda, bazı bölgelerin yıkılıp – yeniden yapılması (kentsel yenileme) şeklinde ortaya çıkmıştır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63). Kentin, nüfusunu kaybetmiş ya da düşük gelir gruplarının kötü ekonomik ve fiziksel şartlarda yaşadıkları ve sosyal dayanışmanın kayb olduğu konut alanlarında, eski boş liman ve sanayi alanlarında kentin ekonomik gelişimine katkıda bulunacak projelerin uygulanması biçiminde

olmuştur (Araöv ve Osman, 2007: 58). Özellikle, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yakılıp yıkılmış kentlerin yenilenmesi, zarar görmüş kültür mirasının onarılması, ekonomik çöküntüye uğramış alanların yeni fonksiyonlarla canlandırılması zorunluluğu, kentsel yenileme kavramının önemini ortaya koymuş ve böylece konu ilgili çevrelerce tartışılmaya başlamıştır (Özden, 2008: 50).

Kentsel dönüşüm kavramı, kentsel sorunlara çözüm üretmek amacıyla, değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem olarak ifade edilmektedir (Thomas, 2003). Keleş (2004) ise kentsel dönüşümü; eskimiş kent kesimleriyle kaçak yapılardan oluşan gecekondu topluluklarının yenilenmesi şeklinde tanımlamaktadır.

Bir kentsel dönüşüm projesinin beş temel hedefi bulunmaktadır. Bu hedefler aşağıdaki gibidir (Roberts, 2000):

- Kentin fiziksel koşulları ile toplumsal problemleri arasında doğrudan bir ilişki kurularak toplumsal bozulmanın nedenlerini araştırmalı ve bu bozulmayı önleyecek önerilerde bulunmalıdır.
- Kentin hızla büyüyen, değişen ve bozulan dokusunda ortaya çıkan yeni fiziksel, toplumsal, ekonomik, çevresel ve altyapısal ihtiyaçlara göre, kent parçalarının yeniden geliştirilmesine olanak sağlamalıdır.
- Kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı bir ekonomik kalkınma yaklaşımı ortaya koyulmalıdır.
- Fiziksel ve toplumsal çöküntü alanları haline gelen kent parçalarında ekonomik canlılığı yeniden getirecek stratejileri geliştirilmesi ve böylece kentsel refah ve yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmalıdır.
- Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejiler ortaya koyulmalıdır.

Kentsel dönüşüm projesi kapsamında, bölgenin sorunlarının ve potansiyellerinin niteliğine bağlı olarak, bu hedeflerden biri veya bir kaçını ön plana çıkabilmektedir.

### 1.1. Kentsel Dönüşüm Olgusunun Boyutları

Kentsel dönüşüm, “fiziksel / tasarım, sosyal, ekonomik ve yasal / yönetsel” olmak üzere birbirleriyle örtüşen dört temel boyutu içinde barındıran bir kavramdır. Kentsel dönüşüm o bölgede yaşayan nüfusla, nüfusun sosyo – ekonomik ve kültürel özellikleriyle, yapılan işin ekonomik çevresiyle, alanda ortaya çıkaran yasal – yönetsel sorunlarıyla son derece kapsamlı bir uygulamadır.

*Sosyal Boyut:* Sağlık, eğitim, konut ve kamu hizmetlerine erişim, suç, toplumdan dışlanma, proje sürecine kamu ve özel sektörün, yerel halkın ve gönüllülerin katılımı gibi koşullarla ilgilidir.

*Fiziksel / Tasarım Boyutu:* Kentsel dönüşümün fiziksel boyutunda, bölgenin içinde bulunduğu kent ile ulaşım bağlantıları, konut stoku, teknik ve sosyal altyapı ve çevresel problemler (Turok, 2004); tasarım boyutunda ise, fiziksel olarak kentsel gelişim, değişim ve korumayı yönlendiren kentsel tasarım süreçleri analiz edilmektedir.

*Ekonomik Boyut:* Kentsel dönüşüm olgusunun ekonomik boyutu ise seçilen alan ve çevresindeki iş olanaklarının nitelik ve niceliklerini yükseltmeyi içermektedir. Ekonomik boyut, genellikle kentsel dönüşüm olgusunun en tartışmalı boyutunu da oluşturmaktadır. Yerel yönetim birimleri ve kamu yönetim organları tarafından organize edilen kentsel dönüşüm çalışmalarının temel aktörlerinden birisi de bu projelerin uygulayıcıları olarak özel sektör kuruluşlarıdır. Özel sektör kuruluşları için ise önemli olan içinde yer aldıkları proje kapsamında elde edecekleri rantın oranıdır.

*Yasal / Yönetsel Boyut:* Yerel karar verme mekanizmasının yapısı, yerel halkla ilişkiler, diğer çıkar gruplarının katılımı ve liderliğin türü gibi koşulları içerir (Gibson ve Kocabaş, 2000).



Kentsel dönüşüm projeleri çok kapsamlı ve farklı boyutlara sahip bir olgu olduğu için, bir kentsel dönüşüm projesinin başarısı; “insan – yer – istihdam” üçlüsünün ve kentsel dönüşümün dört temel boyutunun bütüncül ve dengeli bir şekilde geliştirilmesine bağlıdır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 65).

## 1.2. Kentsel Dönüşüm Yöntemleri

Kentsel dönüşüm olgusu; kentsel yapının sağlıklılaştırılması, tarihi değerlerin korunması, sosyo – kültürel bütünleşmenin sağlanması, ekonomik canlılığın gerçekleştirilmesi temel amaçlarını içeren geniş kapsamlı bir oluşumdur. Bu temel hedeflerin yerine getirilmesi sürecinde uygulama yöntemlerinde bir takım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise uygulanan farklı kentsel dönüşüm projelerinin farklı adlar altında sınıflandırılması sürecini de beraberinde getirmektedir. Bunun en önemli nedeni dünyanın farklı ülkelerindeki bilim insanlarının çeşitli isimlerle tanımladığı bu uygulama yöntemlerinin Türkçe 'ye çevrilmesinde uzman kişi ve kurumların oluşturduğu bir dil birliğinin olmamasıdır. Kentsel dönüşümün içinde barındırdığı dokuz farklı uygulama biçimi aşağıda gösterildiği gibidir (Polat ve Dostoğlu, 2007: 62; Şisman ve Kibar, 2009):

*Yenileme (renewal)*: Gerek yerleşme düzeni, gerekse mevcut yapıların durumu bakımından yaşama ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi olanağı bulunmayan alanlardaki yapıların tümünün veya bir bölümünün ortadan kaldırılarak yeniden imar edilmesi yenileme olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998). Bu yöntem proje dâhilindeki tüm yerleşmenin kalitesini yükseltmek amacıyla daha çok fiziksel müdahaleler şeklinde gerçekleştirilen eylemleri içermektedir.

*Sağlıklılaştırma (rehabilitation)*: Eski kent dokusunun ve çöküntü alanlarının kısmi yenileme ile kullanıma açılması olarak ifade edilmektedir (Şahin, 2003). Bu yöntemde, kentsel alanın özgün niteliklerine zarar veren tüm oluşumlar ayıklanır. Tüm kentsel alanlarda uygulanması oldukça zordur; ancak alt ölçeklerde başarılı sonuçlara ulaşmak mümkündür (Özden, 2008: 180).

*Koruma (conservation)*: Toplumun geçmişteki sosyal ve ekonomik koşullarını, kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapısının, yaşanan değişim ve gelişimler nedeniyle yok olmasının engellenmesi, kentsel dokunun çağdaş yaşamla bütünleştirilmesi, kültürel varlıkların topluma faydalı, ekonomik ve işlevsel koşullarla sağlıklılaştırılması şeklinde tanımlanmaktadır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).

*Yeniden canlandırma (revitalization)*: Eski canlılığını kaybetmiş kentsel alanların, özellikle de tarihi kent merkezlerinin alınacak sosyal önlemlerle yeniden canlılık kazanmasını sağlamaktır (Şahin, 2003).

*Yeniden geliştirme (redevelopment)*: Ekonomik ve yapısal özellikleri, iyileştirilmesine olanak verecek ölçüde kötüleşmiş olan alt gelir gruplarının konutlarının yıkılması ve bunların oluşturduğu kent bölümlerinin yeni bir tasarlama düzeni içinde geliştirilmesidir (Keleş, 1998). Bir başka tanıma göre ise; “uzun dönemde arazi kullanışı ve nüfus politikalarını yansıtan, kent ölçeğinde nazım plana uygun olarak, daha önceden inşa edilmiş bir alanı istimlak etme, bu alanı temizleme ve yeniden yapma, mevcut arazi kullanımını ve nüfus dağılım şeklini değiştirme ve elde geçirme olayıdır (Çetiner, 1981).

*Düzenleme (improvement)*: Bir kentin, bir kasabanın tümünün veya bir yerleşim yerinin bir bölümünün kendiliğinden gelişmesine engel olmak, bu gelişmeye toplum yararına biçim vermek amacıyla, yerleşim yerinin işlevleriyle toprak kullanımı arasında bir ilişki kurmayı öngören, geleceğe dönük kamusal bir eylem türüdür (Keleş, 1998).

*Temizleme (clearance)*: Alt gelir gruplarının yaşadığı bölgelerdeki konutların ve diğer yapıların sağlığa aykırı niteliklerinin giderilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Keleş, 1998).

*Boşlukları doldurarak geliştirme (infill development)*: Bir bölgedeki mevcut dokuya yeni aktivitelerin ve binaların eklenmesidir (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).

*Tazeleme parlatma (refurbishment)*: Kentsel imaj ve karakterin sağlanmasında önemli rol oynayan peyzaj elemanlarının ve kent mobilyalarının kullanımıyla tarihi bölgelerin yeniden canlandırılmasını öngörmektedir (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).

Bir kentsel dönüşüm projesi içinde kullanılacak uygulama yöntemlerinin hangisinin veya hangilerinin tercih edileceği, dönüştürülecek bölgenin fiziksel, sosyo – ekonomik yapısı ve yasal – yönetsel çerçeveye göre değişiklikler göstermektedir.

## 2. BURSA KENTİ ÖRNEĞİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM ÇALIŞMALARI

Bursa, 2.936.803 nüfusu ile bugün Türkiye'nin dördüncü büyük kentidir. Bursa kenti, Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasına kadar küçük, sakin bir kent görünümüne sahiptir. 1966 yılında Türkiye'de ilk Organize Sanayi Bölgesi'nin Bursa'da kurulmasıyla, Bursa'nın ülke içindeki önemi artmış ve ilin kentsel gelişim süreci hızlanmıştır. Kentte sanayi faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla, Bursa göçler açısından çekim merkezi haline gelmiştir. 1960'tan sonra kent nüfusu, neredeyse her on yılda iki katına çıkarak hızlı bir şekilde büyümeye başlamıştır. Göçlerle birlikte kent, yoğunlaşan nüfusu taşımakta zorlanmış ve bu durum kentsel mekânda doğu – batı ekseninde ortaya çıkan konut ve işyeri projelerine dayanan yeni oluşumları beraberinde getirmiştir (Karakurt, 2007: 157).

Bursa kent mekânı, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren şekillenme sürecine girmiştir. Kentsel mekânda ortaya çıkan şekillenme süreci; yerleşim bölgelerinde ve tüketim mekânlarında belirgin olarak gözlemlenebilmektedir. Kentin kuzey aksında Sönmez Alışveriş Merkezi'nin ve Özdilek'in açılması, batı aksında ise özellikle üst ve orta gelir gruplarının taleplerine yönelik olarak inşa edilen villalar ve apartmanlar, doğu aksında ise göçlerle birlikte kente gelen kişilerin imar kurallarına aykırı bir şekilde inşa ettikleri hisselsi parselasyona dayalı yapılar bu şekillenme sürecinin somut örneklerini oluşturmaktadır. Böylece Bursa'daki sanayileşme, göç ve hızlı nüfus artışıyla birlikte kent çerperinde yeni yerleşim bölgeleri oluşmuştur.

Türkiye'nin dördüncü büyük kenti olan Bursa'nın nüfusunun 2023 yılında 3,4 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Artan nüfus baskısı, kentteki eskimiş – riskli yapı stokunun varlığı, deprem riski ve kent toprakları üzerindeki rantın yüksek olması nedeniyle Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçelerindeki imar faaliyetleri kentsel dönüşüm odaklı bir gelişim izlemeye başlamıştır. Bursa kentinde tanık olunan mekânsal değişim süreci ve kentsel dönüşüm projeleriyle şekillenen kentsel mekân, bu çalışmada üç merkez ilçe olan Osmangazi İlçesi, Yıldırım İlçesi, Nilüfer İlçesi kapsamında analiz edilmiştir.

Osmangazi İlçesi; konut, ticaret, trafik ve yerleşme açısından Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin en büyük, nüfusu en yoğun, buna paralel olarak da problemleri en fazla olan ilçesi durumundadır. Osmangazi İlçesi, Bursa'nın en eski yerleşim bölgesidir. Osmangazi İlçesi'nde, yeni yerleşim oluşumlarından ziyade yıpranmış, köhneleşmiş kent dokusunun rehabilitasyonunu amaçlayan kentsel dönüşüm projeleri uygulanmıştır. Bunun temel nedeni, kentten en eski yerleşim bölgesi olan Osmangazi İlçesi'nde yeni konut projelerini gerçekleştirecek yeterli alanın bulunmamasıdır. Bu nedenle bölgede daha çok, çöküntü bölgeleri olarak tanımlanabilecek yerleşim alanlarının rehabilite edilerek kente kazandırılması hedeflenmektedir. 2008 yılında gerçekleştirilen Kanberler Parkı dönüşüm çalışması, 2008 yılında gerçekleştirilen Yunuseli kentsel dönüşüm çalışması, 2007 - 2010 yıllarında gerçekleştirilen Hamitler Toki kentsel dönüşüm çalışması, 2006 yılında başlayan ve Bursa kent merkezindeki en kapsamlı kentsel dönüşüm çalışması niteliğinde olan Doğanbey kentsel dönüşüm projesi Osmangazi İlçesi'nde gerçekleştirilen dönüşüm projelerinin örneklerini oluşturmaktadır. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun ile birlikte Osmangazi İlçesi'nde Soğanlı kentsel dönüşüm çalışmaları,

Demirkapı kentsel dönüşüm projesi, meydan düzenlemeleri, Akpınar bölgesindeki kentsel dönüşüm çalışmaları ön plana çıkmıştır. Şuan Soğanlı bölgesindeki dönüşüm çalışmalarının ön plana çıktığı Osmangazi İlçesi'nde 3 yüklenici firma tarafından rezerv yapı alanı olarak tanımlanan bir bölgede yapılaşma hızlı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Kentin en yüksek ranta sahip bölgelerinden birisi olan Akpınar bölgesinde ise, özel inşaat firmalarının bölge halkı ile görüşmeleri devam etmektedir. Bu bölgede çok sayıda paydaşın bulunması, geniş bir alana yayılmış olması ve rant değerinin yüksek olması nedeniyle henüz kentsel dönüşüm çalışmalarında somut adımlar atılamamıştır.

Yıldırım İlçesi ise 1960'lı yıllarda Bursa'da yoğunlaşan sanayileşme faaliyetlerine paralel olarak göç eden kişilerin yerleştikleri ve düzensiz yapılaşma örneklerine en çok rastlanılan yer olma özelliğine sahiptir. Bugün Yıldırım İlçesi'nde sağlıklı ve düzensiz yapılaşma sorununa çözüm bulmak, mevcut yapılaşmada kentsel dönüşümü sağlamak, kaçak yapılaşmayı engellemek, belediye sınırları içindeki konut talebini karşılamak ve toplu konut ve düzenli yapılaşmayı gerçekleştirmek amacıyla toplu konut ve kentsel dönüşüm çalışmaları gerçekleştirilmektedir. 1966 – 1977 yılları arasında kentin doğu bölgesinde toplam 405,2 hektarlık Gecekondu Önleme Bölgesi oluşturulması (Bursa Hâkimiyet Gazetesi, 15.07.1980) ile başlayan çalışmalar halen Yıldırım Belediyesi – Bursa Büyükşehir Belediyesi ve TOKİ işbirliğiyle gerçekleştirilen projelerle devam etmektedir. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte Bursa'da plansız yapılaşmanın en yoğun olduğu Yıldırım İlçesi'nin yaklaşık olarak %33'ünün kentsel dönüşüm çalışmaları yenileceği ve bu çalışmaların belediyenin koordinasyonu altında yürütüldüğü, dönüşümden etkilenen halkın sürece dâhil edilerek katılımcılığın yükseltildiği ve çalışmaların tamamlanmasıyla birlikte Yıldırım İlçesi'nin Bursa'nın yüz akı olacağı belediye yönetimi tarafından vurgulanmaktadır. Şuan itibari ile ilçede 100'den fazla kentsel projesi özel teşebbüs eliyle gerçekleştirilmiştir. Belediye eliyle ise Yiğitler mahallesinde 305 bin 600 metrekarelik alanda, Mevlana ve Ulus mahallelerindeki 550 bin metrekarelik bir alanda, Esenevler mahallerinde 90 bin 100 metrekarelik alanda, Ortabağlar - Güllük - Mimarşinan mahallerinde 216 bin 200 metrekarelik alanda ve Teferrüç mahallesinde 54 bin 500 metrekarelik bir alanda bizzat belediyenin öncülüğünde kentsel dönüşüm çalışmaları sürdürülmektedir.

Bursa'daki düzenli ve modern yapılaşma örneklerine sahip olan Nilüfer İlçesi'nde ise, kentsel dönüşüm çalışmaları özel sektör eliyle gerçekleştirilmektedir. Bursa Büyükşehir Belediye Meclisi, 29 Mayıs 2015 tarihinde aldığı bir kararla 17 ilçede yürürlükte olan 1/5 bin ölçekli nazım planları notlarına, "riskli bina tespit edilerek kentsel dönüşüm yapılması halinde 0,50'ya kadar emsal artışı yapılabilir" notunu eklemiştir. Bu karara istinaden Fatih Sultan Mehmet Bulvarı'nda başlayan, daha sonra Nilüfer Sitesi ile belirginleşen dönüşüm çalışmalarında Ataevler bölgesindeki projeler dikkat çekmektedir. Özellikle 0.50 emsal artışı uygulaması ile yatırımcı için cazip hale gelen bölgede, 1999 depreminden önce inşa edilmiş birçok sitede dönüşüm toplantıları yapılarak yatırımcıların teklifleri değerlendirilmektedir. Emsal artışı ile birlikte 4-5 katlı sitelerin yıkılarak 8 kat ve üzeri bir yapılaşmaya doğru bir eğilim içinde olduğu çalışmalarda, mevcut yapılaşma hacminin arttırıldığı fakat teknik ve sosyal donatı alanının ise fiziki sınırlamalar nedeniyle sabit kaldığı görülmektedir. Bir diğer ifade ile aynı bölgede daha çok kişi yaşayacak, bölgedeki araç sayısı artacak fakat kamuya ait olan teknik ve sosyal altyapı alanı arttırılamayacaktır. Bu durumda dönüşümden sonra bölgede oluşacak yoğunluğun kişilerin yaşam kalitesini nasıl etkileyeceği önemli bir sorun olarak görünmektedir. Nilüfer İlçesi'nde 2016 – 2017 yıllarında toplam 156 sitede dönüşüm çalışmaları başlamıştır. 2017 yılının sonunda 0.50 emsal artışının bölgede sosyal – teknik altyapıda yetersizliğe neden olacağı, toplumsal yapıda ekonomik – mekânsal ayrışmaları beraberinde getireceği ve onaylanan imar planlarına aykırılığı gerekçeleri ile Bursa Şehir Plancıları – Mimarlar Odası tarafından Bursa 3. Bölge İdare Mahkemesine başvurularak iptali istenmiştir. Bursa 3. Bölge

Mahkemesi'nin iptal kararı ve Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin kararı ile 2017 yılının son çeyreğinde riskli binalardaki 0.50 emsal artış uygulamasına son verilmiştir. Fakat bölgede gerek inşaat şirketlerinin gerek maliklerin kent yönetimi üzerindeki baskıları nedeniyle 0,50 emsal artış hakkının "riskli yapı şerhini almış fakat ruhsat alamamış yapılarda bir sefere mahsus olmak üzere uygulanacağı" yönünde karar Bursa Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 2018 yılında Mayıs ayı toplantısında onaylanmıştır. Böylece özellikle Nilüfer Belediyesi sınırları içinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmaları çeşitli belirsizliklere rağmen devam etmektedir.

## SONUÇ

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile Türkiye'nin birçok kentinde hızlı bir şekilde başlayan kentsel dönüşüm çalışmalarında üzerinde düşünülmesi gereken belli başlı sorular ortaya çıkmıştır: Dönüşüm çalışmaları neden özellikle kentsel rantın yüksek olduğu ana caddelerde, metroya yakın yerlerde yapılmaktadır? Ara sokakta olan ve nispeten arsa fiyatlarının düşük olduğu bölgelerdeki riskli yapılar nasıl dönüştürülecek? Vatandaşların ceplerinden para çıkmadan evlerini yenileme istekleri ile inşaat firmalarının kar elde etme isteği kısılacında kentlerimiz gelecekte nasıl bir şekil alacak? Dönüşümün amacı; deprem kuşağında olan ülkemizde riskli olarak tanımlanan yapıların yerine güvenli ve sağlam yapılar inşa ederek yaşam kalitesinin yükseltilmesi midir? Yoksa kanunun sağladığı kolaylıklar aracılığıyla inşaat firmaları için yeni bir rant elde etme aracı mıdır?

Kentsel dönüşüm süreci ile yenilenen kentlerimizin geleceği; vatandaşların para harcamadan evlerini yenileme isteklerine ve inşaat firmalarının daha çok kar elde etme gayesine esir edilemeyecek kadar önemli bir konudur. Dönüşüm sürecinde yerel yönetimlerin mutlaka kentin master planını hazırlaması, kentin geleceği ile ilgili yol haritasını çizerek önceliklerini belirlemesi gerekmektedir. Dönüşüm çalışmalarının yerel yönetimler tarafından tespit edilen bu yol haritası doğrultusunda ilerlemesi ve tüm sürecin yetkili birimler tarafından denetlenmesi gelecek nesillere karşı sorumluluğumuzdur.

## REFERANSLAR

- Ataöv, A. ve Osmay, S. (2007 / 2). “Türkiye’de Kent- sel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım”, METU – JFA, sayı: 24(2), ss. 57 – 82.
- Çetiner, A. (1981). “Şehir Yenilemenin ve Koruma- nın Prensipleri”, İstanbul Sempozyumu 20 – 21 Kasım 1981, Sisav Yayınları, İstanbul.
- Gibson, M. ve Kocabaş, A. (2000). “London: Susta- inable Regeneration-Challenge and Response”, 1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması Bildiri- si. Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler Sempozyum Kitabı, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss. 177–228.
- Keleş, R. (2004). “Kentsel Dönüşümün Tüzel Altya- pısı”, H. B. Tuna (eds.), Mimarist Dergisi, sayı: 4(12), ss. 73–75.
- Keleş, R. (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara.
- Özden, P. P. (2008). Kentsel Yenileme, İmge Kita- bevi, Ankara.
- Polat, S. ve Dostoğlu, N. (2007). “Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri”, Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakül- tesi Dergisi, sayı: 12 (1), ss. 61 – 76.
- Şahin, S. Z. (2003). “İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kent- sel Dönüşüm Senaryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneği”, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bil- diriler Kitabı, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstan- bul, ss. 89–101.
- Şişman, A ve Kibar, D. (2009). “Dünya’da ve Türki- ye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları”, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Tür- kiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 11 – 15 Mayıs 2009, Ankara.
- Thomas, S. (2003). A Glossary of Regeneration and Local Economic Development, Local Economic Strategy Center, Manchester.
- Turok, I. (2004). “Urban Regeneration: What Can Be Done and What Should Be Avoided?”, Ulus- larlararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempo- zyumu Bildiri Özetleri Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, ss. 63–82.



# PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Özel Sayı/Special Issue :1, Page: 31-44





## Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN  
Doç. Dr. Sema AY  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

## TARANDIĞIMIZ INDEXLER



Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

## Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)  
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

## Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)  
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)  
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)  
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)  
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)  
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)  
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)  
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)  
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi  
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

# İSTİHDAM POLİTİKALARININ OLUŞTURULMASINDA İŞKUR'UN ETKİNLİĞİ VE ÖZEL İSTİHDAM KURUMLARI\*

## İŞKUR'S EFFECTIVENESS AND PRIVATE EMPLOYMENT AGENCIES IN THE FORMATION OF EMPLOYMENT POLICIES

*Doç. Dr. Zerrin FIRAT*

*Bursa Uludağ Üniversitesi, İnegöl İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü  
firatzy@uludag.edu.tr*

### ÖZET

Yeni üretim ve çalışma koşulları işgücü piyasasını da etkilemektedir. Gelişen süreçte bazı meslekler kaybolurken yeni meslekler ortaya çıkmakta, mevcut mesleklerin vasıf düzeylerinde belirgin farklılıklar oluşmakta, yüksek vasıf gerektiren işlere olan talep artarken, işgücü hareketliliği de artmaktadır. Bu durum hem işgücü piyasasının örgütlenmesinin hem de işgücü piyasasını yöneten ve yönlendiren kurumların önemini arttırmaktadır. Rutin yapılan işe yerleştirme hizmetleri yetersizleşmekte, aynı zamanda vasıf edindirme, vasıf geliştirme gibi hizmetleriyle, mevcut açık işler ile iş arayanları eşleştirmek küreselleşen işgücü piyasasında ayrı bir uzmanlık alanı haline gelmekte, meslek edindirme ve meslek geliştirme eğitimlerinin sistem içindeki yer alması kaçınılmaz olmakta, işe yerleştirme hizmetlerini ayrı bir uzmanlık alanına dönüştürmektedir. Yaşanan gelişmeler kamu tarafından yürütülen işe yerleştirme hizmetlerini de yetersiz kılmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de kamu adına istihdam hizmetlerini yürüten Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)'nun işgücü piyasasındaki ana rolleri ve bu bağlam istihdam politikalarının oluşturulması ve yürütülmesindeki etkinliği ve Özel İstihdam Büroları(ÖİB)'nin bir piyasa içindeki yeri ve İŞKUR'la arasındaki ilişkinin irdelenmesidir. Çözüm odaklı politika ve çalışmalara yönelen İŞKUR'un Özel İstihdam Büroları ile ilişkilerinin, rekabet boyutundan bütünleşme boyutuna geçmesinin işgücü piyasalarında yaratacağı etkinin incelenmesi ise çalışmanın bir diğer amacıdır.

**Anahtar Kelimeler:** *İŞKUR, İşe Yerleştirme, İstihdam Politikaları, Özel İstihdam Büroları*

## ABSTRACT

New production and employment conditions also impact the labor market. New professions emerge as certain professions disappear in time, distinct differences arise in the qualification levels of existing professions, the demand for high-qualification jobs increases while labor mobility also increases. This increases the significance of both the organization of the labor market and of the institutions that administer and direct the labor market. Routine job placement services are becoming inadequate while matching vacant jobs with jobseekers, together with services such as providing or developing qualifications are becoming a separate field of specialization in labor markets, trainings for providing or developing professions are becoming indispensable in the system and job placement services are turning into a separate field of specialization. Developments are also making the job placement services provided by the public inadequate. The purpose of this study is to examine the main role of and, in this context, the effectiveness in creating and conducting employment policies, of the Turkish Employment Agency (İŞKUR), which provides employment services on behalf of the public in Turkey, and the place of Private Employment Agencies (PEA) in the market and their relationship with İŞKUR. Another purpose of the study is to examine the impact on labor markets of the transition from competition to integration in the relationship between Private Employment Agencies and İŞKUR, which is heading for solution-oriented policies and studies.

**Keywords:** *İŞKUR, Job Placement, Employment Policies, Private Employment Agencies*

## GİRİŞ

**K**üreselleşme ve rekabete dayanan piyasa ekonomisi, ekonomi politikalarının temel eksenini oluşturmaktadır. Mevcut durumun ortaya çıkarttığı etkinin sonucunda diğer üretim faktörleri gibi emek de mevcut gelişmelerden etkilenmiştir. Nitekim özellikle son yıllarda bilişim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin üretim süreçlerine getirdiği yeni boyut uluslararası rekabetin şiddetini arttırırken, değişen üretim yapısına bağlı olarak yeni üretim ve çalışma koşullarının ortaya çıkması işgücü piyasalarını da doğrudan etkilemeye başlamıştır. Bazı meslekler kaybolurken, yeni meslekler ortaya çıkmakta, mevcut mesleklerde önemli değişiklikler olmakta ve yüksek vasıf gerektiren işlere olan talep artmaktadır. 1980’li yıllara kadar büyüme ve yatırım politikalarıyla yerel düzeyde çözümlenmeye çalışılan işsizlik; günümüzde gelişme seviyesi ne olursa olsun bütün ülkelerin en önemli toplumsal ve ekonomik sorunları arasında yer almaktadır. ILO(Uluslararası çalışma Örgütü) Kasım 2017 verilerine göre Dünya’da işsizlik oranı %5,6<sup>1</sup> düzeyinde seyrederken, Türkiye’de bu oran aynı verilerine göre %11,3 düzeyinde seyretmektedir. İstihdam oranları açısından incelendiğinde ise toplam istihdam oranı dünyada %58 (Kadın istihdamı %45,8 Erkek istihdamı % 71,3) Türkiye’de bu oran toplamda %45,8 (Kadın istihdamı %27,7 Erkek istihdamı % 64,9)dur<sup>2</sup>. OECD 2018 verileri göre ise; toplam istihdam oranı %67,7 (Kadın istihdamı %60,7 Erkek istihdamı % 75,4), işsizlik oranı %5,8 ( Kadın işsizlik oranı %5,9 Erkek işsizlik oranı% 5,6) dır<sup>3</sup>. Bir diğer anlatımla istihdamın nasıl arttırılacağı, kalitesinin nasıl yükseltileceği, emek arz ve talebinin nasıl buluşturulacağı tüm Dünya’nın sorunu olduğu gibi, belki de daha fazla Türki-

1 \*Bu çalışma Zerrin Fırat; İstihdam Politikalarının Oluşturulmasında İş ve İşçi Bulma Kurumu’nun Etkinliği “Küreselleşme Sürecinde İstihdam Kurumları” Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 1997’den türetilmiştir.

[http://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page3.jspx?MBI\\_ID=2&\\_afLoop=1116015006188815&\\_afWindowMode=0&\\_afWindowId=56vdtub7x\\_1#!%40%40%3F\\_afrWindowId%3D56vdtub7x\\_1%26\\_afrLoop%3D1116015006188815%26MBI\\_ID%3D2%26\\_afrWindowMode%3D0%26\\_adf.ctrl-state%3D56vdtub7x\\_45](http://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page3.jspx?MBI_ID=2&_afLoop=1116015006188815&_afWindowMode=0&_afWindowId=56vdtub7x_1#!%40%40%3F_afrWindowId%3D56vdtub7x_1%26_afrLoop%3D1116015006188815%26MBI_ID%3D2%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D56vdtub7x_45)

2 [http://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page3.jspx?MBI\\_ID=7&\\_afLoop=1116531625337711&\\_afWindowMode=0&\\_afWindowId=56vdtub7x\\_1#!%40%40%3F\\_afrWindowId%3D56vdtub7x\\_1%26\\_afrLoop%3D1116531625337711%26MBI\\_ID%3D7%26\\_afrWindowMode%3D0%26\\_adf.ctrl-state%3D56vdtub7x\\_90](http://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page3.jspx?MBI_ID=7&_afLoop=1116531625337711&_afWindowMode=0&_afWindowId=56vdtub7x_1#!%40%40%3F_afrWindowId%3D56vdtub7x_1%26_afrLoop%3D1116531625337711%26MBI_ID%3D7%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D56vdtub7x_90)

3 <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm#indicator-chart>  
<https://data.oecd.org/emp/employment-rate.htm#indicator-chart>



ye'nin sorunlarının başında yer almaktadır. İstihdam konusunda ülkelerin ortak hareket edebilmesi, birbirilerinin politika ve uygulamalarından yararlanabilmesi mümkün olsa da, her ülkenin kendi ekonomik ve toplumsal yapısına, ihtiyaçlarına cevap verebilecek strateji ve politikalar üreterek, kurumsal altyapısını şekillendirmesi gerekmektedir. Nitekim Selamoğlu'nun belirttiği gibi "İstihdam ve işsizlik olguları ülkeler açısından hem içsel hem de dışsal çok çeşitli faktörlerin etkisi altındadır. Faktörlerin etki dereceleri, farklı değişkenlere bağlı olarak değişmekte ve farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu nedenle birbirine benzer, hatta aynı politikaların uygulamada farklı sonuçlar yarattığı bir gerçektir."<sup>4</sup> Günümüzde yaşanan işsizlik problemlerinin çözümünde Dünya'da pasif istihdam politikalarının çözümcül olmadığı, aktif istihdam politikalarının ve buna bağlı önlemlerin alınması yanında işgücü piyasasının esnekleştirilmesine yönelik düzenlemeler gerek gelişmiş ülkeler gerekse uluslararası kuruluşların desteklediği ana yaklaşım olmaya başlamıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde bir yandan istihdam işsizlik sarmalında makroekonomik politikalar ile sosyal politikaları bütünleştirilerek, sosyal tarafların etkin katılımının da sağlandığı çözüm yolları üretmek gelmektedir. "İstihdam ve işsizlik bağımsız bir politika alanı değildir. Sorunların çok boyutlu bir yapısı vardır ve üretim, yatırım, eğitim, kayıtdışılık, sektörel politikalar, sosyal güvenlik, rekabet, teknoloji, teşvikler, KOBİ'ler vb. politika alanlarını kesmektedir."<sup>5</sup> Diğer yandan sorunların çok boyutluluğundan kaynaklanan en önemli unsur gerek politika gerekse stratejiler üretilirken kendi aralarında uyumlu, birbirini tamamlayan politika ve stratejilerin üretilmesi ve programların bu çerçevede yürütülmesidir. Bu bağlamda öncelikle sağlıklı ve güncel işgücü piyasası verilerine, bunun yanında ilgili politikalarla uyumlu yürütülen işgücü piyasası düzenlemelerine, işgücünün niteliğini yükseltici ve çeşitlendirici eğitim programlarına, hayat boyu öğrenme temelinde eğitim-istihdam bağlantısının kurulmasına, istihdam teşvik sisteminin oluşturulmasına, kayıtdışılığın önlenip, sosyal güvenlik sisteminin etkinleştirilmesine, girişimciliğin desteklenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bütün bunların hepsinin de ötesinde, bu faaliyetlerin, tek çatı altında istihdam hizmetleri olarak koordinasyonu gerektirmektedir.

## 1. KAMU İSTİHDAM HİZMETLERİ

Dünya'da kamu istihdam kurumlarının temel klasik görevleri iş ve işçi bulma faaliyetlerine aracılık etmektir. Kamu istihdam kurumlarının amaçları yaratılan işgücü talebinin en uygun düzeyde kullanılabilmesi, işsizliğin azaltılıp istihdamın artırılabilmesi için işgücü piyasası politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında görev almak ve kamu istihdam hizmetlerini vermektir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Kamu İstihdam Hizmetlerini dört temel başlık altında toplamıştır. Bunlar; iş ve işçi bulma, işgücü piyasası bilgileri sağlanması, işgücü piyasası uyum programlarının yönetimi ve işsizlik yardımlarının yönetimidir. Bu çerçevede Kamu İstihdam Kurumları uzun yıllar iş ve işçi bulma faaliyetini ve işsizlik sigortasının yönetimini ana faaliyet alanı olarak benimsemiştir. 1990'lı yılların başlarında ise; OECD tarafından yapılan bir çalışmayla Kamu İstihdam Kurumları'nın gelişen koşullar çerçevesinde fonksiyonları uygulayacağı işgücü piyasası programları yapılan sınıflama ile yeniden tanımlanmıştır. Buna göre Kamu İstihdam Kurumları<sup>6</sup>;

1. İşsizler ve işsizlik riski altındakiler için düzenli bir iş bulmak amacıyla;
  - a. İşsizler ve risk altındaki yetişkinler için mesleki eğitim programları düzenlemek,
  - b. İşsiz ve dezavantajlı gençler için önlemler almak,

4 Ahmet Selamoğlu; "İstihdam Politikaları, Esneklik Arayış"-2003 Petrol-İş Yıllığı, İstanbul, 2003, s.18.

5 Şeyma İPEK KÖSTEKLİ; İstihdam Stratejileri ve Türkiye için Bir Model Önerisi, İSO Yayın No, 2006/8, Temmuz 2006s. 117.

6 FIRAT; a.g.e., s.97

- c. Özel sektöre düzenli istihdam için parasal yardımlarda bulunmak,
  - d. İşsizlere kendi işlerini kurmak için parasal desteklerde bulunmak,
  - e. Sakatlara rehabilitasyon hizmetleri vermek,
  - f. Sakatların topluma kazandırılması için parasal desteklerde bulunmak,
2. Düzenli bir iş bulmak amacıyla;
    - a. Çalışan yetişkinlere mesleki eğitim programları hazırlamak,
    - b. Çıraklık ve örgün eğitim programları aracılığıyla gençler için mesleki eğitim programları düzenlemek,
  3. Yalnızca sosyal sorunları gidermek amacıyla;
    - a. İşsizlik sigortasını idare etmek,
    - b. İş piyasası koşulları nedeniyle erken emeklilik imkânı sağlamak,
    - c. Doğrudan iş yaratma programları hazırlamak,
    - d. Sakatlar için korumalı işyerleri açmak<sup>7</sup>la görevlidir.

Ülkemizde kamu istihdam hizmetleri, Kamu İstihdam Kurumu olarak İŞKUR aracılığıyla yürütülmektedir. 21 Ocak 1946 tarihinde 4837 sayılı Kanun ile kamu istihdam hizmetlerini vermek üzere İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) adı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na kurulan kurum, 15.03.1946 tarihinde faaliyete geçmiştir. 4837 sayılı Kanun Kurumun görevini "işçilere vasıflarına uygun işler bulmak ve işverenlere de işlerine uygun vasıfta işçi bulmak" yani iş ve işçi bulmaya aracılık olarak belirlemiş ve uzun yıllar iş bulma faaliyetlerine aracılık etmiştir. Özellikle 1960'lı yıllarla birlikte başta Almanya olmak üzere sanayileşmiş ülkelerin artan işgücü ihtiyaçları ve bu ihtiyacı yabancı işçiler yoluyla da karşılamaları için yurtdışına işçi gönderme faaliyetine yoğunlaşmıştır. Ancak değişen koşullar kurumun zaman içinde atıl kalmasına neden olmuş ve 1980'li yılların sonlarından itibaren yeniden yapılanma sürecine girerek 1990'lı yılları bir yandan hukuki, örgütsel ve işlevsel açıdan yeniden yapılanma çalışmaları diğer yandan proje bazlı çalışmalarla yeniden yapılanmaya içsel hazırlık dönemi ile geçirmiştir. Kurumu teknolojik alanda ve işgücü piyasasında meydana gelen gelişmeleri izleyebilecek, çağdaş iş kurumlarının üstlendiği görevleri yerine getirebilecek ve aktif işgücü programlarını uygulayabilecek bir yapıya kavuşturmak amacıyla, 2003 Yılında 4904 sayılı kanunla "Türkiye İş Kurumu" (İŞKUR) adıyla yeniden kurulmuştur. 2011 yılında 665 Sayılı KHK ile Türkiye İş Kurumu İl Müdürlükleri, Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü olarak yeniden yapılandırılmıştır. ÇSGB'na bağlı olup, idari ve mali bakımdan özerk bir kamu kuruluşudur.

İŞKUR, yeni yapılanması ile birlikte iş ve işçi bulma faaliyetlerine aracılık yanında, işgücü piyasası ihtiyaç araştırması, işgücü piyasası enformasyon hizmetlerini yürütmek, ulusal istihdam politikalarının hazırlanmasına katkı sağlamak, aktif/pasif istihdam politikalarını yürütmek, Bakanlığın mevzuattan kaynaklanan ve taşrada yürütülmesi gereken görevlerini yapmakla yükümlüdür.

## 2. ULUSAL İSTİHDAM STRATEJİSİNİN GEREKLİLİĞİ

Hızlanan teknolojik gelişme, küreselleşme ve yoğunlaşan uluslararası rekabet, hizmet sektörünün öneminin artması, yeni üretim ve organizasyon sistemlerinin iş hayatında yerini alması, demografik faktörlerde meydana gelen değişimler, mesleklerde ortaya çıkan değişme ve gelişmeler, işsizlik oranlarının

7 OECD; Labour Market Policies for 1990s, OECD, Paris, 1990, s.55.

özellikle genç işsizlik oranlarında görülen hızlı artış ile birlikte, son dönemde ekonomik piyasaları da liberalleşme, küreselleşen dünya ekonomisi ve sanayii 4.0 ile birlikte sürdürülebilir rekabet üstünlüğü sağlamak, işletmeler ve sermaye kadar belki daha da fazla işgücü piyasalarında da zorlaşmıştır. Bu durum bir yandan işgücü piyasasının yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılarken diğer yandan istihdam politikalarını etkilemeye başlamış ve ulusal istihdam politika ve stratejilerinin önemini arttırmıştır. Belirlenmiş bir sosyo-ekonomik sistem içinde istihdam düzeyinin yükseltilmesini hedefleyen<sup>8</sup> istihdam politikaları uluslararası kuruluşlar kadar hükümetlerin de üzerinde önemle çalıştığı konular arasında yer almaktadır.

Ülkemizde de hazırlanan Ulusal İstihdam Stratejisi(2014-2023)'nde makroekonomik çerçeve çizildikten sonra 4 temel eksen bulunmaktadır. Bunlar<sup>9</sup>;

1. Eğitim- İstihdam İlişkisinin Güçlendirilmesi,
2. İşgücü piyasasında Güvence ve Esnekliğin Sağlanması,
3. Özel Politika Gerektiren Grupların İstihdamının Arttırılması,
4. İstihdam ve Sosyal Koruma İlişkisinin Güçlendirilmesidir.

Bu kapsamda İŞKUR'un kendi görev alanına giren temel faaliyet olan işgücü piyasasını yönetme ve yönlendirme faaliyetlerinde başarısı aslında diğer faaliyetlerindeki başarısına bağlıdır ki, ulusal istihdam stratejisinde bu konu da yerini almıştır. Eylem Planlarında ise İŞKUR, sorumlu kurum ya da işbirliği yapılacak kurum olarak yerini almıştır.

İşgücü piyasasının yeniden yapılandırılması için öncelikle<sup>10</sup>;

- ✓ Sağlıklı ve güncel işgücü piyasası enformasyonun elde edilmesi,
- ✓ Aktif işgücü piyasası politikalarına ağırlık verilmesi,
- ✓ Dezavantajlı gruplara yönelik özel programların tasarlanması ve eş zamanlı uygulanması,
- ✓ Eğitim sisteminin hayat boyu öğrenim temelinde yeniden yapılandırılması,
- ✓ Etkin bir istihdamı teşvik sisteminin oluşturulması,
- ✓ Yerel düzeyde istihdam yaratılmasına önem verilmesi,
- ✓ Kamu ve özel istihdam kurumlarının etkinleştirilmesi,

gerekmektedir. İşgücü piyasası politikaları, istihdam politikalarının önemli bir parçasıdır.

Ancak istihdam politikaları, işgücü piyasası politikaları dışında, mali politika, endüstri politikası, kamu harcamaları politikası, yerel düzeyde iş yaratmayı destekleyen politikalar ve farklı alanlardaki işlevleri de yerine getiren önlemlerden oluşur. Bu yaklaşım çerçevesinde aktif işgücü piyasası politikaları, gençler, uzun süreli işsizler, vasıfsız işçiler, kadınlar, engelliler, göçmenler gibi nüfusun belli kesimlerinin istihdam olanaklarını desteklemeye yöneliktir<sup>11</sup> Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının ve Programlarının başarısı hem iyi programlanması ve yürütülmesine hem de makro ekonomik politikalar, sosyo-ekonomik yapı, toplumsal yapı ve performans ile uyumuna bağlıdır. Bir başka deyişle yatırım, büyüme, rekabet edebilirlik, istihdam arası ilişki sürdürülebilir olmalıdır. Bütün bu gelişmeler, eldeki kaynaklar da sınırlıyken, kamu hizmetlerine yönelik beklentileri yani İŞKUR'dan beklentileri daha da arttırmaktadır.

8 KÖSTEKLİ, a.g.e., s.133.

9 Aziz ÇELİK; "Ulusal İstihdam Stratejisi:Ucuzluk, Esneklik ve Güvencesizlik", Ulusal İstihdam Stratejisi: Eleştirel Bir Bakış, Ulusal İstihdam Stratejisi Sempozyumu, 13 Nisan2012, Ankara, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara, Ağustos, 2012, s.21.

10 KÖSTEKLİ, a.g.e., s. 134.

11 Marco Biagi (Ed. By), *İş Yaratma ve İş Hukuku, Korumadan Öngörülü Eyleme*, Çev. Zülfü Dicleli, Ahmet Kardam, İstanbul, MESS Yayın 0:405,2003, s. 260'dan aktaran KÖSTEKLİ, a.g.e., 135.

Ulusal İstihdam Stratejisi(2014-2023)ndeki ilk temel eksen «Eğitim- İstihdam İlişkisinin Güçlendirilmesi»dir. Bu başlık doğruda İŞKUR'un 3. faaliyet alanı olan, İşgücü piyasası uyum programlarının yönetimi ile ilişkilidir. Yaşadığımız dönemde, eğitim sistemlerinin yalnızca ekonomik, teknolojik ve yapısal değişimin taşıdığı yeni koşullara uymakla sınırlı bir fonksiyonu yoktur. Eğitim politikaları değişim sürecine sürekli uyarak toplumsal gelişmeye de katkıda bulunur. Eğitim istihdam ilişkisi ekseninde ulusal istihdam stratejisi'nin temel hedefi; işgücü piyasasının ihtiyacı olan, beklentileri karşılayan, kaynak israfını önleyen bir mesleki eğitim sisteminin oluşturulmasıdır.

Öte yandan karşılaşılan temel sorunlardan biri işgücü piyasasında ortaya çıkan uyumsuzluklardır. Bu çerçevede bir taraftan Mesleki Yeterlilik Kurumu(MYK) Ulusal Yeterlilik sistemini oluşturma çalışmalarına hızla devam etmektedir. Ulusal Meslek Standartları ve Ulusal Yeterlilikler oluşturulurken bütüncül bir mesleki eğitim sistemi mesleki yeterlilikler üstüne inşa edilmelidir. İŞKUR «İşgücü Piyasası Uyum Programlarının Yönetimi» çerçevesinde eğitimleri sürdürürken diğer taraftan da Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Daire Başkanlığı yönetiminde ülke çapında eğitim vermektedir. Bu iki kurum yanında Üniversiteler, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve çeşitli kurum ve kuruluşlarda eğitim faaliyetleri sürdürmektedir. Ancak tüm bu çalışmaların etkin ve verimli olması İŞGÜCÜ PİYASASI'nın yerinde ve doğru analizine bağlıdır. Bütün bu eğitim ve çalışmaların uzun vadede işgücü piyasası ihtiyaçlarına uygun olması, piyasa ile bütünleşerek kalıcı istihdam sağlaması, eğitim hizmetini eğitim hizmetine ihtiyacı olanların alması, kaynak israfının önlenmesi, İŞKUR'un, «İşgücü piyasası bilgileri sağlanması» faaliyetlerinde etkin olmasına bağlıdır.

Aslında kurumlar değişim ve istikrar arasındaki dengeyi tuttururken, dış ortamlardaki sürekli değişimler ışığında kendi hizmetlerini de değiştirip uyarlayabilmelidir. İŞKUR da<sup>12</sup>;

- ✓ Klasik görevi iş ve iş bulmaya aracılığın yanı sıra,
- ✓ İşgücü piyasasına bilgi sağlamak,
- ✓ İşgücü piyasasını iyileştirmek,
- ✓ Uyum programları uygulamak
- ✓ İşsizlik sigortası yardımlarını yönetmek yanında,
- ✓ İş arama teknikleri yardımı,
- ✓ Mesleki eğitim ve yaşam boyu eğitim,
- ✓ Doğrudan iş yaratma ve
- ✓ Meslek danışmanlığı gibi pek çok farklı alanda faaliyet göstermektedir.

İŞKUR da bu süreçte istihdam politikalarını etkilemelidir. Bu amaçla; mümkün olduğu kadar çok sayıda ortakla iş yapmaya çalışmalı ve eğer gerekliyse önderlik rolünü üstlenmelidir.

Bu yaklaşımın temel sonucu ise; istihdam hizmetlerinin sağlanmasının kamu istihdam kurumları aracılığıyla yürütülmesi anlayışının yeniden değerlendirilmesi ve mevcut görev ve sorumlulukların paylaşılması yoluna gidilmesidir. Son dönemde pek çok ülkede kabul gören bu görüş çerçevesinde Kamu İstihdam Kurumları bir yandan ana faaliyet alanlarında çalışmalarını genişletirken özellikle özel sektör ile paylaşabilecekleri alanlarda çeşitli kurum ve kuruluşlarla da paydaş olmaktadır. Bu genel eğilimin sonucu "işe yerleştirme hizmetleri sadece Kamu İstihdam Kurumları tarafından verilmelidir" yaklaşımının terkedilmesi ve özel istihdam bürolarına da faaliyet izninin verilmesidir. Bu bağlamda, ABD ve İngiltere başta olmak üzere birçok ülkede özel istihdam bürolarının kurulduğu ve faaliyete geçtiği görülmektedir. AB Komisyonu ilerleme Raporunda da, özel istihdam bürolarının önemi vurgulanmakta

12 FIRAT;a.g.e., s.135



ve Avrupa Birliği tek pazarında Lizbon Stratejisi ile amaçlanan istihdam artışını sağlayabilmek için özel istihdam bürolarına önemli bir görev düştüğü ifade edilmektedir. Yine, OECD verilerine göre Avrupa'da işçilerin yaklaşık %40'ının bu kanaldan istihdam edildiği belirtilmektedir<sup>13</sup>

### 3. ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ VE İŞKUR

Türkiye'de genellikle literatüre Özel İstihdam Büroları olarak giren Özel İstihdam Kurumları, piyasadaki işgücü talebinin karşılanmasında uzmanlaşmış işletmelerdir. İşletme olarak tanımlanmasındaki temel etken anılan faaliyetleri karşılığında gelir elde etmeleridir<sup>14</sup> ki, bu özellikleri kamu istihdam bürolarından ayrılan temel özellikleridir. Bu temel özellik faaliyet alan ve kapsamalarına da yansımakta, sadece işgücü arz ve talebinin buluşturulması ve danışmanlık hizmetleri alanında faaliyet gösteren bu işletmelerin çalışma usul ve yöntemleri de kamu istihdam kurumlarından farklılık göstermektedir. Nitekim bu gelişmelere bağlı olarak özel istihdam bürolarının verdiği hizmetler farklı kriterlere göre şekillenmektedir. Özel İstihdam Büroları, genellikle 5 temel alanda faaliyet gösterir. Bunlar(ILO)<sup>15</sup>;

1. İşgücü arz ve talebi arasında aracılık eden bürolar,
2. Gerek işveren gerekse işçi ile sözleşme imzalayan ve üçlü yapı içinde çalışan bürolar (geçici iş ilişkisine dayalı iş sözleşmeleri ile çalışan bürolar ve leasing büroları),
3. Hizmet performansı ile ilgilenen bürolar,
4. Veri tabanı yöntemi ile hizmet veren bürolar,
5. Kariyer yönetim bürolarıdır.

Bir diğer deyişle bu bürolar işçi ihtiyacının karşılanması konusunda uzmanlaşmış işletmelerdir. Özellikle son yıllarda, dünya ekonomisindeki hızlı değişen koşullara uygun, sağlıklı örgütlenmiş Özel İstihdam Büroları, işgücü piyasasında önemli bir aktör haline gelmiştir. Ancak faaliyetleri ve kuruluş şekilleri incelendiğinde; özel istihdam bürolarının ana faaliyet konusunun iş ve işçi bulmaya aracılık olduğu gözlenmektedir. Zaman içinde işgücü piyasasının gittikçe daha sofistike olması, işçi ve işveren ile özel istihdam büroları arasında yapılan anlaşmaların resmi nitelik kazanmasına ve çoğunlukla yazılı yapılmasına neden olmuştur<sup>16</sup>. Özellikle dünya piyasalarında rekabet edebilmenin en temel yollarından biri uygun vasıfta işgücünü istihdam edebilmektedir<sup>17</sup>. İstihdam hizmetlerinin kamu ve özel sektör tarafından verilmesindeki temel özellik 1970'lerden itibaren dünyada görülen hızlı değişimdir<sup>18</sup>. İşgücünün vasıf ve kompozisyonunda görülen değişimin, ekonomik sistemlerdeki gelişmelerle birlikte ortaya çıkması beraberinde hükümet politikalarında da değişimi getirmiştir. AB Komisyonu İlerleme Raporunda da, özel istihdam bürolarının önemi vurgulanmakta ve Avrupa Birliği tek pazarında Lizbon Stratejisi ile amaçlanan istihdam artışını sağlayabilmek için özel istihdam bürolarına önemli bir görev düştüğü

13 [http://www.eurociett.org/fileadmin/templates/eurociett/docs/position\\_papers/Eurociett\\_Position\\_Paper\\_Lisbon\\_Strategy\\_March\\_2006.pdf](http://www.eurociett.org/fileadmin/templates/eurociett/docs/position_papers/Eurociett_Position_Paper_Lisbon_Strategy_March_2006.pdf).

14 Toker Dereli, İnsan Kaynakları Yönetimi, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, Basım Yılı yok, s.36.

15 ILO; The Role of Private ,s.12-13.

16 ILO; Revision of Employment Services in Human Resources Development, Labour Administration Branch Document No:24, Employment and Immigration Canada, International Symposium, 15-18 May 1990, Ottawa, ILO, Geneva, 1990s.26.

17 Nurcan Özkaplan; "Kamu ve Özel İstihdam Büroları Yanyana mı?" İstihdam Dergisi, S.19, Nisan Haziran 1995, s.20.

18 Guy Caire; The Intervention of Private Firms The Functioning of Labour Markets in the Twelve EEC Countries, Resear Project Administration Branch of the ILO, Geneva, 1991, s.46-47.

ifade edilmektedir. Yapılan çalışmalar zaman içinde özel istihdam bürolarının çeşitli avantajlarının olduğunu da göstermiştir. Bunlar<sup>19</sup>;

- ✓ Açık işlerin daha hızlı doldurulması,
- ✓ Serbest piyasada var olan açık işlerin toplanıp açıklanması,
- ✓ İşgücü piyasasındaki değişikliklere çabuk uyum sağlanması, kolay ve çabuk tepki verilmesi, uygun eleme ve işe alma yöntemleri ile işgücü arz ve talebinin daha çabuk ve uygun biçimde buluşturulması, bu sayede işgücü devri ile ilgili ortaya çıkan israfın önlenmesi,
- ✓ Kamu istihdam kurumları tarafından kapsama alınmamış olan, hızlı büyüyen karmaşık hale gelen vasıflı işgücü arz ve talebinin karşılanması,
- ✓ İşe yeni gireceklere de tecrübe kazandıracak yöntemlerle çalışabilmelerine imkân verilmesi,
- ✓ Kısa süreli eğitimler ile vasıflı işgücü talebinin daha hızlı karşılanması,
- ✓ Özellikle geçici işler aracılığıyla, işgücü piyasasında iş arayanlarla işbirliği yaparak, işsizlik ve sürekli istihdam arasında köprü görevinin üstlenilmesi,
- ✓ İş fırsatları hakkında bilgi kaynaklarının çoğaltılarak, piyasanın şeffaflaşmasına katkı sağlanmasıdır.

Gerçekten de özel istihdam bürolarının piyasadaki işleyiş içinde yer almaları ve gelişmelerinin temel nedeni yerine getirdikleri yukarıda anılan fonksiyonlarıdır. Ancak İŞKUR verileri incelendiğinde açıldıkları 2004 yılından itibaren 10 yıllık sürede özel istihdam bürolarının toplam 291.713 işe yerleştirme yaptığı ve bu kişilerinde ağırlıklı olarak lise ve üstü eğitime sahip kişiler olduğu gözlenmektedir<sup>20</sup>. 2018 verilerine göre; Türkiye'de 445 özel istihdam bürosu, 29 şubesi ile 11 Geçici İlişkisi İstihdam Bürosu bulunmaktadır. Özellikle Mayıs 2016, 6715 sayılı, İş Kanunu ile Türkiye İş Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Geçici İstihdam Bürolarının açılmasına imkân verilmesi neticesinde İŞKUR dışında işe yerleştirme hizmetlerinde artış olması beklenmektedir. Bu yeni yapılanma aklı KAMU İSTİHDAM KURUMLARI ile ÖZEL İSTİHDAM BÜROLARI'nın birbirlerinin tamamlayıcısı mı yoksa rakibi mi oldukları sorusunu getirmektedir. Soru ilk kez 2001 yılında İstanbul Ticaret Odası tarafından basılan Nusret Ekin'e ait "Türkiye'de İş Piyasasının Yeniden Yapılanması: Özel İstihdam Büroları"<sup>21</sup> adlı çalışma ile Ülkemizde gündeme gelmiş olsa da, günümüzde de özellikle geçici iş ilişkisine, esnek çalışma biçimi bir istihdam politikası aracı olarak bakılmasıyla birlikte halen de güncelliğini korumaktadır.

## SONUÇ

İşgücü piyasası genellikle homojen değildir. Değişik iş ve becerileri kapsar. Bu nedenle, iş arayanlarla açık işleri karşılaştırmak zor ve maliyetli bir çabadır. İşverenlerin ve iş arayanların Kamu İstihdam Kurumları veya Özel İstihdam Bürolarını tercih etmeleri basit bir karşılaştırmaya dayanacaktır. Bu büroları kullanmanın beklenen net getirisi, diğer iş bulma kanallarına göre daha yüksek ise, tercihlerini o yönde belirleyeceklerdir. Burada işçiler için ilk kriter zaman, işveren ise maliyet olacaktır. Özellikle;

19 ILO; The Role of Private Employment Agencies in the Function of Labour Markets, ReportVI, International Labour Conference 81st Session 1994, ILO, Geneva, 1994, s33-34.

20 İŞKUR file:///C:/Users/use/Downloads/%C4%B0%C5%9Fe%20Yerle%C5%9Ftirme%202004-2013%20(1).pdf

21 Nusret Ekin; Türkiye'de İş Piyasasının Yeniden Yapılanması: Özel İstihdam Büroları, yılında İstanbul Ticaret Odası Yayını No:2001-30.

yerel düzeyde, sektör ya da vasıf düzeyinde uzmanlaşan Özel İstihdam Büroları piyasada etkin olacak ya da sadece varlığını sürdürecektir.

Bu durumda belki de zaman içinde asıl rekabet Özel İstihdam Büroları arasında olacaktır. İŞKUR'un tüm işgücü piyasasını bütün faaliyet alanları açısından hedef kitle olarak görmesi ciddi büyümeye hatta belki hanıallaşmaya neden olacaktır.

Öte yandan Özel İstihdam Bürolarının hem işgücü piyasasını yönlendirici niteliklerden uzak olmaları ve çoğunlukla alt piyasalarda uzmanlaşmaları, her ne kadar şubeler yoluyla büyüme imkânına sahip olsalar da yerelde kalmaları nedeniyle, ayrıca Kamu İstihdam Kurumları ile işbirliğine ve veri paylaşımına açık olmaları uzun vadede işgücü piyasasına olumlu yansıyacaktır.

Özel İstihdam Büroları daha ziyade vasıflı işçiyeye yönelmekte ve bu bürolar iş piyasası hakkında daha çok bilgiye sahip olup, aday belirlemede daha isabetli davranmakta, ileri tekniklerle daha isabetli vasıf uyumu yapabilmektedir. Kamu istihdam kurumlarının yanında özel istihdam bürolarının var olması, iş piyasasını ve bilgi akışını etkileyerek piyasada rekabet mi, bütünlük mü sorusunun cevabını bütünlük yönünde verecektir.

İş piyasalarının ve çalışma hayatının hızlı gelişim ve değişimine özel istihdam bürolarının kamuya nazaran çok daha kolay uyum sağlayabileceklerdir. Çok büyük olmayan ve uzmanlaşmış yapıları uluslararası piyasalarda dâhil yeni büyüme alanlarına da açılmalarını kolaylaştıracaktır. Faaliyet alanlarına bütünsel açıdan bakıldığında Kamu İstihdam hizmetleri ile Özel İstihdam Büroları birbirinin rakibi değil tamamlayıcısı konumdadır.

## KAYNAKLAR

- CAIRE Guy; The Intervention of Private Firms The Functioning of Labour Markets in the Twelve EEC Countries, Researt Project Administration Branch of the ILO, Geneva, 1991.
- ÇELİK Aziz; “Ulusal İstihdam Stratejisi:Ucuzluk, Esneklik ve Güvencesizlik”, Ulusal İstihdam Stratejisi: Eleştirel Bir Bakış, Ulusal İstihdam Stratejisi Sempozyumu, 13 Nisan2012, Ankara, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara, Ağustos, 2012.
- ÇETİNKAYA, Emel; “Sosyal Taraf Temsilcilerinin Gözüyle Türkiye’de Özel İstihdam Büroları”, Kafkas Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, CİLT:3, SAYI:3, YIL:2012, ss.145-167.
- DERELİ Toker, İnsan Kaynakları Yönetimi, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, Basım Yılı yok.
- EKİN Nusret; Türkiye’de İş Piyasasının Yeniden Yapılanması: Özel İstihdam Büroları, yılında İstanbul Ticaret Odası Yayını No:2001-30.
- FIRAT Zerrin; İstihdam Politikalarının Oluşturulmasında İş ve İşçi Bulma Kurumu’nun Etkinliği “Küreselleşme Sürecinde İstihdam Kurumları” Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 1997.
- GERŞİL, Gülşen SARI; “Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmelerin Çalışma İlişkilerine Etkileri”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt6, Sayı1, Yıl 2014, ss.147-157.
- ILO; Revision of Employment Services in Human Resources Development, Labour Administration Branch Document No:24, Employment and Immigration Canada, International Symposium, 15-18 May 1990, Ottawa, ILO, Geneva, 1990.
- ILO; The Role of Private Employment Agencies in the Function of Labour Markets, ReportVI, International Labour Conference 81st Session 1994, ILO, Geneva, 1994.
- İŞKUR file:///C:/Users/use/Downloads/%C4%B0%-C5%9Fe%20Yerle%C5%9Firme%202004-2013%20(1).pdf
- KUZGUN, İnci Kayhan; “Manisa İlinde Özel İstihdam Bürolarının Etkinliği”, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. YÖNETİM VE EKONOMİ, Cilt:15 Sayı:2, Yıl:2008, ss.73-87.
- KUZGUN, İnci; “Ege Bölgesinde Özel İstihdam Büroları”, Journal of Yasar University, C:3, S:10, ss.:1233-1251
- KOÇER, Sevim, Gülden ÖKSÜZ; “Elektronik İşe Alma Sürecinde Özel İstihdam Bürolarının Rolü: Adecco Türkiye Ve Kariyer.Net İncelemesi”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 11, Sayı 24, 2015, ss.181-203.
- KÖSTEKLİ Şeyma İPEK; İstihdam Stratejileri ve Türkiye için Bir Model Önerisi, İSO Yayın No, 2006/8, Temmuz 2006.
- OECD;Labour Market Policies for 1990s, OECD, Paris, 1990.



ÖZKAPLAN Nurcan; “Kamu ve Özel İstihdam Büroları Yanyana mı?” İstihdam Dergisi, S.19, Nisan Haziran 1995, s.20.

SELAMOĞLU Ahmet; “İstihdam Politikaları, Esneklik Arayış”-2003 Petrol-İş Yıllığı, İstanbul, 2003.

TUY Phan, Ellen HANSEN, David PRİCE; Değişen İşgücü Piyasasında Kamu İstihdam Hizmeti, ILO yayınları, Türkiye, 2011.

YÜCESOY, Yasemin, Musa DEMİR; Çalışma Yaşamında Haklar El Kitabı, ILO yayınları, Türkiye, 2011.

<https://data.oecd.org/emp/employment-rate.htm#indicator-chart>

<https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm#indicator-chart>

[http://www.eurociett.org/fileadmin/templates/eurociett/docs/position\\_papers/Eurociett\\_Position\\_Paper\\_Lisbon\\_Strategy\\_March\\_2006.pdf](http://www.eurociett.org/fileadmin/templates/eurociett/docs/position_papers/Eurociett_Position_Paper_Lisbon_Strategy_March_2006.pdf)

[http://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page3.jspx?MBI\\_ID=2&\\_afLoop=1116015006188815&\\_afWindowMode=0&\\_afWindowId=56vdtub7x\\_1#!%40%40%3F\\_afWindowId%3D56vdtub7x\\_1%26\\_afLoop%3D1116015006188815%26MBI\\_ID%3D2%26\\_afWindowMode%3D0%26\\_adf.ctrl-state%3D56vdtub7x\\_45](http://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page3.jspx?MBI_ID=2&_afLoop=1116015006188815&_afWindowMode=0&_afWindowId=56vdtub7x_1#!%40%40%3F_afWindowId%3D56vdtub7x_1%26_afLoop%3D1116015006188815%26MBI_ID%3D2%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D56vdtub7x_45)

[http://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page3.jspx?MBI\\_ID=7&\\_afLoop=1116531625337711&\\_afWindowMode=0&\\_afWindowId=56vdtub7x\\_1#!%40%40%3F\\_afWindowId%3D56vdtub7x\\_1%26\\_afLoop%3D1116531625337711%26MBI\\_ID%3D7%26\\_afWindowMode%3D0%26\\_adf.ctrl-state%3D56vdtub7x\\_90](http://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page3.jspx?MBI_ID=7&_afLoop=1116531625337711&_afWindowMode=0&_afWindowId=56vdtub7x_1#!%40%40%3F_afWindowId%3D56vdtub7x_1%26_afLoop%3D1116531625337711%26MBI_ID%3D7%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D56vdtub7x_90)

# PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Özel Sayı/Special Issue :1, Page: 45-58





## Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN  
Doç. Dr. Sema AY  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

## TARANDIĞIMIZ INDEXLER



Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

## Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)  
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

## Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)  
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)  
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)  
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)  
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)  
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)  
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)  
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)  
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi  
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

# KALKINMA AJANSLARININ BÖLGE PLANLARINDA ENTEĞRE KIRSAL KALKINMA YAKLAŞIMI: EGE ÖRNEĞİ

## INTEGRATED RURAL DEVELOPMENT APPROACHES IN REGIONAL PLANS OF DEVELOPMENT AGENCIES: AEGEAN CASE

*Doç. Dr. Ahmet Uçar*

*Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF Siyaset Bil. ve Uluslararası İlişkiler Bölümü  
E mail: ucarahmet@hotmail.com*

*Doç. Dr. Rasim Akpınar*

*Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü  
E mail: rasimakpınar@gmail.com*

*Dr. Öğretim Üyesi İsmail Başaran*

*Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü  
E mail: ismail.basaran@cbu.edu.tr*

### ÖZET

**K**alkınma ajansları, Türkiye'nin gündemine Avrupa Birliği üyelik sürecinde hazırlanan 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi ile girmiştir. 2006 yılında çıkarılan kuruluş kanunu ile Türkiye'de 2 pilot kalkınma ajansı kurulmuş, daha sonra 2008 ve 2009 yıllarında çıkarılan iki farklı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'nin 26 Düzey 2 Bölgesinin tamamında kalkınma ajansların kuruluşu gerçekleştirilmiştir.

5449 Sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" 2006 tarihinde kabul edilerek, Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Kalkınma Ajansları Kanununun amacı; kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak olduğu gibi bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması da bir diğer temel amaçtır.

Bu çalışmada Ege Bölgesinde faaliyet gösteren İzmir Kalkınma Ajansı, Güney Ege Kalkınma Ajansı, Zafer Kalkınma Ajansının hazırlamış oldukları Kalkınma Bakanlığınca onaylanan bölge planlarında ortaya konulan entegre kırsal kalkınma yaklaşımları analiz edilecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Kırsal Kalkınma, Bölge Planları, Kalkınma Ajanları, Kalkınma Politikası

## ABSTRACT

Development Agencies has entered in the agenda of Turkey along with the Document of 2003 Participation Partnership prepared in the membership process of EU. Two pilot development agencies have been established with the law of establishment enacted in 2006 in Turkey, and later in 2008 and 2009 with two different decisions of ministry of council, all of the development agencies have been established in all the 26 Level 2 Regions of Turkey.

The law of 5449 on “Establishment, Coordination and Duties of The Development Agencies” was adopted and published in The Official Gazette in 2006. Purpose of The Law of Development Agencies; to develop collaboration between public, private sector and non-governmental organizations, to provide using the sources rationally and efficiently and by inducing local potential, to speed up regional development compatibly with policies and principles stipulated in national plans and programs. Another aim of the Law is, to decrease of developmental differences inside of regions or inter-regions.

In this study, integrated rural development approaches envisaged in the development plans prepared by İzmir Development Agency, The South Aegean Development Agency and Zafer Development Agency, operated in Aegean Region and approved by The Ministry of Development will be analyzed.

**Key Words:** *Rural Development, Regional Plans, Development Agencies, Development Policy*



## GİRİŞ

**K**ırsal kalkınma ülkelerin yönetiminde söz sahibi olan hükümetlerin gündemini en çok işgal eden konulardan birisidir. Bunun için hükümetler sürekli ülke kalkınmasının dengeli bir şekilde yürütülmesini sağlayacak modeller arayışı içindedirler. Dolayısıyla hükümetler sadece ketsel gelişime önem vermesi ve kırsal kalkınmayı ihmal etmesi durumunda, kırsal alandan kentlere göçün artması ve kırsal nüfusun düşmesi ile kırsal alanların oldukça geri kalmasına yol açabilir. Bu bağlamda son dönemlerde gerek ülkemizde, gerek ise dünya genelinde kalkınma anlayışlarında değişim yaşandığı bilinmektedir. Bu değişimin en önemli yanını ise kalkınmanın bilhassa 1980’lerden sonra yerelden başlatılması oluşturmaktadır. Dolayısıyla 1980 öncesi ve özellikle de 2. Dünya Savaşının hemen akabindeki ekonomik bunalımdan bir çıkış yolu olarak benimsenen kalkınmanın devlet kanalıyla ve bunun merkezden planması yoluyla yapılması anlayışı geçerliken, 1980 sonrasında serbest ekonomiye geçişle birlikte bu anlayış terkedilerek onun yerine tabandan tavana kalkınma modeli olarak bilinen kalkınmanın yerelde gerçekleştirilmesi biçimine geçilmiştir. Elbette böyle bir anlayış ve model değişikliğine gitmenin birtakım haklı sebepleri olabilir. Zira gerek dünya’da gerek Türkiye’de tavandan tabana yani merkezden yerele doğru kalkınma modelinin başarılı olmaması ve kalkınmada ülke genelinde denge sağlanamadığı için tabandan tavana modeline geçiş ihtiyacı doğmuştur. Örneğin, AB ülkelerinde ve ABD’de geri kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamak ve böylece ülke kalkınmasında dengeli bir kalkınma modelinin gerçekleştirilmesine geçebilmek için kalkınma ajansları kurulmuştur. Kalkınma ajanslarının kurulmasıyla daha önce merkezi planlama ile gerçekleştirilemeyen kalkınma hedeflerine erişilmesi hedeflenmektedir. Çünkü kalkınma ajansları önceden sadece devletin tek aktör olarak ve devletin mali gücüyle gerçekleştirilmeye çalışılan kalkınma hedeflerini, devletten ayrı yereldeki tüm özel ve resmi güçleri harekete geçiren ve birleştiren girişim teşvikleri ile yapmaya çalışmaktadırlar.

Günümüzde etkin bir bölgesel kalkınma politikası oluşturulabilmesi ve uygulanabilmesi açısından en çok kullanılan politika araçlarının başında “bölge planlaması” faaliyetleri gelmektedir. Bölge planlaması politikalarının ön plana çıkmasının temelinde, uygulanan diğer kalkınma politika ve araçlarının yetersiz kalması ve sorunları çözememesi, ayrıca küreselleşmenin getirdiği yeni anlayışların etkileri yatmaktadır (Karakılıçık, 2014: 93). Bu kapsamda ülkemizde de bu hedef ve amaçlar doğrultusunda kalkınma ajansları AB uyum süreci ile birlikte 2006 yılından sonra kurulmaya başlanmıştır. Buna istinaden

ülkemiz düzey 2 bölgesi olarak 26 bölgeye ayrılmış ve herbir bölge için birisi sorumlu olmak üzere 26 adet kalkınma ajansı kurulmuştur. Çalışmada öncelikle kalkınma planlarında kırsal kalkınmaya nasıl yer verildiğinden, kalkınma ajanslarının kuruluşu ve ajansların bölge planlarından bahsedilecek, ardından Ege Bölgesinde faaliyet gösteren İzka (İzmir Kalkınma Ajansı), Zafer Kalkınma Ajansı ve Ge-ka (Güney Ege Kalkınma Ajansı)'nın 2014-2023 dönemine ait bölge planları incelenerek entegre kırsal kalkınma hedeflerinin neler olduğu belirlenecek ve irdelenecektir. Sonuç bölümünde ise bu hedeflerin gerek ilgili bakanlıkların (Gıda ve Tarım Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı), gerek 10. Kalkınma Planındaki ulusal kırsal kalkınma amaçlarıyla karşılaştırarak bir analizi yapılacaktır.

## 1. TÜRKİYE'DE BÖLGE PLANLAMASINA GEÇİŞ VE KALKINMA AJANSLARININ KURULMASI

Özellikle son 20-30 yıldan bu yana küreselleşmenin etkilerini arttırması ve rekabet edebilirlik ekseninde ortaya çıkan değişiklikler Türkiye'de bölge kavramının içeriğinin değişmesinde önemli roller oynamıştır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'de bölgesel kalkınma ile ilgili olarak ön plana çıkan bölge tanımı İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasıdır (İBBS). Bu sınıflandırma, Avrupa Birliği'nde bölgesel politikalarla birlikte kullanılan bölge sınıflandırılması esas alınarak Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde kabul ettiği bir bölgelendirme sistemidir. 28.08.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması ile amaçlanan; bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyoekonomik açılardan analizinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği'nin bölgesel istatistiki seviyesine uygun, karşılaştırılabilir istatistiki bir veri tabanı oluşturulması gibi önceliklerdir. İlgili Bakanlar Kurulu Kararı'na göre Düzey 1, Düzey 2 ve Düzey 3 şeklinde üç kademeli bir yapı ortaya konulmuştur. Düzey 3 kapsamında 81 ilin her biri bir birim olarak ele alınmıştır. Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri 26 adet olup Düzey 3 kapsamında yer alan illerin belirli kriterlere göre gruplandırılmasıyla oluşturulmuştur. Düzey 1 İstatistiki Bölge Birimleri ise 12 adet olup yine Düzey 2'de yer alan bölge birimlerinin gruplandırılması sonucunda tanımlanmış bölgeleri içermektedir (Can, 2011: 45).

Türkiye'de 1961 Anayasası ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve planlı kalkınma dönemine geçiş yapılmıştır. Bu dönemle birlikte bölgesel kalkınma politikaları kapsamında bölge planlamaya yönelik bir takım projeler üretilmeye başlanmıştır. Bu projelerin belli başlı olanları; Güneydoğu Anadolu Projesi, Doğu Marmara Planlama Projesi, Zonguldak Projesi, Çukurova Bölge Projesi, Keban Projesi, Antalya Projesi, Doğu Anadolu Projesi, Doğu Marmara Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesi Gelişme Planı ve Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesidir (Keleş, 2015:359-368). Bu projeler, ortaya çıkan birtakım sorunlara çözüm aramak için üretilmişlerdir. Örneğin, Doğu Marmara Plan Bölgesinin amacı, yoğun kentleşmenin ve büyük kentlerin bulunduğu bölgelerin sosyoekonomik sorunlarına çözüm aramaktır (Dinler, 2014: 103-106). Bu amaçla üretilen projelerden en çok bilineni ve günümüzde hala uygulama alanı bulmuş olanı Güneydoğu Anadolu Projesidir.

1990'lardan sonra yaşanan ve 2000'li yıllarda ivme kazanan küreselleşme ve yerelleşme eksenli gelişmeler köklü değişimlere yol açarken, planlama ve bölgesel kalkınma planları bağlamında yeni anlayış ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Dünyadaki köklü dönüşümlere paralel olarak ülkemizde bölgesel planlama anlayışı dönüşüme uğramıştır. Bölge planları, bir yandan bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına odaklanırken, diğer yandan da bölgesel yerel olanakların harekete geçirilmesine ve rekabet güçlerinin arttırılmasına yönelik hedefler belirlemeye başlamışlardır (Karakılıçık, 2014: 361). Günümüzde Türkiye'de bölge planları ulusal kalkınma planlarına uygun olarak hazırlanmakta ve daha küçük

alanları kapsayan çevre düzeni planları ve imar planlarına referans teşkil etmektedir. Dolayısıyla söz konusu planlar hazırlanırken bölge planları öncelikleri dikkate alınmak durumundadır. Halihazırda, Türkiye için hazırlanan bölge planları için esas alınan bölge sınırları, yukarıda İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılmasında değinilen Düzey 2 seviyelerini ifade etmektedir. Dolayısıyla bu kapsamda 26 adet bölge bulunmakta ve ülke genelinde 26 adet bölge planı yapılmaktadır. Daha önceleri bölge planlaması konusunda yetkilendirilmiş bulunan Devlet Planlama Teşkilatının Kalkınma Bakanlığına dönüşürülmesiyle bölge planlaması konusunda bir takım yetkiler bu bakanlığa aktarılmıştır. Günümüzde Türkiye’de bölge planlarının yapımı konusunda koordinasyon görevi Kalkınma Bakanlığı’nda olmakla birlikte plan yapımı konusunda yetkilendirilmiş diğer birimler ise her bir Düzey 2 bölgesinde faaliyet gösteren Kalkınma Ajansları’dır.

Türkiye’de bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla 1989 yılından itibaren ilk kalkınma projeleri hazırlanmaya başlandı. Bu çerçevede Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Karadeniz Kalkınma Programı (DOKAP), Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKAP) ve Zonguldak-Bartın-Karabük (ZBK) kalkınma programları gibi projeler şimdiki adı Kalkınma Bakanlığı olan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) koordinasyonunda hayata geçirildi. Ancak merkezden yapılan planlamanın yeterince verimli sonuçlar vermemesi sonucu gelişmiş ülke deneyimlerinden de yararlanılarak, yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya bir kalkınma politikasının geliştirilmesinin önemi anlaşıldı. AB üyelik sürecinde Türkiye’de bölgeler arası gelir ve gelişmişlik farklarının azaltılması politikaları kapsamında, AB’nin bölgesel gelişme politikası ve uygulamalarına paralel yeni bir yaklaşım, yöntem ve kurumsal örgütlenme modeline dikkat çekilmiş ve AB ülkelerinin bu konudaki deneyimlerinden faydalanılarak bölgesel kalkınma modelleri üzerinde durulmuştur.

2006 yılında çıkartılan 5449 sayılı kanun ile her bir Düzey-2 bölgesi için kalkınma ajansı kurulmasına karar verildi. Bugüne kadar tüm Türkiye’de 26 tane kalkınma ajansı kurularak faaliyetlerine başlamıştır.

Bu ajansların amaçları ve hedefleri; bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler arama şeklinde özetlenmektedir (Apan, 2014: 41). Ancak Kalkınma ajansları alışlagelmiş kredi ve hibelerin ötesinde, kuruluşlara ortak olarak, özellikle küçük işletmelere danışma hizmetleri sağlayarak, araştırma ve geliştirme çabalarına destek vererek, tarım sektöründe toprağın verimini arttırıcı ve çevrenin korunmasına yönelik birçok yeni yöntem geliştirerek bölgelerin gelişiminde önemli rol oynamaktadır.

Kalkınma Ajanslarının web sayfalarında da birer örnekleri bulunan bölge planları incelendiğinde hemen hemen hepsinde kırsal kalkınma ve kırsal kalkınmaya katkı sağlayan turizm konusunu doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren bir takım hedeflere rastlamak mümkündür. Bu çalışmada tüm bölge planları araştırılmamış, sadece Ege Bölgesi illerini kapsayan kalkınma ajanslarının bölge planlarında yer alan kırsal kalkınma hedef ve amaçları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

### 3. BÖLGE PLANLARINDA KIRSAL KALKINMA YAKLAŞIMI: EGE ÖRNEĞİ

#### 3.1. Ege Bölgesinde Faaliyet Gösteren Kalkınma Ajansları

##### 3.1.1. İzmir Kalkınma Ajansı

Ege Bölgesinde faaliyet gösteren üç adet kalkınma ajansı bulunmaktadır. Bu kalkınma ajansları İzmir Kalkınma Ajansı, Güney Ege Kalkınma Ajansı ve Zafer Kalkınma Ajansı isimleriyle kurulan ve ege illerinin kalkınmasına yönelik olarak kurulmuş ajanslardır. Ege Bölgesinin en büyük ili ve Türkiye’nin

3.büyük ili olan İzmir için sadece bu ili kapsayan İzmir Kalkınma Ajansı(İZKA) kurulmuştur. Çünkü planında da vurgulandığı gibi İzmir çok yönlü üretim olanakları, zengin doğal kaynakları ve nitelikli yaşam kalitesini bir arada sunabilen hem Türkiye hem de dünya çapında öne çıkan bir bölge özelliği taşımaktadır. Zira bölge tarım, sanayi, hizmetler ana sektörlerinin hepsinde önemli potansiyele sahiptir. Tarihi bir liman kenti olan İzmir, konumu ve bu yapısı ile her zaman dışa açık niteliktedir. Bu özelliği İzmir'e rekabet etme, kapasite geliştirme ve uyum sağlamada avantaj sağlamaktadır (İZKA 2014-23 Bölge Planı: 11).

### 3.1.2. Güney Ege Kalkınma Ajansı

Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) ise Ege Bölgesinde turizm, tarım ve sanayi potansiyeli yüksek 3 ilin (Muğla, Aydın ve Denizli) kalkınmasına yönelik kurulmuş olan kalkınma ajansıdır. Dolayısıyla bu iller arasında sahil şeridinde yer alan Muğla ilimiz turizm potansiyeli en yüksek illerimizden biridir. Diğer ilimiz Aydın ise hem turizm hem de tarım potansiyeli yüksek olan bir ilimizdir. Denizli de aynı şekilde turizm bakımından potansiyeli yüksek bir ilimiz olmasının yanında sanayi bakımından da çok gelişmiş illerimizden birisidir. İşte bu şekilde doğal güzellik ve kaynakları yüksek olan bu illerimizi dış dünya ile buluşturarak turizm kapasitesinin artırılması, tarımsal ve sanayi ürünlerin çeşitlendirilerek bölgede oluşacak üretimin katma değerinin artırılması ile bölgenin hem kırsal hem de kent- sel kalkınmasına katkı sağlamak amacı ile Güney Ege Kalkınma Ajansı kurulmuştur. TR32 Bölgesinin 2014-2023 Bölge Planındaki vizyonu “Yaşam kalitesi yüksek, yeniliğe dayalı üreten, doğasını koruyan, küresel turizm odağı Güney Ege” olarak belirlenmiştir. Bu vizyona erişme yolunda Bölge’de yaşam koşulları, üretim yapısı, turizm ve çevre alanlarında değişim ve dönüşüme ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda dört gelişme eksenini altında Bölge için hedeflenen gelecek tarif edilmektedir (GEKA 2014-2023 Bölge Planı: 14):

- Zengin Beşeri Sermaye, Güçlü Toplumsal Yapı,
- Yüksek Katma Değer ve Yenilik Odaklı Üretim,
- Dört Mevsim Turizm,
- Yaşanabilir Mekânlar ve Sürdürülebilir Çevre.

### 3.1.3.Zafer Kalkınma Ajansı

Ege Bölgesinde hizmet veren 3. kalkınma ajansı Zafer Kalkınma Ajansıdır. Bu ajans Manisa, Uşak, Afyon ve Kütahya illerinin kalkınmasına yönelik kurulmuş olan bir ajansdır. TR33 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı ilk olarak Bölgeyi oluşturan 4 ilden toplumun farklı kesimlerini temsil edecek şekilde Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen 100 üyeden oluşan Ajans Kalkınma Kurulu tarafından uygun görülmüş; Bölgeyi oluşturan 4 ilin Valisi, Belediye Başkanı, İl Genel Meclis Başkanı ve Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı olmak üzere 16 üyeden oluşan Ajans Yönetim Kurulu tarafından kabul edilerek Kalkınma Bakanlığına sunulmuştur. Plan, Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu'nun onayına sunulmuş olup 30 Aralık 2014 tarihinde onaylanmıştır.

TR33 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı, “bölgesel kalkınma için yönetim ve koordinasyon aracı” olarak tanımlanmaktadır. TR33 Bölgesinin vizyonu “ekolojik dengeyi gözetken, bilgi temelli ekonomisi ile katma değer yaratan, rekabet gücü ve yaşam kalitesi artan, dengeli büyüyen, gelişen ve öğrenen bölge” olarak belirlenmiştir. Planda, belirlenen vizyona nasıl ulaşılabileceğine dair farklı senaryolar geliştirilmiş ve farklı gelişme modelleri kullanılarak senaryo sonuçları hakkında öngörülerde bulunulmuştur.

Plan incelendiğinde temel ilkeleri “yenilikçilik” ve “sürdürülebilirlik” olarak belirlenmiştir. Söz konusu ilkeler, gerek hedeflenen ekonomik dönüşümün sağlanması, gerekse bu dönüşümün istikrarlı olarak devam etmesi açısından önem arz etmektedir. İllelere ek olarak, senaryoyla hedeflenen dönüşümü gerçekleştirmek adına 4 ana amaç belirlenmiştir (Zafer Kalkınma Ajansı 2014-2023 Bölge Planı, 10-11):

- Daha rekabetçi bir ekonomik yapı yaratmak,
- Yaşam kalitesini arttırmak,
- Bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak,
- Dengeli mekansal organizasyon oluşturmak.

## 3.2. Bölge Planlarından Elde Edilen Bulgular

### 3.2.1 İzmir Kalkınma Ajansı(İZKA) 2014-2023 Bölge Planı

İzmir Kalkınma Ajansının 2014-2023 Bölge Planına baktığımızda “Plan Vizyonu, Temel İlke ve Gelişme Eksenleri” ana başlığı altında planın vizyonu; “Bilgi, Tasarım ve Yenilik Üreten, Akdeniz’in Çekim Merkezi İzmir” olarak belirlenmiştir. Bu vizyona ulaşmak için dört temel ilkedden bahsedilmektedir. Bu ilkeler; **Sosyal İçerme, Sürdürülebilirlik, Katılımcılık ve Yenilikçilik** şeklinde görülmektedir. Bu ilkelerin içeriklerini incelediğimizde çevre ile ilgili bilgilerin Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik ilkelerinde yer verildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Sürdürülebilirlik ilkesinin içeriği şöyledir: “Sürdürülebilirlik, insan yaşamının gereksinimleri ve doğal kaynakların mevcudiyeti arasında bir denge kurarak ekonomik, çevresel ve toplumsal boyutlarıyla bugünden geleceğe uyumlu bir planlama ve programlama yapılmasını amaçlayan bütünsel bir yaklaşımdır. İZBP kapsamında ele alınan her eksen, öncelik ve hedef, bölgesel kalkınmayı sürdürülebilir kılacak bütünsellikte ele alınmıştır.” Yenilikçilik ilkesi ise bölge planının hazırlık ve uygulama sürecindeki çalışmaların etkinliğini arttırmaya yönelik yeni bakış açısı, farklı yöntem ve mekanizmaların ortaya konulmasını esas almaktadır. Bu çerçevede planın hedeflediği vizyonun gerçekleşmesi için üç temel gelişme eksenini belirlenmiştir. Bunlar; **Güçlü Ekonomi, Yüksek Yaşam Kalitesi, Güçlü Toplum**, olarak karşımıza çıkmaktadır (İzmir Kalkınma Ajansı(İZKA) 2014-2023 Bölge Planı: 27). Bu gelişme eksenlerinden **Güçlü Toplum** ‘un içeriğinde birtakım kırsal kalkınmaya yönelik hedeflerin belirlendiği görülmektedir. Bu hedeflerden şöyle bahsedilmektedir: “Kırsalda yaşlanan nüfusun sağlık, yaygın eğitim, barınma, ulaştırma, yaşlı ve hasta bakımı, sosyal hizmet gibi ihtiyaçlarına yönelik hizmet üreten kurumların kapasitesi (insan kaynakları, personelin mesleki yeterliliği, teknik şartlar, vb.) geliştirilecektir.” Ayrıca katma değeri yüksek tarımsal faaliyetlere geçilmesi konusunda üretici birlikleri ve kooperatifler ile çiftçilere yönelik eğitimler verilecek, finansal destekler sağlanacak ve bunların örgütlenme kapasitesi geliştirilecektir. Öte yandan kırsalda tarım dışı gelir kaynakları sağlanması bakımından ekoturizm, doğa turizmi, köy pansiyonculuğu, otantik ve katma değeri yüksek el sanatları, yerel ürünler gibi tarım dışı ekonomik faaliyetlerin destekleneceği ve tarım ürünlerini işleme sanayi ile e-ticaret olanaklarının geliştirileceği vurgulanmaktadır. Bunların haricinde zikredilmesi gereken kırsal kalkınma konusu köy hayatı, mimari yapı ve çevreye ilişkindir. Bu konuya planda şöyle yer verilmektedir: “Kırsalda İzmir ve Ege köy hayatı, mimarisi, sokak mimarisi konularında çevre iyileştirme, restorasyon, restitüsyon çalışmaları sürdürülecektir. Kırsalda mevcut doğal ve tarihi öneme sahip ören yerleri, doğal gezi alanları vb. yerlerde işaret tabelaları, ışıklandırma, park ve tuvalet alanları gibi altyapı iyileştirmeleri gerçekleştirilecektir. Kırsalda ulaşım bağlantıları ve tarımsal üretim bölgeleri arasındaki bağlantı yolları iyileştirilecektir.” Yine kırsal nüfusu kentsel nüfusa entegre edecek ve diyalogu



artıracak etkinlik ve projelerin de uygulanacağı belirtilmektedir (İzmir Kalkınma Ajansı(İZKA) 2014-2023 Bölge Planı: 166).

İZKA'nın web sayfasından kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetleri incelendiğinde kırsal alanların kalkınmasını artırmak için kurulacak olan işletme ve girişimlere çeşitli destek programları oluşturduğu görülmektedir. Örneğin, 2010 Yılı Kırsalda Ekonomik Çeşitlilik Mali Destek Programı oluşturulmuş ve bu programın amacı "kırsal alanda tarım dışı istihdam olanakları yaratan gelir getirici faaliyetleri yaygınlaştırarak kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi" şeklinde belirlenmiştir. Yine Programın önceliğinin ise kırsalda sosyo-ekonomik kalkınmayı hızlandıracak tarım dışı sektörlerde ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi olduğu görülmektedir. Bu mali destek programı kapsamında projelere sağlanacak toplam mali destek tutarı 6.000.000 TL'dir. Bunun 3.500.000 TL'si kar amacı güden kuruluşlar, 2.500.000 TL'si ise kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar için ayrılmıştır (<http://www.izka.org.tr>). Mali destekler kapsamında 19 adet kar amacı güden kuruluş projesi başarılı bulunmuş ve 27 adet de kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşun tarımın çeşitli ürünlerinin işlenip değerlendirilmesini sağlayacak projeleri başarılı görülmüştür. Bunların çoğu süt ve süt ürünlerinin değerlendirmesini sağlayacak tesisler açmaya yönelik projelerdir. Aynı şekilde 2009 yılının Tarım ve Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı'nın da genel amacı; "İzmir (TR31) bölgesinde tarımsal üretimden elde edilen katma değer artırılmasına ve bölgede tarım ve tarıma dayalı sanayinin rekabet gücünü yükseltmeye yönelik faaliyetleri destekleyerek kırsal kalkınmaya katkıda bulunmaktadır" (<http://www.izka.org.tr>).

### 3.2.2. Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) 2014-2023 Bölge Planı

Güney Ege Kalkınma Ajansı Aydın, Denizli ve Muğla illerine hizmet vermek üzere kurulmuş olan ve Ege'de bulunan bir bölge kalkınma ajansıdır. Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın 2014-2023 Bölge Planını incelediğimizde planın 6. başlığı "Vizyon, Gelişme Eksenleri, Öncelikleri Ve Tedbirler" şeklinde oluşturulmuştur. Bu bağlamda planın başında ve 6.başlığın hemen altında vizyon olarak şu cümleye yer verilmiştir: "Yaşam Kalitesi Yüksek, Yeniliğe Dayalı Üreten, Doğasını Koruyan, Küresel Turizm Odağı Güney Ege." Planda belirlenen bu vizyon doğrultusunda 4 adet temel gelişme eksenleri oluşturulmuştur. Bu gelişme eksenleri şu başlıkları içermektedir (GEKA 2014-2023 Bölge Planı, 54-58):

- Zengin Beşeri Sermaye, Güçlü Toplumsal Yapı,
- Yüksek Katma Değer ve Yenilik Odaklı Üretim,
- Dört Mevsim Turizm,
- Yaşanabilir Mekanlar ve Sürdürülebilir Çevre.

Bu eksenlerin her birisinde kırsal kalkınmayı ilgilendiren ve kırsal kalkınmanın artışını sağlayacak birtakım tedbirlerin olduğu görülmektedir. Nitekim 1.eksen "**Zengin Beşeri Sermaye, Güçlü Toplumsal Yapı,**" başlığı altındaki iki hedef kırsal kalkınmaya yönelik tedbirler içermektedir. Bu hedef ve tedbirler şöyledir: **Bilgi toplumunun ihtiyaç duyduğu temel bilgi ve becerilere sahip, üretken ve yenilikçi bireyler yetiştirilecek, eğitim hizmetlerinin erişilebilirliği artırılacaktır.** Bu hedef için belirlenen tedbir;

Kırsal alanlarda nüfusun okuma yazma oranlarının artırılmasına yönelik faaliyetlerin etkinliği artırılmasıyla ilgilidir. 2.hedefin konusu **Nitelikli işgücüne sahip etkin bir işgücü piyasası oluşturulmasıdır.** Bunun için "Kırsal yerleşim alanlarında ekonomi çeşitlendirilerek ve yeni istihdam olanakları yaratılarak kırsal nüfusun yerinde istihdamı kolaylaştırılması" tedbiri belirlenmiştir ((GEKA 2014-2023 Bölge Planı, 104-105).

2. Gelişme eksenini “*Yüksek Katma Değer ve Yenilik Odaklı Üretim,*” için belirlenen hedef; **Bilgi ve kalite odaklı üreten, örgütlülüğü, verimliliği ve pazarlama kapasitesi yüksek tarım sektörü oluşturulması sağlanması** ile ilgilidir. Bu hedefin gerçekleşmesine katkı sağlayacak tedbirlerden ikisi kırsal kalkınmaya yönelik olup içerikleri şöyledir (GEKA 2014-2023 Bölge Planı, 106):

- ✓ Parçalı ve dağınık yapıdaki tarım arazilerinin etkin kullanımı sağlanacak, Bölge’yi kapsayan havzalarda desteklenecek ürün deseninin Bölge’nin toprak yapısı ve iklim koşulları ile üretim ve kalite açısından rekabetçi ürünleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi ve üreticinin bilgilendirilmesi sağlanacaktır,
- ✓ Su kaynaklarının etkin bir şekilde kullanımına olanak sağlayacak modern sulama yöntemleri yaygınlaştırılacaktır,
- ✓ Jeotermal enerji ısıtmalı organize seracılığa ilişkin altyapı geliştirilecektir,
- ✓ Tarım ürünlerine yönelik depolama imkanları artırılabilecek, lisanslı depoculuk şirketlerinin ve ürün ihtisas borsalarının kurulmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir,
- ✓ Tarımsal işletme ölçeklerinin artırılmasına yönelik ortaklığa dayalı yatırımlar desteklenecektir,
- ✓ Üreticilerin örgütlenmeleri teşvik edilecek ve kurumsal altyapılarının güçlendirilmesi sağlanacaktır.

3. gelişim eksenini “*Dört Mevsim Turizm,*” olarak belirlenmiş ve bu eksenin hedeflerinden birisi; “Bölge turizmi çeşitlendirilerek, dört mevsime yayılacak ve hizmet kalitesi artırılacaktır.” şeklinde oluşturulmuştur. Bu hedefin gerçekleştirme tedbirlerinden bazıları kırsal kalkınmaya yer vermektedir ve şöyledir (GEKA 2014-2023 Bölge Planı, 108):

- ✓ Kırsal kesimde ev pansiyonculuğu ve butik otelcilik yaygınlaştırılarak agro-turizm geliştirilecektir,
- ✓ Yöresel ürünlerin ve yerel kültürün turizme entegre edilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

4. gelişim eksenini “*Yaşanabilir Mekanlar ve Sürdürülebilir Çevre,*” başlığı altında oluşturulan kırsal kalkınmayı ilgilendiren bir hedef şöyledir: “**Havza alanlarında** kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlayacak etkin havza yönetimi sağlanacaktır.” Bu hedefin gerçekleşmesi için ise şu tedbirler oluşturulmuştur (GEKA 2014-2023 Bölge Planı, 110):

- ✓ Arazi yapısı nedeniyle su temininde sorun yaşanan yerleşimlerde içme ve kullanma suyu ihtiyacı karşılanacak, standartlara uygun kalitede su teminine yönelik çalışmalar yürütülecektir,
- ✓ Sulama yöntemlerinin iyileştirilmesi, kayıp ve kaçakların azaltılması, arıtılmış atıksuların farklı alanlarda kullanılması uygulamalarıyla havza alanlarında su kullanımında verimlilik ve tasarruf artırılabilecektir,
- ✓ Tarımda zirai ilaç ve gübre kullanımı denetiminin güçlendirilmesi, üreticilerin bilinçlendirilmesiyle tarımsal kaynaklı toprak ve su kirliliğinin önlenmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.

### 3.2.3. Zafer Kalkınma Ajansı 2014-2023 Bölge Planı

Zafer Kalkınma Ajansı’nın 2014-2023 Bölge Planını incelediğimizde Bölge vizyonu doğrultusunda, gelişim senaryosuyla uyumlu olacak şekilde, Planda yer verilen öncelik ve tedbirler ile ulaşılması planlanan 4 ana amaç şunlardır (Zafer Kalkınma Ajansı 2014-2023 Bölge Planı, 39 ):

- Daha rekabetçi bir ekonomik yapı yaratmak,
- Yaşam kalitesini arttırmak,
- Bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak,
- Dengeli mekansal organizasyon oluşturmak.

Bu kapsamda planın “2.7 Gelişme Eksenleri” başlığının içeriğinden anlaşıldığına göre; Plan vizyonuna ve Planın ana amaçlarına ulaşmak için müdahale ihtiyacının duyulduğu alanlar “gelişme eksenleri” olarak tanımlanmıştır. Yapılacak müdahalelerin birbirleriyle etkileşimi düşünülerek Planın hazırlığında DNA modelinin birbiriyle entegre şekilde gelişen çift sarmallı yapısından esinlendiği belirtilmiştir. Planda organik bir yapı kurgulanmış ve Plandaki gelişme eksenleri 3 kategoriye ayrılmıştır. Bunlar: Rekabetçilik Sarmalı, Yaşanabilirlik Sarmalı ve Yatay Eksenlerdir. 10. Kalkınma Planında belirlenen “Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme” hedefine uyumlu bir şekilde oluşturulan bu eksenlerin gerçekleşmesi için çeşitli başlıklar altında birtakın öncelik ve hedefler belirlenmiştir. İşte kırsal kalkınmanın rekabetçi, bölgeler arası dengeli bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacak öncelik ve hedeflere planda “3.2 Tarım” başlığında yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda 1. öncelik olarak “Tarımsal üretimde verimlilik, katma değer ve kalitenin artırılmasına” yer verilmiştir. Bunun için oluşturulan tedbirler şunlardır:

- ✓ Modern üretim tekniklerinin yaygınlaştırılması,
- ✓ Katma değeri yüksek, geleneksel üretim tekniklerinin yaygınlaştırılması,
- ✓ Ürün kalite ve standartlarının geliştirilmesi, sertifikasyonların yaygınlaştırılması,
- ✓ Tarımsal girdi kalitesinin iyileştirilmesi,
- ✓ İlk işleme tesislerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması.
- ✓ Kırsal kalkınma için belirlenen 2. öncelik “Tarımsal altyapı iyileştirilmesi” konusundadır. Bu öncelik gerçekleştirme tedbirleri olarak;
- ✓ Arazi ölçeğinin büyütülmesi,
- ✓ Sulanan arazi miktarının artırılması,
- ✓ Mera alanlarının ıslah edilmesi
- ✓ 3. öncelik konusu ise “Tarımsal üretimde profesyonel çiftçilik ve işbirliklerinin geliştirilmesi” dir. Bu önceliği gerçekleştirecek 3 tedbir şunlardan oluşmaktadır:
- ✓ Tarımda örgütlenme ve örgüt etkinliğinin artırılması,
- ✓ Tarım işletmelerinde teknik kapasitenin güçlendirilmesi ve şirketleşmenin sağlanması,
- ✓ Tarımsal faaliyet kollarında çeşitliliğin artırılması.

Sonuncu yani 4. Öncelik “Tarımda pazarlama kabiliyetinin artırılması” ile ilgilidir. Bunun için belirlenen tedbirler ise: İşletmelerin pazarlama becerilerinin geliştirilmesi ve Yöresel ürünlerde markalaşmanın sağlanması konusundadır (Zafer Kalkınma Ajansı 2014-2023 Bölge Planı, 74-84).

## SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kalkınma anlayışlarında yaşanan değişmeye bağlı olarak hem dünya’da hem de Türkiye’de kalkınmanın tabandan tavana doğru gerçekleşmesi yaklaşması benimsenmiştir. Bu doğrultuda ise dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, Türkiye’de de kalkınma ajansları kurulmuş ve böylece kalkınmanın sağlanması sadece ulusal politikalarla gerçekleşmesi değil, aynı zaman da bölgesel politikaların da kalkınmayı gerçekleştirmesinin yolu açılmıştır. Hatta kalkınmanın bu bölge planlarıyla yapılmasına öncelik tanınmıştır. Çünkü bu kurumlar aracılığı ile kalkınma politikalarının daha katılımcı ve yönetim ilkelere uygun olarak oluşturulması planlanmıştır. Bu çerçevede ülkemizde 26 bölgede faaliyet gösteren kalkınma ajansları 2. dönem kalkınma planlarını hazırlamışlardır. Bu planlarda ulusal kalkınma planlarına uyumlu bir şekilde bölgenin çeşitli alanlarında kalkınmasını sağlayacak birtakım öncelik ve

hedeflere yer verilmiştir. Bu öncelik ve hedeflerin ulusal planlarla uyumluluğu ve korelesyonu konusunda aşağıdaki tartışmalar yapılabilir.

10. Kalkınma Planında önemle üzerinde durulan konuların başında nitelikli insan ve güçlü toplum, yenilikçi üretim ve istikrarlı büyüme, yaşanabilir mekanlar ve sürdürülebilir çevre, kalkınma için uluslararası işbirliği gelmektedir. Bu bağlamda ulusal kalkınma planında hedeflenen bu temalarla Türkiye'nin büyüme kapasitesinin daha fazla artırılması ve bunun genellikle yenilikçi bir üretim yapısıyla sürdürülmesinin amaçlandığı söylenebilir. Çalışmanın konusunu teşkil eden Ege Bölgesi'nde potansiyeli bulunan sanayi ile buna bağlı olarak gelişen hizmetler sektöründeki öncelikler, OKP'nin bu amacına uygun şekilde tasarlandığı, ayrıca Ege Bölgesi'nde kritik öneme haiz olan tarım sektörüne OKP'de büyük ölçüde yer verildiği, bu açıdan incelenmiş olan bölge planlarının hazırlanmasında ulusal planların rehber olarak alındığı görülmektedir.

Öte yandan OKP'de tarımda süregelen verimlilik sorunlarının aşılması ve sektörden ayrılması sonucunda muhtemel işgücünün ekonominin daha üretken sektörlerinde istihdam edilmesinin önem taşıdığı belirtilmektedir. Bu açıdan tarım sektörü katma değerinin ve çalışan sayısının yüksek olduğu TR33, TR32 ve TR31 Bölgelerinin Bölge Planları'nda OKP'nin bu amacı doğrultusunda öncelik ve tedbirlere yer verildiği söylenebilir. Zira 10. Kalkınma Planında da vurgulandığı üzere ülkemizde kırsal yerleşimlerde, nüfus azalmasının ve yaşlanmanın getirdiği riskler artmakta, şehirlere yakın ve uzak kırsal alanlar arasında belirgin bir farklılık görülmektedir. Bu nedenle kırsal alan politika ve uygulamalarının da zenginleştirilmesine, politika tasarımı ve uygulamada sadece köy ve bağlı birimleriyle sınırlı olmayan bir yaklaşımın geliştirilmesine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir (Mevlana Kalkınma Ajansı 2014-2023 Bölge Planı, 123).

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının 2018-2022 Stratejik Planı incelendiğinde kırsal kalkınmaya dair belirlenen politikalarla 10. Kalkınma Planı ile Kalkınma Ajanslarının Planlarında belirlenen kırsal kalkınma politikalarında birtakım benzerlikler olduğu görülmektedir. Nitekim Tarım Bakanlığının Stratejik Planında da kırsal alanda yaşam kalitesinin iyileştirilmesine ve kır-kent arasındaki sosyo-ekonomik farklılığın azaltılmasına yönelik çalışmaların artırılması planlanmakta ve bunun ulusal ve uluslararası fonlardan mali destek sağlayarak gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Yine kaynakların rasyonel kullanımı açısından toprak ve su kaynaklarının korunması, kullanılması ve arazi kullanım planlarının yapılmasının öneminden bahsedilmektedir. Bu çerçevede Bakanlığın stratejik planında kırsal kalkınmada etkin olabilmek için 3 temel hedef belirlenmiştir (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının 2018-2022 Stratejik Planı, 66-67):

- ✓ Kırsalda gelir ve istihdam olanaklarını artırmak ve kırsal ekonomiyi çeşitlendirmek,
- ✓ Sürdürülebilir tarımsal üretimi sağlamak için; küçük ve parçalı tarım arazilerini toplulaştırmak ve arazi kullanım planlaması yapmak,
- ✓ Toprak ve su kaynaklarının korunmasını ve verimli kullanılmasını sağlamak.

Bölge ekonomisinde gerek ürettiği katma değer gerekse istihdam oranı bakımından büyük yere sahip olan tarım sektöründe ürün çeşitlenmesine gidilmesi ve bölgeye uygun katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi de bölgelerin kırsal kalkınması için elzem olduğu planlarda vurgulanmaktadır.

Görüldüğü üzere yapılan bu değerlendirmelerden şu sonucu çıkarabiliriz; İncelenen kalkınma ajanslarının bölge planlarında yer verilen kırsal kalkınma amaç ve hedefleri, hem 10. Kalkınma Planında hem de Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının 2018-2022 Stratejik Planında belirledikleri kırsal kalkınma amaç ve hedefleriyle paralellik gösterdiği söylenebilir.

## KAYNAKLAR

- Apan, A. (2004). “*Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 13(4): ss.39-58.
- Can, E., (2011), *Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü-İzmir Kalkınma Ajansı Örneği*, Altın Nokta Yayınevi, İzmir.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2000), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, www.kalkinma.gov.tr, (Erişim Tarihi: 12.03.2018).
- Dinler, Z., (2014), *Bölgesel İktisat*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2018-2022 Stratejik Planı,  
<https://www.tarim.gov.tr/SGB/Belgeler/2013-2017/GTHB%202018-2022%20STRATEJII%C-C%87K%20PLAN.PDF>, E.T. 12.03.2018.
- Güney Ege Kalkınma Ajansı, (2014), *Bölge Planı 2014-2023*, , [http://geka.gov.tr/Dosyalar/o\\_19utnqk2s1tbc0h1g6i1973po38.pdf](http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_19utnqk2s1tbc0h1g6i1973po38.pdf), (Erişim Tarihi: 10.03.2018).
- Karakılçık, Y., (2014), *Yeni Bölgeselleşme Politikaları ve Türkiye’de Bölge Yönetimi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Keleş, R., (2015), *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Mevlana Kalkınma Ajansı 2014-2023 Bölge Planı.  
<http://www.mevka.org.tr/Yukleme/Uploads/Dsyg4Tb-De73201790304PM.pdf>,  
(E.T. 11.03.2018).
- İzmir Kalkınma Ajansı 2014-2023 Bölge Planı.  
<http://www.izka.org.tr/tr/30402/2010-Yili-Kirsalda-Ekonomik-Cesitlilik-Mali-Destek-Programi>,  
(E.T. 05.03. 2018).
- Zafer Kalkınma Ajansı 2014-2023 Bölge Planı.  
<http://zafer.gov.tr/Portals/0/dys/faaliyetler/planlama/tr33-bolgesi-bolge-plan/tr33-bolgesi-bolge-plan-2014-2023.pdf>, (E.T. 10.03.2018).



# PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Özel Sayı/Special Issue :1, Page: 59-72



**PARADOKS**  
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi



## Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN  
Doç. Dr. Sema AY  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

## TARANDIĞIMIZ INDEXLER



Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

## Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)  
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

## Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)  
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)  
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)  
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)  
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)  
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)  
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)  
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)  
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi  
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

# DÖVİZ KURLARINDAKİ DEĞİŞKENLİK İLE DIŞ TİCARET ARASI İLİŞKİLER: TÜRKİYE ÜZERİNE TODA-YAMAMOTO NEDENSELLİK ANALİZLERİ (2003:M1 – 2017:M11)

*Muharrem Akın DOĞANAY*

*Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, makindoganay@ktu.edu.tr*

*Mürşit RECEPOĞLU*

*Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü, mursit\_recepoglu@hotmail.com*

*Mustafa Kemal DEĞER*

*Prof. Dr., Sorumlu Yazar, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, mkdeger@ktu.edu.tr*

## ÖZET

**B**u çalışmanın amacı, 2001 Krizinden sonra yönetimli dalgalı kur rejimine geçen Türkiye ekonomisinde döviz kuru değişkenliği ile ticaret arasındaki ilişkileri ampirik olarak test etmektir. Çalışmada döviz kurlarındaki değişkenliği veya dalgalanmayı ölçmeye yönelik olarak literatürde yoğun bir şekilde kullanılan ve hareketli ortalamalara dayanan yöntem yer verilmiştir. Bu yöntemle elde edilen değişken ile dış ticaret değişkenleri arasında nedensel ilişkiler, Toda-Yamamoto nedensellik analiziyle belirlenmiştir.

Çalışmadan elde edilen ampirik bulgulara göre döviz kuru değişkenliği ile ithalat arasında iki yönlü nedensel ilişkiler söz konusu iken, ihracattan döviz kuru değişkenliğine doğru tek yönlü nedensellik yakalanmıştır. Ayrıca ihracat ve ithalatın alt kalemleri ile döviz kuru değişkenliği arasında farklılaşan sonuçlar söz konusudur. Döviz kuru değişkenliğinden tüketim malları ithalatı değişkenine doğru tek yönlü nedensellik bulunmuşken, diğer tüm ticaret değişkenlerinden döviz kuru değişkenliğine doğru tek yönlü nedensellik bulunmuştur. Dolayısıyla çalışmada elde edilen bu sonuçlar, döviz kuru değişkenliğinin Türkiye'nin dış ticaretini etkileyebildiğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda döviz kuru değişkenliğinin azaltılarak sabit veya istikrarlı kurların tesisi, Türkiye'nin dış ticaretine olumlu etkilere neden olabilecektir.

**Anahtar Kelimeler:** *Döviz Kuru Değişkenliği, Dış Ticaret, Nedensellik*

## EXCHANGE RATE VOLATILITY AND FOREIGN TRADE: TODA-YAMAMOTO CAUSALITY ANALYSIS FOR TURKEY(2003:M1 – 2017:M11)

### ABSTRACT

The purpose of this study is to test empirically relations between exchange rate volatility and trade in Turkey where the floating exchange rate regime implemented after the 2001 crisis. In the study, a method based on moving average, which is used extensively in the literature, is used to measure the variability or fluctuation in exchange rates. The causal relations between the variable that obtained by this method and foreign trade variables were determined by Toda-Yamamoto causality analysis.

According to the empirical findings obtained from the study, two-way causality between exchange rate volatility and import are mentioned while there is a one-way causal relationship from export to exchange rate volatility. There are also different results between the sub-items of export and import and exchange rate volatility. While one-way causality was found from the exchange rate volatility to the import variable of the consumption goods, one-way causality from the other trade variables to the exchange rate volatility was found. Thus, these results obtained in the study, suggesting that the exchange rate volatility can affect Turkey's foreign trade. In this context, reducing the exchange rate volatility or the establishment a stable exchange rate, Turkey's foreign trade could result in a positive impact.

**Keywords:** *Exchange Rate Volatility, Foreign Trade, Causality*

# 1. GİRİŞ

Ülkelerin hangi malların ihracatçısı ve ithalatçısı olacağına dair teorik açıklamalar, A. Smith'e kadar uzanmaktadır. A. Smith mutlak üstünlükler teorisi ile dış ticareti açıklamaya çalışırken, D. Ricardo ise işgücü verimliliğindeki mutlak üstünlükler ile dış ticareti ele almıştır. Bir diğer klasik teori olan faktör donatımı teorisi ise dış ticareti ülkelerin faktör donatımlarındaki farklılıklarla izah etmektedir. Son yıllarda dış ticareti açıklamaya yönelik modern teoriler arasında ise teknoloji açığı teorisi, ürün yaşam dönemleri teorisi, tercihlerde benzerlik teorisi, ölçek ekonomileri teorisi ve monopollü rekabet teorisi dikkatleri çekmektedir.

Dış ticarete açıklamaya yönelik geliştirilen bu teoriler dikkate alındığında dış ticaretin nedenleri arasında, ülkelerdeki işgücü verimliliğindeki farklılıklar, sermaye, işgücü ve hammadde kaynakları açısından ülkelerin faktör yapıları, ülkelerin gelir düzeyindeki benzerlik ve farklılıkları, teknoloji düzeyindeki farklılıklar, firmaların ölçek büyüklüklerindeki farklılıklar ve ürün farklılaşması gibi faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Bunlara ek olarak ihraç ve ithal mallarının fiyatlarını etkileyerek dış ticaretin yapısını değiştirebilen bir diğer önemli faktör ise döviz kurlarıdır. Öyle ki döviz kurlarında hızlı bir yükselişin neden olduğu ulusal paranın değer kaybı, bir ülkeyi karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığı ve ithal etmek zorunda kaldığı bir malın ihracatçısı haline bile getirebilir. Dolayısıyla dış ticarete döviz kurlarının önemi, döviz kurları ile ihracat ve ithalat arası ilişkileri ele alan ampirik çalışmaların sayısında da hızlı bir artışa yol açmıştır.

Öte yandan döviz kurlarının dış ticaret üzerindeki etkilerini araştıran bir kısım çalışmalar ise döviz kurlarındaki değişkenlik ve belirsizlik üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu tür çalışmalar, dış ticaret üzerinde döviz kurlarının seviye değerlerinin değil zaman içerisinde döviz kurlarında yaşanan dalgalanmalar ve oynaklığın önemini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede değişken veya esnek döviz kuru politikalarının en önemli dezavantajlarından birisi, döviz kurlarında yaşanan belirsizlik ve dalgalanmaların yerli ve yabancı yatırımlar ile ticaret üzerindeki caydırıcı etkisidir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye ekonomisinde yönetimli dalgalı kur politikalarının izlendiği 2003-2017 döneminde döviz kuru değişkenliği ile dış ticaret arası ilişkileri ampirik olarak test etmektir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'den elde edilen aylık reel döviz kuru ve dış ticaret değişkenleri arası ilişkiler Toda-Yamamoto nedensellik analiz ile belirlenecektir. Dolayısıyla çalışmanın takip



eden kısmında döviz kuru değişkenliği ile dış ticaret arası ilişkileri çeşitli ekonometrik yöntemlerle analiz eden ampirik çalışma bulgularına yer verilecektir. Daha sonra çalışmada kullanılan veri ve metodoloji tanıtılacaktır. Son olarak çalışmanın ampirik bulguları verilecek ve bu bulgulardan hareketle değerlendirmeler yapılacaktır.

## 2. DÖVİZ KURU DEĞİŞKENLİĞİ VE DIŞ TİCARET İLİŞKİSİ: AMPİRİK LİTERATÜR ÖZETİ

Döviz kurlarındaki değişmeler, ticarete yabancı ülke paralarının kullanılmaya başladığı dönemden günümüze değin hem makroekonomik politikaların belirlenmesinde hem de dış ticaretle uğraşan bütün ekonomik birimlerin ilgi odağı olmuştur (Çakmak ve Çınar, 2004: 33). Dolayısıyla döviz kurlarındaki belirsizlik ve değişkenliğin en fazla etkisi altında kalan kesimlerin başında dış ticaret erbabı gelmektedir. Çünkü döviz ile mal ithalatında bulunan ithalatçı ile döviz geliri olan ihracatçının, döviz kurlarında yaşanan dalgalanmalardan etkilenmesi kaçınılmazdır.

Döviz kurlarında değişmelere izin verilmeyen sabit kur sistemlerinde ihracatçı ve ithalatçı geleceği rahatlıkla görebildikleri için bu sistemin dış ticareti olumlu etkilediği ifade edilir. Öyle ki ekonomik entegrasyona giden ülkelerin kendi aralarında ticaret yapabilmek ve bunu daha da artırabilmek için yaptıkları işlerin başında birlik üyesi ülkeler arasında döviz kurlarının sabitlenerek optimum bir para alanı yaratmak gelir. Bugün Euro ile parasal birliğe geçiş yapan Avrupa Birliği (AB)'ne üye ülkeler arası döviz kurlarında birliğin temelleri, 1973 yılında Bretton Woods Sistemi'nin terk edilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Öte yandan döviz piyasalarının kurlarda tamamen veya büyük ölçüde belirleyici olduğu değişken kur ve yönetimli dalgalı kur gibi uygulamalarda döviz kurlarında belirsizliğin ve oynaklığın yaşanması kaçınılmaz hale gelir (Aliyu, 2010). Özellikle 1980'lerden sonra hız kazanan finansal küreselleşmeyle birlikte, spekülasyon sıcak para giriş ve çıkışlarının hızlandığı dönemlerde kur istikrarsızlığı yaygınlaşırken, istikrarsızlığın yansımaları arasında döviz-ödemeler bilançosu krizleri giderek sık yaşanır olmaya başlamıştır (Kızıldere vd. 2014: 40-41). Örneğin Türkiye ekonomisine yoğun sıcak para girişlerinin yaşandığı 2008 yılında 1\$=1.18 TL'ye kadar gerileyebilmişken, sıcak para çıkışlarının yoğun şekilde yaşandığı 2018 yılında kurlar 1\$=4.92 TL'ye kadar yükselebilmektedir. Döviz kurlarında yaşanan bu değişkenlik ve belirsizlik, doğrudan dövizle işlem yapılan dış ticaret ile yurtiçi ve yurt dışı yatırımları etkileyebilmektedir (Hayakawa & Kimura, 2009; (Anderton & Skudelny, 2001).

Bu çalışmanın amacı, 2001 Krizi sonrası yönetimli dalgalı kur politikalarına geçiş yapan Türkiye'de yaşanan döviz kuru değişkenliğinin dış ticaret üzerindeki etkilerini incelemektir. Dolayısıyla çalışmanın bu kısmında döviz kuru değişkenliği ile dış ticaret üzerine ilişkileri ele alan ampirik çalışma bulgularına yer verilecektir.

**Tablo 1. Döviz Kuru Değişkenliği ve Dış Ticaret Arası İlişkileri Elan Alan Çalışma Bulguları**

Yazarlar	Ülke ve Dönemi	Yöntem	Bulgular
Caporale & Doroodian (1994)	Kanada ile ABD (1974 - 1992)	GARCH	Döviz kurundaki belirsizliğin ticaret akışları üzerinde olumsuz ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.
Arize ve Diğerleri (2000)	13 Az Gelişmiş Ülke (1973 - 1996)	Eşbütünleşme & Hata Düzeltme Modeli Analizleri	Reel efektif döviz kuru oynaklığı, döviz kuru belirsizliğine yaklaşıırken, hem kısa vadede hem de uzun vadede ihracat talebinde önemli bir olumsuz etki yaratmaktadır.
Hacker & Hatemi-J (2004)	Almanya ile Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya (1993 - 2002)	Hata Düzeltme Modeli	Bulgulara göre, döviz kuru oynaklığı durumunda ithalat-ihracat oranı kısa bir süre içinde başlangıç değerinin altına düşmekte ve daha sonra uzun vadede denge değeri başlangıç değerinden daha yüksek bir değere çıkmaktadır.

Choudhry (2008)	İngiltere ile Kanada, Japonya ve Yeni Zelanda (1980 - 2003)	Eşbütünleşme & Hata Düzeltme Modeli Analizleri	Sonuçlar, döviz kuru oynaklığının reel ithalat üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu göstermektedir. Döviz kuru oynaklığının etkileri çoğunlukla olumludur.
Aliyu (2010)	Nijerya (1986 - 2006)	Hata Düzeltme Modeli	Petrol dışı ürün ihracatıyla döviz kuru oynaklığı arasında uzun vadeli bir denge ilişkisi vardır.
Shehu & Youtang (2012)	Nijerya (1970 - 2009)	Eşbütünleşme & Nedensellik Analizleri	Sonuçlar, döviz kuru oynaklığının Nijerya'nın ticaret akımları ve ekonomik büyümesi üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir.
Denaux & Falks (2013)	Türkiye 5 AB Ülkesi (1988 - 2011)	EKK Yöntemi	Döviz kuru oynaklığının ithalat talebi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ithalat talebinin gelir ve paranın değer kazanması ile belirlendiği, 2008 ve Euro krizlerinin ithalat üzerinde önemli bir etkisi olmadığı gözlenmiştir.
Tatliyer & Yiğit (2016)	Türkiye (1990 - 2015)	Toda -Yamamoto Nedensellik Analizleri	Döviz kurundaki dalgalanmalar uzun vadede Türk ihracatını olumlu yönde etkilerken, bu ilişki kısa vadede ortadan kalkmaktadır.
Aftab ve Diğerleri (2016)	Malezya ile AB Ülkeleri (2000 - 2013)	Eşbütünleşme Analizi	Ampirik bulgular, birçok ithalat ve ihracat sektörünün kısa vadede döviz kuru oynaklığından etkilendiğini, uzun vadede ise çok az sayıda sektörün oynaklıktan etkilendiğini göstermektedir.
Meniago & Eita (2017)	39 Afrika Ülkesi (1995-2012)	GARCH & HP-Filter	Döviz kuru oynaklığı başladığında ihracatçıların ihracat faaliyetlerini azaltmaya yatkın olduğu gözlemlenmiştir.
Bahmani-Oskooee & Gelan (2018)	12 Afrika Ülkesi (1971 - 2015)	Hata Düzeltme Modeli	Döviz kuru oynaklığı kısa vadede birçok ülkenin ticaret akışını etkilerken, uzun vadede sadece beş ülke ihracatında ve sadece bir ülkenin ithalatında etkili olmuştur.

Tablo 1'de verilen ampirik bulgular genel olarak değerlendirildiğinde döviz kuru değişkenliği ile dış ticaret arasında evrensel bir bulgudan bahsedemeyiz. Çalışmalarda elde edilen bulgulardaki farklılıklar, ele alınan ülke, dönem, değişken ve yöntem farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Bununla beraber çalışma bulgularının önemli bir kısmı döviz kuru değişkenliğinin dış ticaret üzerinde anlamlı etkilerine işaret etmektedir.

### 3. VERİ VE METODOLOJİ

Çalışmada Türkiye ekonomisi özelinde döviz kuru değişkenliği ile dış ticaret arası ilişkiler, 2003-2017 dönemi aylık veriler kullanılarak ekonometrik olarak analiz edilecektir. Çalışmada döviz kuru değişkenliğini ölçmek üzere birçok çalışmanın kullandığı ve reel döviz kurlarının 12 aylık ( $m = 12$ ) hareketli ortalama yöntemine dayalı olarak hesaplanan Döviz Kuru Değişkenliği (DKD) formülü ( $V_t$ ) kullanılmıştır. Döviz kuru değişkenliğini hesaplamak için Chowdurry (1993) tarafından geliştirilen ve aşağıdaki eşitlikte verilen formülden yararlanılmıştır.

$$V_t = \left[ \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (\log DK_{t+i-1} - \log DK_{t+i-2})^2 \right]^{1/2} \quad (1)$$

Çalışmada Eşitlik (1) ile hesaplanan döviz kuru değişkenliği ile ihracat ve ithalat arası ilişkiler Toda-Yamamoto nedensellik analizi ile belirlenmeye çalışılmıştır. Toda-Yamamoto (1995) nedensellik analizleri için aşağıdaki eşitliklerin tahminine gidilmiştir ve elde edilen katsayılarına uyarlanan WALD testi ile değişkenler arası nedensel ilişkilerin büyüklüğü ve yönü tespit edilmiştir.

$$X_t = \phi_0 + \sum_{i=1}^k \gamma_{1i} X_{t-i} + \sum_{i=k+1}^{k+d_{max}} \gamma_{2i} X_{t-i} + \sum_{i=1}^k \beta_{1i} Y_{t-i} + \sum_{i=k+1}^{k+d_{max}} \beta_{2i} Y_{t-i} + E_{1t} \quad (2)$$

$$Y_t = \tau_0 + \sum_{i=1}^k \sigma_{1i} Y_{t-i} + \sum_{i=k+1}^{k+d_{max}} \sigma_{2i} Y_{t-i} + \sum_{i=1}^k \delta_{1i} X_{t-i} + \sum_{i=k+1}^{k+d_{max}} \delta_{2i} X_{t-i} + E_{2t} \quad (3)$$

Toda ve Yamamoto (1995) tarafından geliştirilen modelde değişkenlerin aynı seviyede durağan olup olmaması önem taşımamaktadır. Farklı seviyelerde durağan olan değişkenlerin yer aldığı bir VAR modeli tahmini yapılabilmektedir.

Çalışmada toplam reel mal ihracat ve ithalat ile DKD arası ilişkiler yanında hem ithalatın hem de ihracatın geniş ekonomik kategorilerine göre yapılan sınıflandırmaya göre de nedensellik analizlerine yer verilmiştir. Geniş ekonomik kategoriye göre toplam mal ihracat ve ithalatı, aramaları, sermaye (yatırım) malları ve tüketim malları olarak üçe ayrılmaktadır. Böylece DKD'nin toplam dış ticaret üzerindeki etkileri yanında alt sektörler açısından etkileri de belirlenmiş olacaktır.

**Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Değişkenler**

Değişken	Tanım
DKD	Döviz Kuru Değişkenliği
RTIHR	Reel Toplam Mal İhracatı
RTITH	Reel Toplam Mal İthalatı
RSIHR	Reel Sermaye Malı İhracatı
RSITH	Reel Sermaye Malı İthalatı
RAIHR	Reel Ara Malı İhracatı
RAITH	Reel Ara Malı İthalatı
RTUKIHR	Reel Tüketim Malı İhracatı
RTUKITH	Reel Tüketim Malı İthalatı

Tablo 2'de yer alan tüm ticaret değişkenleri dolar cinsinden olup, TCMB'den elde nominal döviz kurları ile bu değişkenler önce Türk Lirasına çevrilmiş ve 2003 baz yıllı fiyat indeksi ile reelleştirilmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenlerin aylık olması, bu değişkenlerde mevsimsellikten arındırılma işlemini gerektirmektedir. Türkiye'nin dış ticaretinin mevsimsel özellik sergilediği için bu değişkenlerdeki mevsimsellik, hareketli ortalamalar yöntemi kullanılarak giderilmiştir. Son olarak zaman serisi analizlerinde bu değişkenleri kullanabilmek için tüm ticaret değişkenlerine logaritmik dönüşüm uygulanmıştır.

## 4. AMPİRİK BULGULAR

### 4.1. Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Matrisi

Çalışmada zaman serisi analizlerine geçmeden önce kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler ve basit korelasyon katsayılarına yer verilecektir.

**Tablo 3. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler**

Değişkenler	DKD	TIHR	TITH	SIHR	SITH	AIHR	AITH	TUKIHR	TUKITH
Ortalama	0.011	960	14936	1031	2347	4612	10705	3915	1833
Ortanca	0.010	9895	15626	1082	2403	4881	11089	3970	1943
Maksimum	0.019	14680	23245	1737	4043	7728	17093	6030	2963
Minimum	0.004	2923	4186	243	521	1215	3210	1461	417
Standart Sapma	0.003	3018	4884	343	751	1698	3610	1065	635
Gözlem Sayısı	167	167	167	167	167	167	167	167	167

Tablo 3'te verilen sonuçlara göre çalışmada ele alınan dönemde döviz kuru değişkenliğinin en çok yaşandığı dönem 2008 yılının Mart ayıdır. Değişkenliğin en az olduğu ay ise 2012 yılının Mayıs ayıdır. Tüm ithalat ve ihracat verileri incelendiğinde en düşük seviyelere Şubat ve Mart 2003 tarihlerinde ulaşılmıştır. Daha sonraki dönemlerde sürekli artış meydana gelmiştir. Toplam ihracatta en yüksek seviyeye Mart 2014'te ulaşılırken; ithalatta en yüksek seviye 2013 yılının Mayıs ayında ulaşılmıştır. En yüksek sermaye ihracatı Mayıs 2017 yılında olurken, sermaye ithalatında Haziran 2016'da en üst seviye elde edilmiştir. Aramalı ihracat ve ithalatının en çok yapıldığı aylar sırası ile Ağustos 2012, Mayıs 2013'tür. Sermaye malı ihracat ve ithalatında ise sırası ile Mayıs 2017 ve Haziran 2016 en yüksek rakamlara ulaşılan aylar olmuştur.

**Tablo 4.** Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	DKD	LRTIHR	LRTITH	LRSIHR	LRSITH	LRAIHR	LRAITH	LRTUKIHR	LRTUKITH
DKD	1.000 (0.000)								
LRTIHR	-0.477 (0.000)	1.000 (0.000)							
LRTITH	-0.459 (0.000)	0.988 (0.000)	1.000 (0.000)						
LRSIHR	-0.426 (0.000)	0.980 (0.000)	0.969 (0.000)	1.000 (0.000)					
LRSITH	-0.438 (0.000)	0.977 (0.000)	0.984 (0.000)	0.958 (0.000)	1.000 (0.000)				
LRAIHR	-0.490 (0.000)	0.992 (0.000)	0.984 (0.000)	0.972 (0.000)	0.962 (0.000)	1.000 (0.000)			
LRAITH	-0.462 (0.000)	0.984 (0.000)	0.998 (0.000)	0.965 (0.000)	0.973 (0.000)	0.984 (0.000)	1.000 (0.000)		
LRTUKIHR	-0.462 (0.000)	0.986 (0.000)	0.971 (0.000)	0.961 (0.000)	0.975 (0.000)	0.959 (0.000)	0.963 (0.000)	1.000 (0.000)	
LRTUKITH	-0.449 (0.000)	0.980 (0.000)	0.986 (0.000)	0.958 (0.000)	0.984 (0.000)	0.972 (0.000)	0.976 (0.000)	0.971 (0.000)	1.000 (0.000)

**Not:** Parantez içindeki değerler, korelasyon katsayılarının olasılık değerlerini gösterir.

Korelasyon katsayılarında DKD değişkeni ile tüm ticaret değişkenleri arasında negatif ve istatistiki açıdan anlamlı ilişkiler mevcuttur. Bu sonuç döviz kuru değişkenliğinin Türkiye'nin hem ithalatını hem de ihracatını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bununla birlikte değişkenler arası neden sonuç ilişkilerinin doğru tespiti için daha ileri zaman serisi analizlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle çalışmanın takip eden kısımlarında durağanlık sınamaları ve Toda-Yamamoto nedensellik analizleri yer verilecektir.

#### 4.2. Durağanlık Sınama Sonuçları

Değişkenler arası Toda-Yamamoto nedensellik analizlerinde değişkenler arası maksimum bütünleşme derecesinin tespiti için birim-kök sınama sonuçlarına ihtiyaç duyulur. Serilerin durağanlığının tespitinde en fazla kullanılan yöntemlerin birisi Augmented Dickey-Fuller (ADF) testidir. ADF ile yapılan durağanlık sınama sonuçları Tablo 5'de verilmiştir.

**Tablo 5.** ADF Durağanlık Sınama Sonuçları

Seviyesinde									
Değişkenler	DKD	LRTIHR	LRTITH	LRSIHR	LRSITH	LRAIHR	LRAITH	LRTUKIHR	LRTUKITH
t istatistiği	-3.324	-3.451	-2.712	-2.847	-2.557	-6.005	-2.629	-2.494	-3.823
Olasılık	0.066	0.048	0.232	0.182	0.300	0.001	0.267	0.330	0.017

Birinci Farkında									
Değişkenler	DKD	LRTIHR	LRTITH	LRSIHR	LRSITH	LRAIHR	LRAITH	LRTUKIHR	LRTUKITH
t istatistiği	-6.550	-2.078	-1.945	-2.145	-1.436	-1.827	-1.836	-2.270	-1.930
Olasılık	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

Tabloda verilen sonuçlara göre DKD, LRTIHR, LRAIHR ve LRTUKITH değişkenleri seviyesinde durağan iken, diğer bütün değişkenler birinci farkında durağandır.

#### 4.3. Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi Sonuçları

Çalışmada öncelikle DKD ile her bir ticaret değişkeni için uygun gecikme uzunluğunun tespiti için VAR analizleri yapılmıştır. Uygun gecikme uzunluğu, Schwarz Bilgi Kriteri (SIC)'ye göre tespit edildikten sonra yapılan Toda-Yamamoto nedensellik analizi sonuçları, Tablo 6'da sunulmuştur.

**Tablo 6.** Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi Sonuçları

VAR(4) k=3, dmax=1							
Bağımlı Değişken: DKD				Bağımlı Değişken: LRTIHR			
Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık	Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık
LRTIHR	1.406	3	0.001	DKD	2.183	3	0.335
VAR(3) k=2, dmax=1							
Bağımlı Değişken: DKD				Bağımlı Değişken: LRTITH			
Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık	Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık
LRTITH	6.615	2	0.036	DKD	4.812	2	0.090
VAR(3) k=2, dmax=1							
Bağımlı Değişken: DKD				Bağımlı Değişken: LRSIHR			
Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık	Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık
LRSIHR	1.626	2	0.000	DKD	2.785	2	0.248
VAR(3) k=2, dmax=1							
Bağımlı Değişken: DKD				Bağımlı Değişken: LRSITH			
Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık	Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık
LRSITH	4.755	2	0.092	DKD	3.859	2	0.145
VAR(3) k=2, dmax=1							
Bağımlı Değişken: DKD				Bağımlı Değişken: LRAIHR			
Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık	Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık
LRAIHR	9.347	2	0.009	DKD	1.335	2	0.512
VAR(3) k=2, dmax=1							
Bağımlı Değişken: DKD				Bağımlı Değişken: LRAITH			
Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık	Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık
LRAITH	7.040	2	0.029	DKD	3.349	2	0.187
VAR(3) k=2, dmax=1							
Bağımlı Değişken: DKD				Bağımlı Değişken: LRTUKIHR			
Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık	Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık
LRTUKIHR	1.597	2	0.000	DKD	2.555	2	0.278
VAR(3) k=2, dmax=1							
Bağımlı Değişken: DKD				Bağımlı Değişken: LRTUKITH			
Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık	Bağımsız Değişken	Ki-kare	df	Olasılık
LRTUKITH	3.303	2	0.191	DKD	8.676	2	0.013



Tablo 6'daki sonuçlara göre Türkiye ekonomisindeki döviz kuru değişkenliği ile ithalat arasında çift yönlü nedensellik söz konusu iken, ihracattan döviz kuru değişkenliğine doğru tek yönlü nedensellik vardır. Elde edilen bu bulguya göre döviz kuru değişkenliği ithalat üzerinde etkilere yol açarken, hem ihracat hem de ithalattaki gelişmeler döviz arz ve talebinde değişmelere yol açarak döviz kuru belirsizliğine yol açabilmektedir. Diğer taraftan geniş ekonomik kategorilere göre ihracat ve ithalatın alt kalemleri ile DKD arasında farklılaşan sonuçlar söz konusudur. Örneğin analizlerde sadece DKD'den LR-TUKITH değişkenine doğru tek yönlü nedensellik bulunmuşken, diğer tüm ticaret değişkenlerinden DKD'ne doğru tek yönlü nedensellik bulunmuştur.

## SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bretton Woods Ayarlanabilir Sabit Döviz Kuru Sistemi'nin yaşadığı sıkıntılardan sonra 1973 yılında tamamen terk edilmesiyle birlikte ülkelerin büyük bir kısmı parasının dış değerini belirlemede piyasa mekanizmasına öncelik vermiştir. Bu çerçevede ülkeler yabancı sermaye hareketleri önündeki engelleri kaldırarak, döviz piyasasında ticaret dışında yatırım amaçlı işlemlerin yapılabilmesinin önünü açmıştır. Ülkeler arası artan sermaye hareketleri ise döviz kurları üzerinde değişimlere yol açarak döviz kurlarında belirsizliklere sebebiyet verebilmektedir. Döviz kurlarında yaşanan bu değişimler ise hem ticaret hem de yurtiçi ve yurt dışı yatırımlar üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir.

Bu çalışma 1989 yılında Kambiyo Mevzuatında önemli serbestleşmelere giderek yabancı sermaye hareketlerine açık hale gelen Türkiye ekonomisinde DKD'nin dış ticaret üzerinde yaratabileceği etkileri inceleme konusu yapmıştır. Çalışma dönemi olarak veri bulunabilirliğine bağlı olarak 2003 sonrası dönem seçilmiştir. TCMB'den elde edilen verilerin kullanıldığı bu çalışmada öncelikle değişkenler arası basit korelasyon analizlerinin yanında Toda-Yamamoto nedensellik analizlerine yer verilmiştir.

Çalışmada yapılan korelasyon analizlerinde DKD ile tüm ticaret değişkenleri arasında istatistiki açıdan anlamlı ve negatif ilişkiler elde edilmiştir. Bu sonuç DKD ile dış ticaret değişkenleri arasında olumsuz bir ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir.

Bununla birlikte çalışmada değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve büyüklüğünün tespiti için nedensellik analizlerine yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre DKD ile toplam mal ithalatı arasında çift yönlü ilişki yakalanmıştır. Elde edilen bu bulgu, DKD'nin ülkenin mal ithalatının önemli bir nedeni olduğunu gösterirken, mal ithalatındaki değişmelerin de döviz talebini etkileyerek DKD'ye neden olduğu anlamına gelmektedir. Öte yandan çalışmada toplam mal ihracatından DKD'ye doğru bir nedensellik yakalanmıştır. Türkiye'nin ihracatında yaşanan gelişmeler döviz arzında değişmelere yol açarak, döviz kurlarının zaman içerisinde değişmesine neden olabilmektedir.

Son olarak ihracat ve ithalatın alt kalemleri açısından yapılan analizlerde ise sadece DKD değişkeninden tüketim malı ithalatına doğru bir nedensellik yakalanmışken, diğer tüm ticaret değişkenlerinden DKD'ye doğru tek yönlü bir nedensellik tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlara göre Türkiye'de DKD'nin sadece talebin fiyat esnekliğinin yüksek olduğu tüketim malı ithalatı üzerinde etkiye sahipken, talebin fiyat esnekliğinin düşük olduğu başta aramalı ve sermaye malı ithalatı ile ihracatında DKD'den kaynaklanan herhangi bir anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Sonuç olarak çalışmada elde edilen bulgularda DKD ile dış ticaret arasında anlamlı nedensel ilişkiler söz konusudur. Örneğin DKD'nin Türkiye'nin ithalat yapma kapasitesini etkilerken, hem toplam mal ihracatı hem de mal ithalatı DKD'ye neden olabilmektedir. Türkiye'nin ekonomik büyümesi ve ihracatında, yaklaşık %88'i aramalı ve sermaye malı ithalatından oluşan toplam mal ithalatının önemini

ortaya koyan çok sayıda çalışma mevcuttur. Türkiye'nin en önemli ekonomik problemleri arasında yer alan cari açık problemine bir türlü çözüm bulunamamasının nedeni, ülke ekonomisinin yapısal olarak ithalata olan bağımlılığıdır. Dolayısıyla Türkiye'nin ithalat yapabilme kapasitesi ve buna bağılı olarak ekonomik büyümesinde DKD'nin önemli bir belirleyici olması, çalışmanın önemli bulguları arasındadır. Bu nedenle yönetimli dalgalı kur sisteminde döviz kurlarında meydana gelebilecek aşırı yükseliş ve düşüşlerin döviz kuru oynaklığına yol açmaması için Merkez Bankası'nın döviz piyasalarına müdahale etmesi ve döviz kurlarında istikrarı sağlaması gerekmektedir.

## KAYNAKÇA

- Aftab, M., Ahmad, R., Ismail, I. & Ahmed, M. (2016). "Does Exchange-Rate Uncertainty Matter in the Malaysia–EU Bilateral Trade? An Industry Level Investigation", *Empirica*, 43(3), 461-485.
- Aliyu, S. U. R. (2010). "Exchange Rate Volatility and Export Trade in Nigeria: an Empirical Investigation", *Applied Financial Economics*, 20(13), 1071-1084.
- Anderton, R. and Skudelny, F. (2001). "Exchange Rate Volatility and Euro Area Imports", Working Paper No. 64, European Central Bank, Frankfurt.
- Arize, A. C., Osang, T. & Slottje, D. J. (2000). "Exchange-Rate Volatility and Foreign Trade: Evidence from Thirteen LDC's", *Journal of Business & Economic Statistics*, 18(1), 10-17.
- Bahmani-Oskooee, M. & Gelan, A. (2018). "Exchange-Rate Volatility and International Trade Performance: Evidence from 12 African Countries", *Economic Analysis and Policy*, 58(2), 14-21.
- Caporale, T. & Doroodian, K. (1994). "Exchange Rate Variability and the Flow of International Trade", *Economics Letters*, 46(1), 49-54.
- Choudhry, T. (2008). "Exchange Rate Volatility and United Kingdom Trade: Evidence from Canada, Japan and New Zealand", *Empirical Economics*, 35(3), 607-619.
- Chowdhury, A. R. (1993). "Does Exchange Rate Volatility Depress Trade Flows? Evidence from Error-Correction Models", *The Review of Economics and Statistics*, 700-706.
- Çakmak, E., & Çınar, S. (2004), "Bankacılık Sektöründe Toplam Hizmet Kalitesinin Satınalma Gücü Paritesi ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama: 1980-2002", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 33-46.
- Denaux, Z. S., & Falks, R. (2013). "Exchange Rate Volatility and Trade Flows: the EU and Turkey", *Southwestern Economic Review*, 40, 113-121.
- Hacker, R. S. & Hatemi-J, A. (2004). "The Effect of Exchange Rate Changes on Trade Balances in the Short and Long Run", *Economics of Transition*, 12(4), 777-799.
- Hayakawa, K. & Kimura, F. (2009). "The Effect of Exchange Rate Volatility on International Trade in East Asia", *Journal of the Japanese and International Economies*, 23, 395-406.
- Kızıldere, C., Kabadayı, B., & Emsen, Ö. S. (2014), "Dış Ticaretin Döviz Kuru Değişimlerine Duyarlılığı: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", *International Journal of Economic & Administrative Studies*, 6(12), 39-54.
- Meniago, C. & Eita, J. H. (2017). "Does Exchange Rate Volatility Deter Trade in Sub-Saharan Africa?", *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(4), 62-69.
- Shehu, A. A. & Youtang, Z. (2012). "Exchange Rate Volatility, Trade Flows and Economic Growth in a Small Open Economy", *International Review of Business Research Papers*, 8(2), 118-131.
- Tatliyer, M. & Yiğit, F. (2016). "Does Exchange Rate Volatility Really Influence Foreign Trade? Evidence from Turkey", *International Journal of Economics and Finance*, 8(2), 33-38.
- Toda, H. Y. & Yamamoto, T. (1995). "Statistical Inference in Vector Autoregressions with Possibly Integrated Processes", *Journal of Econometrics*, 66(1-2), 225-250.

# PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Özel Sayı/Special Issue :1, Page: 73-86





## Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN  
Doç. Dr. Sema AY  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

## TARANDIĞIMIZ INDEXLER



Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

## Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)  
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

## Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)  
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)  
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)  
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)  
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)  
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)  
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)  
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)  
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi  
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)



# HİYERARŞİK KÜMELEME ANALİZİ İLE OECD ÜLKELERİNİN BİLGİ EKONOMİ İNDEKSLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

*Dr. Öğretim Üyesi Melih ENGİN*

*Bursa Uludağ Üniversitesi, İnegöl İşletme Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü*

*melihengin@uludag.edu.tr*

## ÖZET

Günümüzde bilginin önemi ekonomik olarak da ülkelerin odak noktası durumuna gelmiştir. Bilginin ekonomiye katkılarını arttırmak için çok yönlü olarak ele alınması gereken bu yeni ekonomiye bilgi ekonomisi denmiş ve sanayileşmesini tamamlayan ülkeler bilginin ekonomilerine katkılarını arttırmak için bilgi ekonomisi bileşenlerine yatırım yapmaktadırlar. Bu çalışmada Dünya Bankası'nın ülkelerin bilgi ekonomi indeksinin alt bileşenleri olarak tanımladığı Eğitim İndeksi, Bilgi İndeksi, Ekonomik Teşvik ve Kurumsal Rejim İndeksi, Yenilik(inovasyon) İndeksi ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri İndeksi verilerinden faydalanılarak hiyerarşik Kümeleme Analizi ile 2012 yılına ait verileri bulunan 34 OECD ülkesi sınıflandırılmıştır. OECD ülkelerinin Bilgi Ekonomi İndeksi değerlerini içeren bir hiyerarşik kümeleme analizi yapılması daha önceden yapılmış araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

**Anahtar Kelimeler:** OECD, Bilgi Ekonomi İndeksi, Hiyerarşik Kümeleme Analizi, Sınıflandırma.

## ABSTRACT

Today, the prevailing knowledge is economically the focus of countries. These new economies, which need to be addressed in a multifaceted way to increase the contribution of knowledge to the economy, are called information economies and countries that have completed industrialization are investing in knowledge economy components to increase their contribution to the economy of knowledge. In this research, the World Bank used the hierarchical clustering analysis with the data of Education Index, Knowledge Index, Economic Incentive and Institutional Regime Index, Innovation Index and Information and Communication Technology Index, which countries define as sub components of the Knowledge economy index. The OECD country is classified. A hierarchical clustering analysis of the OECD countries' Knowledge Economy Index values was considered to contribute to previous research.

**Keywords:** *OECD, Knowledge economy index, Hierarchical Cluster Analysis, Classification.*

# 1. GİRİŞ

**B**ilgi ve iletişim teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte artık çok daha fazla türde ve sayıda verinin kısa sürede işlenmesi, bir kaynaktan başka bir kaynağa veri ve bilgi paylaşılması kolay ve hızlı bir şekilde sağlanabilmektedir. Bu durumun bilginin elde edilmesi, aktarılması ve paylaşılması sürecindeki hız ve kapasiteye yönelik pozitif bir yansıması olmuştur. Bu noktada veri ve bilgi paylaşımı da bir ekonomik saha oluşturmuş ve ülkeler de bu sahada yer almak, bilgiye dayalı ekonomik faaliyetlerde bulunmak için çalışmalar yürütmektedirler. Bu çalışmalar literatürde bilgi ekonomisi bağlamında ele alınmakta ve ülkeler bu ekonomiden pay sahibi olabilmeye ve bilgi temelli ekonomilerini yaratmaya çalışmaktadırlar.

Bilgi temelli ekonomiler, her biri bilginin üretilmesi, kullanılması, yayılması ve geliştirilmesiyle ilgili dört temel ayak üzerine oturmaktadır (Aubert ve Reiffers, 2003). Dolayısıyla bilgi ekonomisi denilen bu ekonominin birçok bileşeni ve ülkelerin bu ekonomiyi canlandırmaları için de birçok faaliyet alanları bulunmaktadır. Bu faaliyetler daha çok teknolojiye dayalı üretime odaklıdır. Sanayileşmesini tamamlayan ülkelerin bilgi ekonomisi için gerekli teknolojik altyapılarını geliştirip bu alana yatırımı önemsedikleri görülmektedir. Türkiye'nin de sanayileşmesini tamamlama sürecine paralel olarak bilgi ekonomisine yönelik gerekli yatırım ve politikalarını gözden geçirmelidir.

Veriyi anlamlı hale getirip yorumlayıp bilgi elde etmede ve bu bilgiyi karar vermeye yönelik destek sağlayacak olan teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanımında yetişmiş insana ihtiyaç vardır. Bilgi ekonomisinin yetişmiş insan kaynağını karşılamak için ülkelerin özellikle eğitim alanına önem vermeleri gerekir. Bilginin ekonomiye katkı sağlamasının temelinde birçok etken vardır. Birçok kurum ve kuruluş ülkelerin bilgi ekonomi indeksini farklı etkenler ile ele alarak hesaplamışlardır. Işık ve Kılınç (2013), gelişmiş ülkelerin teknoloji yoğun ürünlerin üretimini sağlayan bilgiyi ikame ettiklerini ve bilginin sosyoekonomik gelişimine önemli etkisinin olduğunu anlayan ülkelerin (Güney Kore, Singapur, Çin, Tayland vb.) hızla büyüme sergilediklerini belirtmişlerdir. Ülkelerin mevcut durumlarını betimlemeleri ve geleceğe dair stratejik hedeflerini belirlemeleri ve stratejik hedef koyabilmeleri için mevcut durumlarını görmeleri önemli görülmüş bu yüzden bu araştırmada OECD ülkeleri bilgi ekonomi indekslerine göre sınıflandırılmış ve ülkemizin mevcut durumunun betimlemesine çalışılmıştır.

## 2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Hunt(2003)'a göre bilgi insan davranışlarını şekillendirir ve doğrulanabilir inanışlardan oluşmuştur. Ke-vük(2006)'e göre bilgi işçilerinin, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve inovasyonun bilgi ekonomisinin bileşenleri olarak görülürken; Alexander ve Butcher (2011)'de bilginin üretilmesi, kullanılması ve elde edilmesini temel bileşenler olarak görmüştür. Bunlardan farklı olarak Oort vd.(2009) ise bilgi ekonomisinde AR-GE'nin önemli bir bileşen olduğunu belirtmiştir. Godin(2008) literatürü özetleyerek inovasyon, AR-GE, bilgi işçileri, beşeri sermaye ile bilgi ve iletişim teknolojilerini bilgi ekonomisi bileşenleri olarak belirtmiştir.

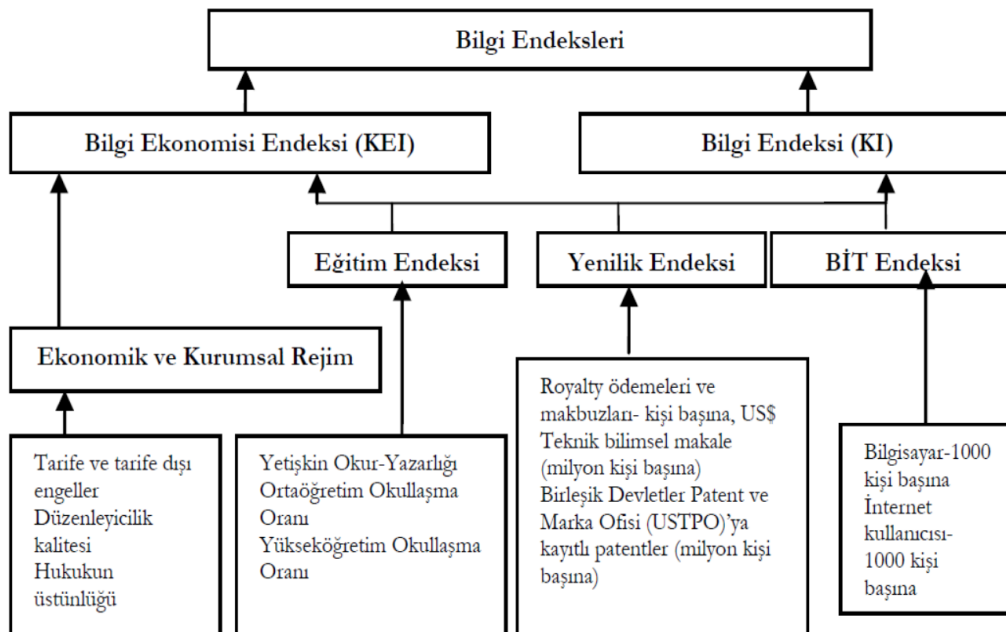
Özkan ve Alancioğlu(2017) bilgi ekonomisine geçmede patent sayıları ve AR-GE harcamalarının önemli olduğunu belirtmiş ve yaptıkları çalışmada bu ikisi arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuşlardır. Bir ülkenin GSMH içindeki AR-GE harcamaları payı ile yaptığı patent başvuru sayılarının o ülkenin bilgi ekonomi indeksine olumlu etkilerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Dünya Bankası bünyesinde bulunan Kalkınma için Bilgi Programı (Knowledge for Development Program-K4D) Tablo 1'de görülen çerçeveyi geliştirmekte olan ülkeler için hazırlamıştır.

**Tablo 1: Bilgi Ekonomisinin Dört Temel Bileşeni(World Bank, 2008)**

Bileşen	Açıklama
Ekonomik ve Kurumsal Rejim	Ülkenin ekonomik ve kurumsal rejimi mevcut ve yeni bilginin verimli bir şekilde kullanımı ve girişimciliğin geliştirilmesi için teşvikler sağlamalıdır.
Eğitim ve Beceri	Ülke vatandaşları bilgiyi; üretmek, paylaşmak ve etkili bir şekilde kullanmak için eğitime ve becerilere ihtiyaç duyar.
Bilgi ve İletişim Altyapısı	Dinamik bir enformasyon altyapısı; etkili iletişimi, bilginin yayılımını ve enformasyonun işleyişini kolaylaştırmaktadır.
İnovasyon Sistemi	Ülkenin inovasyon sistemi-firmalar, araştırma merkezleri, üniversiteler, düşünce kuruluşları, danışmanlar ve diğer organizasyonlar- artan küresel bilgi stokunu kendine çekebilmeli, özümseyebilmeli, bunu yerel ihtiyaçlara uyarlamalı ve yeni teknolojiler oluşturmalıdır.

Şekil 1 'deki Bilgi Ekonomisi İndeksleri Dünya Bankası Tarafından hazırlanmıştır. Bu indekslerden birisi olan Bilgi İndeksi bir ülkenin bilgi üretmesini, benimsemesini ve yayma kabiliyetini ölçer ve dolayısı ile bir ülkedeki bilgi gelişim durumunun bir göstergesidir (World Bank, 2008:1-2).



**Şekil 1. Bilgi Ekonomisi İndeksleri(World Bank,2008).**

Bilgi ekonomisinin farklı değişkenlerle ve farklı açılardan ele alındığı çalışmalar bulunmaktadır. Yamak ve Bozkurt(2003) gelişmiş ülkelerde bilgi teknolojileri harcamalarının güçlü ve pozitif yansımalarının olduğunu, gelişmekte olan ülkelerde ise bu durumun negatif ya da sıfır etkisinin olduğu bulgularına erişmiştir. Yaylalı vd.(2007) yine Dünya Bankası'nın Bilgi Ekonomi İndeks verilerinden faydalanarak Avrupa Birliği'nden 27 ülke ile Türkiye üzerine yaptığı araştırmalarında bilgi ekonomisi performanslarını kıyaslamak için bilgi ekonomisi girdi ve çıktı değişkenlerini kullanmışlardır. Girdi değişkenleri düşük olup çıktı değişkenleri yüksek olan ülkelerde bilgi ekonomisi performansları yüksek çıkmıştır. Literatür incelendiğinde Şekil 1'de yer alan Dünya Bankası'nın bilgi ekonomi indeksi temel bileşen ve göstergeleri açısından en kapsamlı çalışma olduğu görülmüştür. Bu minvalde Dünya Bankası'nın bilgi ekonomisi indeks çalışması bu çalışmada temel alınmıştır. Dolayısıyla Dünya Bankası'nın çalışmasında yer alan Bilgi Ekonomi İndeksi, Eğitim İndeksi, Bilgi İndeksi, Ekonomik Teşvik ve Kurumsal Rejim İndeksi, Yenilik(inovasyon) İndeksi ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri İndeksi değerleri araştırmada kullanılmıştır. OECD ülkelerinin genel durumlarını betimlemek ve ülkelerin benzerlik ve farklılıklarına bakarak hangi alandaki çalışmalara önem vermeleri gerektiğini belirlemek bu araştırmanın amaçlarından birisidir.

### 3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada, Dünya Bankası Bilgi Ekonomisi İndeksi (2012) verilerinden yararlanarak 34 OECD ülkesinin (İsveç, Finlandiya, Almanya, Hollanda, Kanada, Avustralya, Danimarka, İngiltere, Norveç, ABD, İrlanda, Yeni Zelanda, İsviçre, Belçika, İspanya, Avusturya, Japonya, Fransa, Estonya, İtalya, İsrail, Çek C., Slovenya, Güney Kore, Macaristan, İzlanda, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, Yunanistan, Slovak C., Şili, Meksika ve Türkiye) Bilgi Ekonomi İndeksi, Eğitim İndeksi, Bilgi İndeksi, Ekonomik Teşvik ve Kurumsal Rejim İndeksi, Yenilik(inovasyon) İndeksi ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri İndeksi açısından sınıflandırılması amaçlanmıştır. Bu veriler Tablo 2'de sunulmuştur. Ayrıca küme sayısının belli olmamasından dolayı hiyerarşik olmayan kümeleme analizi yerine çok değişkenli analiz tekniklerinden birisi olan hiyerarşik kümeleme analizinden faydalanılmıştır. Bölücü ve birleştirici olmak üzere iki temel hiyerarşik kümeleme analizi bulunmaktadır. Bölücü yöntemler tüm gözlemleri üyesi olarak barındıran bir küme ile başlayıp tek üyeli kümelerle doğru bölünürken; birleştirici yöntemler ise bunun tersine her gözlemin kendi başına bir küme olmasıyla başlar ve tüm gözlemleri barındıran tek bir küme oluncaya kadar devam eder. Medyan merkezileştirme, ward, ortalama bağlantı, tek bağlantı, tam bağlantı ve centroid yöntemleri birleştirici yöntemlerdir (Çokluk vd.,2014). Hiyerarşik kümeleme yöntemlerinden farklı varyans yapısına sahip birimleri küme içi değişkenliği en küçükleyecek şekilde kümelerle ayırabilmesinden dolayı Ward yöntemi kullanılmış ve iki küme arasındaki mesafenin hesaplanması için Öklid kare uzaklıklarından faydalanılmıştır.

**Tablo 2.** OECD Ülkeleri Bilgi Ekonomi İndeksi

Ülke	Bilgi Ekonomi İndeksi	Eğitim İndeksi	Bilgi İndeksi	Ekonomik Teşvik ve Kurumsal Rejim	Yenilik (inovasyon) İndeksi	Bilgi ve İletişim Teknolojileri İndeksi
İsveç	9,25	8,92	9,14	9,58	9,02	9,49
Finlandiya	9,09	8,77	8,9	9,65	8,7	9,22
Almanya	9,07	8,2	9,05	9,1	9,78	9,17
Hollanda	9,06	8,75	9,15	8,79	9,25	9,45



Kanada	8,97	8,61	8,78	9,52	9,51	8,23
Avustralya	8,93	9,71	9,05	8,56	9,12	8,32
Danimarka	8,92	8,63	8,69	9,63	8,56	8,88
İngiltere	8,91	7,27	8,81	9,2	9,71	9,45
Norveç	8,87	9,43	8,67	9,47	8,03	8,53
ABD	8,77	8,7	8,77	8,41	9,46	8,51
İrlanda	8,73	8,87	8,55	9,26	8,57	8,21
Yeni Zelanda	8,73	9,81	8,61	9,09	7,71	8,3
İsviçre	8,66	6,9	8,36	9,54	9	9,2
Belçika	8,64	8,57	8,6	8,79	8,81	8,42
İspanya	8,53	8,82	8,5	8,63	8,94	7,73
Avusturya	8,5	7,33	8,24	9,26	8,43	8,97
Japonya	8,49	8,43	8,8	7,55	9,9	8,07
Fransa	8,44	8,26	8,67	7,76	9,59	8,16
Estonya	8,4	8,6	8,26	8,81	7,75	8,44
İtalya	8,19	7,58	8,33	7,76	9,2	8,21
İsrail	8,14	7,47	8,07	8,33	9,39	7,36
Çek C.	8,08	8,15	7,93	8,53	7,68	7,96
Slovenya	8,01	7,42	7,91	8,31	8,5	7,8
Güney Kore	7,97	9,09	8,65	5,93	8,8	8,05
Macaristan	7,96	8,42	7,86	8,28	7,93	7,23
İzlanda	7,87	8,91	7,55	8,86	5,01	8,72
Lüksemburg	7,73	5,61	7,15	9,45	6,37	9,47
Polonya	7,63	7,76	7,51	8,01	8,07	6,7
Portekiz	7,53	6,99	7,23	8,42	7,3	7,41
Yunanistan	7,47	8,96	7,69	6,8	7,67	6,43
Slovak C.	7,44	7,42	7,19	8,17	6,48	7,68
Şili	7,21	6,83	6,61	9,01	6,93	6,05
Meksika	5,61	5,16	5,85	4,88	7,73	4,65
Türkiye	5,61	4,11	5,42	6,19	7,65	4,5
<i>ORTALAMA</i>	<i>8,22</i>	<i>8,01</i>	<i>8,13</i>	<i>8,46</i>	<i>8,37</i>	<i>8,03</i>

Tablo 2’de yer alan Dünya Bankası’nın sunduğu bilgi ekonomi indeksi verilerine göre bilgi ekonomi indeksi en yüksek olan OECD ülkesi 9,25 ile İsveç iken en düşük olan ülkeler ise 5,61 ile Meksika ve Türkiye’dir. Türkiye’nin Eğitim İndeksi 4.11, Bilgi İndeksi 5.42, Ekonomik Teşvik ve Kurumsal Rejim İndeksi 6.19, Yenilik İndeksi 7.65 ve Bilgi İletişim Teknolojileri İndeksi 4.5’dir. Türkiye’nin en düşük indeksi Eğitim indeksi iken en yüksek indeksi yenilik(inovasyon) indeksi olduğu görülmektedir. Bu durum eğitim alanına ülkemizin daha fazla önem göstermesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Yine Tablo 2’ye bakıldığında ülkelerin bilgi ekonomi indeksi ortalama puanının 8,22, eğitim indeksi ortalama puanının 8,01, bilgi indeksi ortalamasının 8,13, ekonomik teşvik ve kurumsal rejim ortalama puanının 8,46, yenilik(inovasyon) indeksi ortalama puanının 8,37 ve bilgi ve iletişim teknolojileri indeksi ortalama puanının 8,03 olduğu görülmüştür. Bu altı indeks ağırlıklı ortalama puanı ise 8,20’dir.

### Bulgular ve Yorumlar

İki küme arasındaki mesafenin hesaplanması için Ward yöntemi ve Öklid kare uzaklıklarından faydalanılmıştır. Oecd üyesi 34 ülkenin 6 bilgi ekonomi indeksi değerleri kümeleme analizine tabi tutulmuş ve neticede elde edilen yığışım tablosu(Agglomeration Schedule) da Tablo 3’de verilmiştir.

**Tablo 3.** Ward Yöntemiyle Yığışım Tablosu

Aşama	Birleştirilmiş Küme		Katsayılar	Son Aşama
	Küme 1	Küme 2		
1	8	15	0,004	22
2	6	7	0,01	9
3	3	13	0,019	8
4	20	21	0,028	23
5	2	27	0,042	24
6	9	19	0,057	14
7	5	11	0,072	15
8	3	25	0,089	16
9	6	26	0,108	20
10	23	24	0,128	21
11	33	34	0,15	13
12	1	30	0,174	17
13	14	33	0,202	22
14	9	29	0,24	20
15	5	32	0,28	25
16	3	4	0,32	17
17	1	3	0,369	23
18	10	22	0,43	25
19	18	28	0,492	33
20	6	9	0,583	24
21	23	31	0,682	29
22	8	14	0,797	26
23	1	20	0,927	28
24	2	6	1,093	28
25	5	10	1,291	29
26	8	17	1,5	31
27	12	16	1,732	30
28	1	2	2,041	31
29	5	23	2,361	30
30	5	12	2,877	32
31	1	8	3,683	32
32	1	5	6,175	33
33	1	18	10,822	0

Tablo 3’de yer alan Yığışım tablosundaki ilk aşamaya bakıldığında yapılan kümeleme analizinin aşamalarını görülmektedir. Birleştirilmiş Küme değerlerine bakıldığı zaman Aşama 1’de birbirine en yakın ülke/gözlem 8. Ülke/gözlem(Fransa) ile 15. Ülke/gözlem(Japonya) olduğu görülmektedir. Gözlemler arasındaki uzaklığın yani Öklid Kare Uzaklığı değerinin 0,004 olduğu ve Aşama 1’in son aşama sütunundaki değere bakıldığında da bu gözlemlerin/ülkelerin yani Fransa ve Japonya’nın Aşama 22’de 14.gözlemle yani İtalya ile bir araya gelerek küme oluşturduğu görülmektedir. Aşama 2’ye bakıldığı zaman 6. gözlem/ülkenin(Danimarka) ve 7. gözlem/ülkenin(Finlandiya) birbirine en yakın diğer ülkeler olduğu ve Aşama 9’da 26. gözlemin/ülkenin(İsveç) bu kümeye dahil olduğu görülmektedir. Yığışım

tablosundan da anlaşılacağı gibi bu araştırmadaki kümelendirme işlemi Aşama 33'e kadar katsayılar yani ülkeler arası mesafe artarak devam etmektedir. Aşama 1'de ülkeler arasındaki mesafe 0,004 iken Aşama 22'de 1. Gözlem/ülke(Avustralya) ile 18. gözlem/ülke(Meksika) arasındaki mesafe 10,822'ye yükselmiştir. Bu durum Şekil 1'de yer alan dendogramda(ağaç grafiği) da görülmektedir.

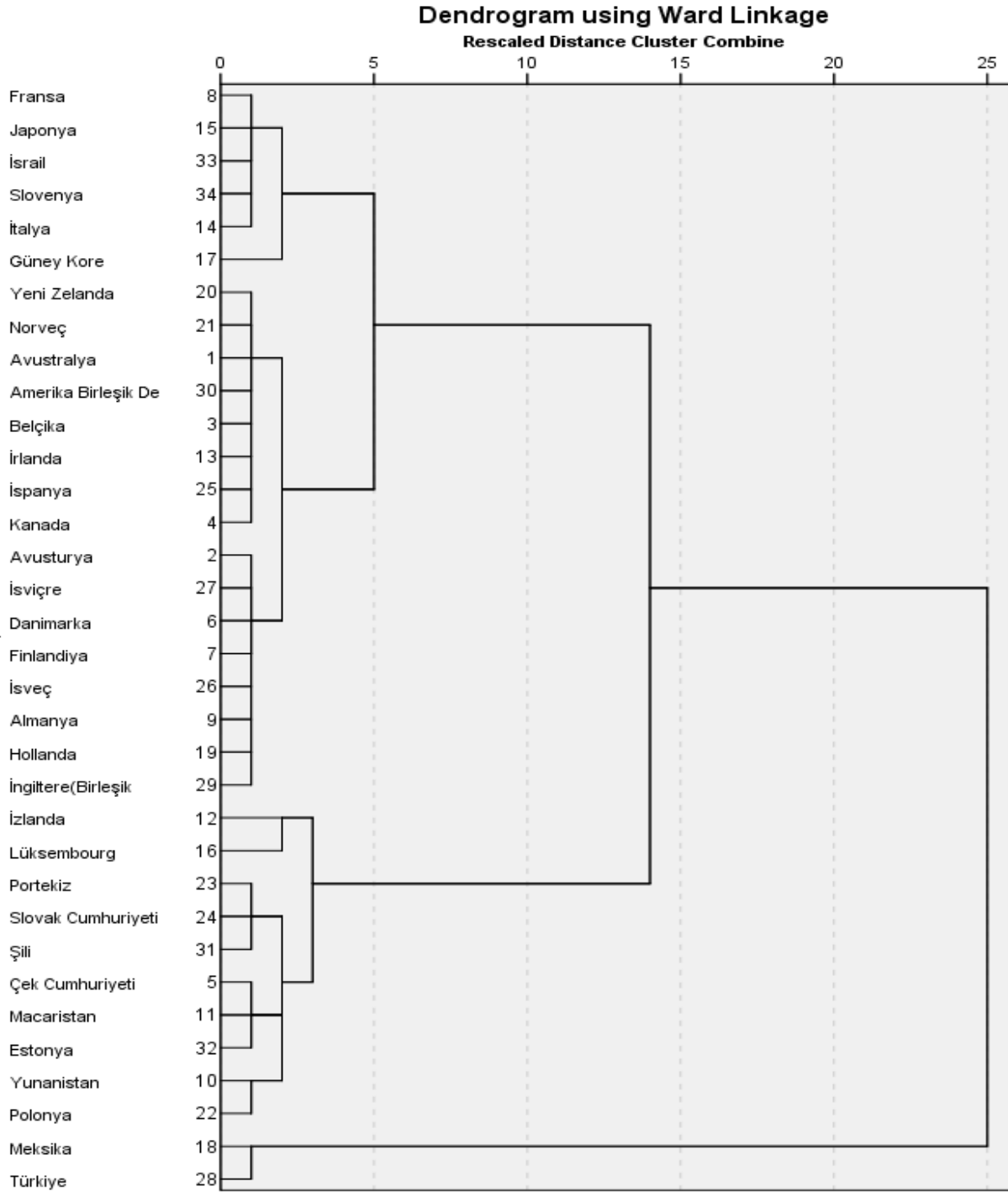
Şekil 2'deki dendogram incelendiğinde OECD ülkelerin beş kümeye ayrıldığını ve Meksika ile Türkiye'nin ve İzlanda ile Lüksemburg'un birlikte birer kümede olduğu görülmektedir. Dendogramda soldaki ülke isim ve numaralarının sıralanmasına göre baktığımızda 8 numaralı gözlemden(Fransa) 17 numaralı gözleme(Güney Kore) kadar olan ülkeler bir küme; 20 numaralı gözlemden(Yeni Zelanda) 29 numaralı gözleme(İngiltere) kadar bir küme; 12 numaralı gözlem(İzlanda) ve 16 numaralı gözlem(Lüksemburg) bir küme; 23 numaralı gözlemden(Portekiz) 22 numaralı gözleme(Polonya) kadar olan ülkeler bir küme ve 18 numaralı gözlem(Meksika) ile 28 numaralı gözlem(Türkiye) bir küme oluşturmuştur.

Küme sayısı belirtilerek yani 2 küme veya 5 küme olması durumunda ülkelerin hangi kümelerde olacağını belirlemek için küme üyeliği(Cluster Membership) değerlerine bakılmış ve Tablo 4'deki veriler elde edilmiştir. Bu verilere göre en heterojen dağılımın "5 Küme" olma durumunda olduğu görülmektedir.

**Tablo 4.** Küme Sayısına Göre(Alt sınır 2, üst sınır 5 küme) Gözlemlerin Atanması

Ülke	5 Küme	4 Küme	3 Küme	2 Küme	Ülke	5 Küme	4 Küme	3 Küme	2 Küme
1:Avustralya	2	2	1	1	18:Meksika	5	4	3	2
2:Avusturya	2	2	1	1	19:Hollanda	2	2	1	1
3:Belçika	2	2	1	1	20:Yeni Zelanda	2	2	1	1
4:Kanada	2	2	1	1	21:Norveç	2	2	1	1
5:Çek C.	4	3	2	1	22:Polonya	4	3	2	1
6:Danimarka	2	2	1	1	23:Portekiz	4	3	2	1
7:Finlandiya	2	2	1	1	24:Slovak C.	4	3	2	1
8:Fransa	1	1	1	1	25:İspanya	2	2	1	1
9:Almanya	2	2	1	1	26:İsveç	2	2	1	1
10:Yunanistan	4	3	2	1	27:İsviçre	2	2	1	1
11:Macaristan	4	3	2	1	28:Türkiye	5	4	3	2
12:İzlanda	3	3	2	1	29:İngiltere	2	2	1	1
13:İrlanda	2	2	1	1	30:ABD	2	2	1	1
14:İtalya	1	1	1	1	31:Şili	4	3	2	1
15:Japonya	1	1	1	1	32:Estonya	4	3	2	1
16:Lüksembourg	3	3	2	1	33:İsrail	1	1	1	1
17:Güney Kore	1	1	1	1	34:Slovenya	1	1	1	1

Tablo 5'de kümeleme sonuçlarına göre hangi kümede hangi gözlemlerin/ülkelerin yer aldığı görülmektedir. Buna göre; 1. kümede Fransa, İtalya, Japonya, Güney Kore, İsrail, ve Slovenya; 2. kümede Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Almanya, İrlanda, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD; 3. kümede İzlanda ve Lüksemburg; 4. kümede Çek C., Yunanistan, Macaristan, Polonya, Portekiz, Slovak C., Şili ve Estonya bulunurken 5. kümede Meksika ve Türkiye yer almaktadır.



**Şekil 2. Ward Yöntemi ile Hazırlanmış Dendrogram(ağaç grafiği)**

**Tablo 5. Kümeleme Tablosu**

Küme Numarası	Küme Elemanları
1	Fransa, İtalya, Japonya, Güney Kore, İsrail, Slovenya
2	Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Almanya, İrlanda, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD
3	İzlanda, Lüksemburg

4	Çek C., Yunanistan, Macaristan, Polonya, Portekiz, Slovak C., Şili, Estonya
5	Meksika, Türkiye

#### 4. SONUÇ

Yapılan bu araştırmada OECD ülkeleri 2012 yılına ait bilgi ekonomi İndeksi, Ekonomik Teşvik ve Kurumsal Rejim İndeksi, Yenilik İndeksi, Eğitim İndeksi ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri İndeksi değerlerine göre kümeleme yapılmış ve bu ülkeler 3 kümede toplanmıştır. Türkiye Meksika ile aynı kümede yer almıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında birinci kümedeki ülkelerin hepsinin bilgi ekonomi indeksi puanlarının ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Ayrıca birinci küme ülkelerinin çoğunluğunda, ikinci kümedeki ülkelerin ise tamamında yenilik (inovasyon) indeksi puanı ortalamasının üzerindeyken diğer kümelerdeki ülkelerin tamamının yenilik indeksi ortalamasının altında olduğu görülmüştür. Beşinci kümede yer alan Türkiye ve Meksika'nın tüm indekslerde ortalama puanın altında kaldığı görülmüştür. Ortalama puanları yüksek olan birinci ve ikinci kümedeki ülkelerin yenilik (inovasyon) indeksini oluşturan uygulama ve desteklere önem verdiği anlaşılmaktadır. Meksika ve Türkiye'nin en yüksek indeks puanının yenilik (inovasyon) indeksi puanı olduğu bulgusu ülkelerin bu alana önem verdiğini göstermektedir. Fakat genel olarak ortalama puanların oldukça altında olan Meksika ve Türkiye'nin bilgi ekonomi indeksindeki puanlarını arttırmaya önem verip bu alanda çalışmalar yapmaları gerektiği görülmektedir.

Bilgi ekonomisi ile ilgili önemli çalışmalar yapmasına rağmen Türkiye'nin sanayi ve eğitim alanında ilerleyebilmesi için gerekli düzenlemeleri yapması gerekmektedir. Kamu ve özeldeki ciddi yatırımları olmasına rağmen bunun ekonomiye yansımalarının olmaması sanayi ve eğitim ile ilgili konulara odaklanmamız gerektiğini göstermektedir. Sanayi uygulamalarında çağın gerekliliklerine uygun etkin üretim yapılabilmesi, AR-GE faaliyetlerinin gerçekleştirilme ve iş süreçlerine katkılarının sağlanabilmesi için kamu ve özel kurum ve kuruluşların bu konulara önem vermesi gerekmektedir. Bunun için kalifiye eleman ihtiyacını karşılamak için eğitim sistemi ve kaynakları düzenlenmelidir. Gerek kamuda gerekse özeldeki eğitim faaliyetleri geliştirilmelidir. Bilhassa özel kuruluşların personel yetiştirme eğitimlerini düzenleyebilmeleri için devletin teşvik edici uygulamalara ağırlık vermesi, kolaylık ve danışmanlık/ eğitim faaliyetlerini geliştirmede firmalara yardımcı olması gerekmektedir.



## KAYNAKÇA

- Alexander, D., and Butcher, W., (2011). *Measuring the Knowledge Economy in the Caribbean, EC-LAC-Project Documents collection*, [Http://www.ec-lac.org/publicaciones/xml/7/45467/LCARL.358.pdf](http://www.ec-lac.org/publicaciones/xml/7/45467/LCARL.358.pdf), Erişim Tarihi: 19.04.2018.
- Aubert, J.E. ve Reiffers, L.(2003). Knowledge Economies in the Middle East and North Africa Toward New Development Strategies.
- ÇOKLUK, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş.(2014). Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları, Ankara, Pegem.
- GODIN, B., (2008), *The Knowledge Economy: Fritz Machlup's Construction of Synthetic Concept, Project on the History and Sociology of S&T Statistics*, Working Paper No: 37.
- HUNT, D. P., (2003). *The Concept of Knowledge And How To Measure It*, Journal Of Intellectual Capital, Vol. 4, No. 1, pp. 100-113.
- Işık, N., Kılınc, E.C.(2013). Bilgi Ekonomisi ve İktisadi Büyüme: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (26), s.21-54.
- Kılıç(2013). Bilgi Ekonomisi ve İktisadi Büyüme: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (26), s.21-54.
- KEVÜK, S., (2006). *Bilgi Ekonomisi*. Journal of Yasar University, Volume: 1, Number: 4, pp. 319-350.
- OORT, V. F., Oud, J., and Raspe, O.(2009). *The Urban Knowledge Economy and Employment Growth: A Spatial Structural Equation Modeling Approach*. Ann Reg Sci, 43:859–877.
- Özkan, G.S., Alancıoğlu, E.(2017). *Bilgi Ekonomisi İndeksi Performans Göstergelerinin Türkiye Açısından Ar-Ge Harcamaları Analizi*. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, Cilt 4, Sayı 8.
- World Bank, (2008). Measuring Knowledge in The World Economies. [http://web.worldbank.org/archive/website01030/WEB/IMAGES/KAM\\_V4.PDF](http://web.worldbank.org/archive/website01030/WEB/IMAGES/KAM_V4.PDF), Erişim Tarihi:03.03.2018.
- Yamak, R., Bozkurt, H.(2003). Bilgi Teknolojisi ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Analizi, 2. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, 152.
- Yaylalı, M., Oktay, E., Akan, Y., Kaynak, S.(2007). Türkiye ve Avrupa Birliğine Üye Ülkelerin Bilgi Ekonomisi Performanslarının Veri Zarflama Analizi Metoduyla Karşılaştırması. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XXII, Sayı:1.

# PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Özel Sayı/Special Issue :1, Page: 87-127





## Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN  
Doç. Dr. Sema AY  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

## TARANDIĞIMIZ INDEXLER



Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

## Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)  
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

## Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)  
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)  
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)  
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)  
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)  
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)  
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)  
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)  
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)  
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)  
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)  
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)  
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)  
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)  
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)  
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)  
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)  
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)  
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)  
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)  
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi  
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi  
Dr. Murat GENÇ (Otago University)  
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

# KENTSEL DÖNÜŞÜM KONULU TEZ ÇALIŞMALARINDA (1999-2017) ÖNE ÇIKAN KONULAR, SORUNLAR VE ÖNERİLER

*Pınar TUĞCU*

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü*

*Prof. Dr. Tülin Vural ARSLAN*

*Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü*

## ÖZET

**K**entlerdeki fiziksel ve sosyal bozulmaların iyileştirilmesine yönelik yapılmakta olan kentsel dönüşüm uygulamaları Türkiye’de beraberinde tartışmaya açık yeni problemler getirmektedir. Özellikle 1999 Marmara Depremi sonrasında getirilen yasal düzenlemelerle birlikte hız kazanan kentsel dönüşüm uygulamaları yeni arayışlara açık durumdadır. Bu nedenle sürekli gündemde ve çok boyutlu bir konu olması sebebiyle farklı alanlardaki akademik çalışmalarda ele alınmaktadır. Bu çalışmada da Türkiye’de kentsel dönüşüm konusu ile ilgili olarak yapılmış olan 335 adet tez çalışmasında farklı boyutlarda hangi konuların ele alındığı, nelerin eksik görüldüğü ve bu eksiklikler hakkında neler söylenildiği incelenmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** *Kentsel dönüşüm, Tez Çalışmaları, Türkiye.*

## ABSTRACT

Urban regeneration projects being made for the improvement of physical and social deterioration in the city brings with it new problems open to discuss in Turkey. Urban regeneration projects, which accelerated together with the legal regulations introduced especially after the 1999 Marmara Earthquake, are open to new searches. For this reason, since it is always on the agenda and it is a multi-dimensional subject, it is addressed in the academic studies in different fields. In this study, which issues are addressed in different aspects, what is seen deficit and what is said about these deficiencies in 335 thesis made regarding urban regeneration subject in Turkey are examined.

**Keywords:** *Urban regeneration, Thesis, Turkey.*



# 1. GİRİŞ

Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra hızla artan sanayileşmenin beraberinde getirdiği göç, hızlı ve plansız kentleşme, yasa dışı yapılaşmanın olumsuz sonuçları kentlerde yapılacak iyileştirmeler için bir takım müdahalelerin doğmasına neden olmuştur. Kentsel dönüşüm bu müdahale biçimlerine verilen genel ad olup, kentsel yenileme, yeniden geliştirme, sağlıklılaştırma, yeniden canlandırma, koruma, boşlukları doldurarak geliştirme, alansal temizleme gibi farklı müdahale tiplerinden oluşan yöntemleri kapsamaktadır. Roberts (2000) kentsel dönüşümü genel anlamıyla değişime uğramış bir kentsel alanın ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarında kalıcı iyileşme sağlamayı amaçlayan kapsamlı ve bütünlük vizyon ve eylem olarak tanımlamaktadır.

Kentsel dönüşüm uygulamaları için 1999 Marmara Depremi önemli bir eşik olmuştur; deprem sonrasında büyük oranda tahrip olan Marmara Bölgesi’ndeki çeşitli yerleşim yerleri sağlıklı yapılaşma alanlarının oluşturulması, nitelikli konut üretimi ve sürdürülebilirlik konularında yeni tartışma alanları oluşturmuştur. Bu dönem sonrasında Türkiye’nin diğer coğrafi bölgelerinde yaşanan çeşitli depremler de bu sorunlar için acil çözümler geliştirilmesini gerekli kılmış; 2000’li yılların başlarından itibaren çıkarılan yasa ve yönetmeliklerle kentsel dönüşüm uygulamaları teşvik edilmiştir. Yasa ve yönetmeliklerle tariflenen kentsel dönüşüm uygulamalarının sayısı bu dönemden sonra hızla artmış ve kapsamı da genişlemiştir. Bu durum beraberinde çeşitli sorunları da getirmiş ve birçok tartışma alanı açmıştır. Bu tartışma alanlarına bakıldığında rant kaygısı, hak kaybı, halkın katılımının sağlanamaması, süreçte yer alan kamu kurumlarının iletişim kopukluğu, ekonomik boyut, parçacı uygulamalar, sürdürülebilirliğin sağlanamaması gibi konuların öne çıktığı görülmektedir. Türkiye’de yapılan ve yapılmaya devam eden kentsel dönüşüm uygulamaları değerlendirildiğinde, kavramın sadece fiziksel boyutu üzerine odaklandığı, sosyal ve ekonomik boyutlardaki dönüşüme genellikle ikincil düzeyde önem verilmekte olduğu görülmektedir. Bunun yanında, kentsel dönüşüm kavramının bütüncül ve stratejik müdahale biçimlerini kapsamına rağmen genel olarak yıkıp-yeniden yapma anlayışı ile bir dönüşüm gerçekleştirildiği

görülmektedir. Bu nedenle Yılmaz'ın (2009) da çalışmasında belirttiği gibi “aslında dönüşmesi gereken Türkiye'deki ‘Kentsel Dönüşüm’ anlayışının kendisidir.”

Kentsel dönüşüm uygulamalarının beraberinde getirdiği yeni tartışmalar, akademik alanda çok sayıda çalışma için ilham kaynağı olmuştur. Türkiye’de 1999 yılından bu yana mimarlık, şehir ve bölge planlama, kentsel sistemler ve ulaştırma yönetimi, inşaat mühendisliği, peyzaj mimarlığı, jeodezi ve fotogrametri mühendisliği, harita mühendisliği, işletme, kamu hukuku, kamu yönetimi, sosyoloji, iletişim bilimleri, antropoloji, istatistik gibi birçok disiplinde kentsel dönüşüm kavramının ele alındığı 335 tez çalışması üretilmiştir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de kentsel dönüşüm ile ilgili yayınlanan yüksek lisans ve doktora tezlerini inceleyerek, yazarların tespit ettiği sorunlar ve öneriler ile ilgili bir araştırma hazırlamaktır. Çalışma kapsamında 1999-2017 yılları arasında Türkiye’deki üniversitelerde hazırlanan, başlığında “kentsel dönüşüm” ifadesi geçen 335 yüksek lisans ve doktora tezi incelenmiştir. İncelenen tezler, anahtar kelimeleri, özetleri ve içerikleri değerlendirilerek ele aldıkları konulara göre sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Çalışma kapsamında incelenen tezler, sosyal, kültürel, fiziksel, yasal ve ekonomik alanlarda yoğunlaşan çalışmalar olmak üzere 5 başlık altında gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmadan yola çıkarak, incelenen tezlerin anahtar kavramları ve odaklandıkları çalışma konuları ile ilgili alt başlıklar belirlenerek, her bir konu kendi içinde yeni bir sınıflandırmaya tabii tutulmuştur. Çalışma sonucunda, ülkemizde kentsel dönüşüm alanında en çok araştırılan konuların ortaya konması; buna ek olarak literatürde eksik kalan çalışma alanları tespit edilerek bundan sonra yapılacak çalışmalara yol gösterilmesi hedeflenmiştir.

## 2. SOSYAL BOYUT İLE İLGİLİ İNCELENEN KONULAR

Sosyal boyut, kentlerin aynası olan ‘toplum’ ile ilgilenmesi nedeniyle kentsel dönüşüm uygulamalarının dayandığı en önemli ayaklardan biridir ve toplumsal sorunlara çözüm getirilmesi, sosyal dışlanma ve toplumsal ayrışmanın ortadan kaldırılması, yaşam kalitesinin artırılması, eğitim seviyesi ve gelir düzeyinin artırılması gibi çeşitli sosyal müdahaleleri içermektedir.

Özellikle Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde, pratikte bu boyutun yetersiz kaldığı görülmektedir. Kentsel dönüşüm hakkında yapılan hemen her çalışmada sosyal boyuta dikkat çekilmesi ve toplumu kapsayan dönüşüm projelerinin uygulanması vurgulanmaktadır. Yapılan tez incelemelerinde kentsel dönüşüm kavramı sosyal boyut açısından incelendiğinde; katılım, gecekondulaşma, kent hakkı, göç, toplumsal ayrışma, soylulaştırma, sosyal konut, kullanıcı memnuniyeti, komşuluk ilişkileri, sosyal konutlar, çöktüntü alanları, sosyal kimlik, sosyo-ekonomik değişim, kentlilik bilici, aidiyet, kamusal alan, eğitim, suç, toplumsal hareketler gibi kavramların ele alındığı görülmektedir.

Kentsel dönüşüm denilince akla gelen en önemli kavramlardan biri “katılım”dır. Kentsel dönüşüm çok boyutlu bir katılım yapılanması gerektirdiği gibi sosyal boyut açısından en önemli ayağı halkın konu hakkında bilinçlendirilmesi ve kentsel dönüşüm projelerine katılmasıdır. Gül’ün (2012) de çalışmasında belirttiği gibi dönüşüm uygulamalarında yerellik özelliğini ön plana çıkaran yerel halktır. Katılımcılık ile yerel halkın sorunlarının ve ihtiyaçlarının bilinmesi çözüm önerilerinin getirilmesi ve risklerin azaltılmasına da yardımcı olacaktır. Gün (2013) de benzer şekilde dönüşüm projelerinin alan kullanıcılarının göz ardı edilerek gerçekleştirilmesinin aidiyetlik duygusunun gelişmesini önleyeceğini belirtmektedir. Aidiyetlik duygusu bir yerde yapılan dönüşümün sosyal boyutunun sürdürülebilirliğini sağlayabilmek adına önemlidir. Bu süreçte yerellik - katılım - aidiyetlik - sürdürülebilirlik kavramları birbirini besleyen ve birbirinden beslenen bir mekanizmayı oluşturmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Sosyal Boyutla İlgili Yapılan Tez Çalışmaları

BOYUT	KAVRAMLAR	YÜKSEK LİSANS TEZLERİ	DOKTORA TEZLERİ
SOSYAL BOYUT	Aktörlerin Katılımı	Kütük İnce E. (2006); Zeydanlı H. (2007); Eraslan İ.G. (2007); Aşık R. (2007); Kömürçüoğlu N. (2008); Elgin F. C. (2008); Aslan A. S.(2008); Küçükşarac H. (2008); Çelik D. (2009); Yılmaz E. (2009); Ertürk F. (2009); Gümüşboğa B. (2009); Yılmaz M. (2010); Kayacan T. (2010); Ayyıldız İ. (2010); Aysel F. (2010); Kaban E. (2011); Tokay F. (2011); Gül G. (2012); Gün T. (2013); Ceylan Ş. (2013); Yıldız G. S. (2013); Bilen Ö. H. (2013); Canan F.T. (2014); Çaptuğ M. (2014); Ataş M. (2015); Artuç D. (2016); Gülcüoğlu M. (2016); Ak (2016); Has Ö. (2016); Özcivan K. (2016); Kırpık E. (2017); Dağ M. (2017); Şen A. T. (2017)	Ergun C. (2011); Kaş M. (2014); Perçin S.Ş. (2017)
	Gecekondu Dönüşümü	Arıkanlı M. (1999); Kütük İnce E. (2006); Burak H.Ö. (2006); Sekmen S. (2007); Tolanlar M. (2007); İveynat N. (2008); Bal (2008); Demirkıran S. (2008); Karagüney F. (2009); Tokur (2009); Nurakova (2010); Yılmaz M. (2010); Kayacan T. (2010); Aksümer G. (2010); Nerse S. (2010); Alver Z. D. (2010); Özudoğru İ. (2010); Poyraz U. (2011); Mirioğlu G. (2013); Bilen Ö. H. (2013); Demir M. (2013); Avcı E. (2013); Armağan V. (2014); Şahin M.R. (2014); Hardal S. (2014); Abuawad M. (2015); Ajazi G. (2015); Şahin B. (2016); Akın Sarp N. (2016); Gözözkut B. (2016); Aslan (2017); Angın M. (2017); Tamer Özer M. (2017); Aydın B.N.A. (2017)	Egercioğlu Y. (2008); Kahraman Z. E. (2008); Ergun C. (2011); Arık F. (2017); Bektaş Y. (2017)
	Kent Hakkı	Arıkanlı M. (1999); Alnaçık A. (2008); Arslan A.A (2011); Çolak Y. (2013); Dinçer B. (2014); Güneş S. (2014); Baba (2015); Cin (2016); Ak (2016)	Sadri S. Z. (2008); Arslan H. (2011); Solmaz Y. (2013); Metlioğlu S. Ö. (2017)
	Göç	Alver Z. D. (2010); Tokay F. (2011); Çivici S. (2014); Abuawad M. (2015)	Kahraman Z. E. (2008)
	Toplumsal Ayrışma / Dışlanma	Arıkanlı M. (1999); Yüksel Ö. (2007); Bülbül Ş. (2008); Aslan A. S.(2008); Uysal Ü. E. (2008); Ertürk F. (2009); Uzun H. (2009); Ata H. K. (2010); Çiçek Z. (2010); Alver Z. D. (2010); Parker G. A. M. (2013); Armağan V. (2014); Şahin B. (2016); Haghrahmani S. (2017)	Arslan H. (2011)
	Soylulaştırma	Yüksel Ö. (2007); Aslan A. S. (2008); Uysal Ü. E. (2008); Demirkıran S. (2008); Ertürk F. (2009); Alver Z. D. (2010); İnanlı F. (2013); Osterlund P. (2013); Açıkgöz A. T. (2015); Güneş S. (2014)	Kadioğlu Polat D. (2015)
	Kullanıcı Memnuniyeti	Sarpkaya A. (2011); Pestil M. Z. (2015)	
	Sosyal Konut / TOKİ	Burak H.Ö. (2006); Gümüşboğa B. (2009); Uzunçarşılıoğlu Baysal C. (2010); Çardak F. S. (2011); Sarpkaya A. (2011); Eranıl Demirli M. (2011); Mirioğlu G. (2013); Ünal Topkaya Ö. (2014); Açıkgöz A. T. (2015); Kahya F. N. (2015); Tüter A. (2016); Şahinbaş U. (2017)	Kaş M. (2014); Aksümer Kaynarca G. (2016)
	Komşuluk İlişkileri	Yılmazöz Ü. (2010); Demir M. (2013); Dur M. (2015); Angın M. (2017)	
	Çöküntü Alanları	Uyan A. (2008); Ay V. (2012); Ateş B. (2013); Korkma M. (2016)	
	Sosyal Kimlik	Tolanlar M. (2007); Balcı H. (2009); Safdari N. (2014)	Çakır M. (2017)
	Sosyo-Ekonomik Değişim	Selim E. (2011); Çatalbaş F. (2011); Ayık U. (2014); Açıkgöz A. T. (2015)	Polat Y. (2014); Mutlu Kılıç E. (2016)
	Kentlilik Bilinci / Aidiyet	Uzun H. (2009); Deringöz T. (2017)	Mutlu Kılıç E. (2016)
	Kamusal Alan	Okumuş D. E. (2014)	
	Eğitim	Aslan F. B. (2017)	Bayhan Gür S. (2016)
	Suç	Binay R. A. (2012)	
Direniş / Toplumsal Hareketler	Ban S. (2012)	İngün Karkış Ö. (2015)	

## 2.1. Katılım Konulu Çalışmalar:

Çaptuğ (2014) katılımın sağlanmasında ilk koşulun kişilere bilgi edinme hakkının tanınması olduğunu söylemektedir. Elgin (2008) de yapılacak bir kentsel dönüşüm uygulaması öncesinde halka konu hakkında bilgi verilmesi ve onların da fikirleri, görüşleri ve isteklerinin değerlendirilmesini önermektedir.

Tokay (2011) yönetim kavramını ele aldığı çalışmada, yönetimin halkın dönüşüm projelerine katılımını sağladığını söylemektedir. Bunun yanında anket çalışması gibi saha çalışmalarının da halkın proje sürecine dahil olmasına imkan sağlayacağını söylemektedir. Uysal (2008) sosyal dışlanma ve yerinden edilmeyi önlemek için mahalle düzeyinde gerçekleştirilebilecek sosyal uyum programları ile başlangıç yapılabileceğini söylerken, Ceylan (2013) çalışmada yer verdiği Barselona örneğinde alanın el değiştirilmesinin önlenmesi için "toplumsal rehabilitasyon" birimi oluşturulduğunu belirtmiştir. Angın (2017) sürece sosyal bilimcilerin de dahil edilerek, anket vb. çalışmalar ile yeni tasarlanacak kentsel dönüşüm projelerine yön verilebileceğini söylemektedir.

Halkın katılımının sağlanmasında saha çalışmaları, toplumsal örgütlenmeler, uyum programları gibi farklı çözüm önerileri getirebilir. Ancak yaptırım ve uygulanabilirliğin olması için 'katılım' konusunun yasal düzlemde de yer alması gerekmektedir. Bunun için Gümüşboğa (2009) son yıllarda yapılan yasal düzenlemelerde katılıma ilişkin yöntem ve esasların açık bir şekilde belirtilmediğini, Sadrı (2008) de doktora çalışmada kent hakkının sağlanabilmesi için dönüşüm projelerinin kararlaştırma, tasarlama ve uygulama aşamalarında halkın katılımını sağlayan ve kentlinin haklarını savunan bir yasal çerçeve ihtiyaç duyulduğunu söylemektedir. Ayseli (2010) toplum tabanlı bir planlamanın ilke olarak benimseneceği, sivil-yerel aktörlerle ortak modellerin oluşturulacağı yasal yönetmeliklerin getirilmesi gerektiğini söylerken sivil-yerel aktörlerin katılımının yerel yönetimlerce tanınan fırsat şeklinde değil, kendi talepleri ile gerçekleştiğinde anlam kazanacağını belirtmektedir. Ayrıca, dönüşüm uygulamalarındaki en karmaşık noktanın aktörler arasında çıkan anlaşmazlıkların çözümlenmesi için uzlaşmacı bir platform kurulamaması olduğunu söylerken, ülkemizdeki kentsel dönüşüm deneyimlerinde dayatmacı politikalar nedeniyle, yerel ve sivil aktörlerin sürece karşı çıkmalarının kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir.

Halkın katılımı sosyal boyut açısından en önemli eksiklik olarak görülse de kentsel dönüşüm uygulamalarının çok boyutlu bir katılım yapılanması gerektirdiği unutulmamalıdır. Alanında uzman aktörler ile birlikte yerel ve merkezi yönetimlerin, üniversitelerin, STK'ların, sivil aktörlerin, özel sektörün katılımcı rolüyle kentsel dönüşüm şeması içinde birlikte yer alması gerekmektedir. Yılmaz (2009) merkezi yönetimden mahalle ölçeğine kadar oluşturulacak bir örgütlenme modeli ile ilgili STK'larla güç birliği oluşturulmasını önermektedir. Bunun yanında çöküntü alanlarında ekonomiyi canlandırmak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca üst ölçek politikaların belirlenmesi, eğitimle ilgili sorunlar için Milli Eğitim Bakanlığı, sağlık alanında yapılacak çalışmalar için Sağlık Bakanlığının, bunların yanı sıra İçişleri Bakanlığı ve ona bağlı Emniyet Müdürlüğü, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile ortak uzlaşmacı bir zeminde mevcut koşulların iyileştirilmesini söyleyerek çok boyutlu bir katılım anlayışını önermektedir.

## 2.2. Gecekondu Alanlarının Dönüşümü Konulu Çalışmalar:

Türkiye'de kentsel dönüşüm araştırmalarının üzerinde yoğunlaştığı araştırma alanlarından bir diğeri gecekondu alanlarıdır. Türk kentlerinin problemlili alanları olarak görülen gecekondu mahalleleri 2. Dünya Savaşı sonrasında metropol kentlerde gerçekleşen ilk dönüşüm örnekleridir (Ataöv ve Osmay 2007). Bir dönemin kent hareketi olarak ortaya çıkan gecekondu mahalleleri, 2000'li yıllar sonrasında

ıslah edilme amacıyla tekrar dönüşüm sürecine girmiştir. Ancak yapılan uygulamalarda gecekonduların ortadan kaldırılıp yenilenmesi o alandaki fiziksel görünümü değiştirmekten öteye geçememektedir. Gecekondular mahallelerinde dönüşüm uygulanmasındaki amaç bu bölgelerin sosyal ve fiziksel sorunlarına çözüm üretilerek, yaşam kalitesi yüksek mekânların oluşmasını sağlamaktır. Ülkemizde genellikle orada yaşayan insanların başka yerlere göç etmesi ya da başka bir deyişle 'soylulaştırılması' ile sonuçlanmaktadır. Tokay'ın (2011) da çalışmasında belirttiği gibi bu durum kent içi göçlere sebep olup sorunun başka alanlara taşınmasına yol açmakta ve sonuçlanmayan bir döngü oluşturmaktadır.

Bal (2008) yoksulluğun azaltılması ya da ortadan kaldırılması için politikalar üretilmediği sürece ister gecekondular alanı olsun ister apartman dairesi, yoksulluğa bağlı sorunların kendisini yeni mekânlarda göstermeye devam edeceğini vurgulamaktadır. Bülbül (2008) çalışmasında toplumsal dışlanmaya değinirken, dönüşümün toplumsal ve mekânsal etkilerinin 'taşınan' ve 'taşınılan' mahalle ve sakinleri olarak iki taraflı değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir. Sosyal dışlanma yaşayan kişilerin gittikleri yeni alanda yarattıkları huzursuzluğun eski sakinleri de etkilediği ve bunun kentin sosyal ekolojisini değiştirdiğini belirtmektedir. Uysal (2008) sürdürülebilirliğin sağlanması için dönüşümün semtin eski ve yeni sakinlerinin, STK'ların ve yerel yönetimin katılımıyla oluşturulacak ortak bir forumda tartışılmasını ve soylulaştırma mağdurları için sosyal dışlanmayı önleyici programların geliştirilmesini önerirken bu konuda STK'lara büyük görev düştüğünü belirtmektedir. Söylem üzerindeki eski-yeni sakin ayırımının ortadan kalkması için bu durumun dışlayıcı olarak değil bütünleştirici olarak yorumlanması gerektiğini söylemektedir. Ayrıca soylulaştırmanın bir politika olarak uygulanması yerine sosyal ıslah ve iyileştirme politikalarının öncelikli olması gerektiğini vurgulamıştır. Sosyal dışlanmayı önleyici programların geliştirilmesinde emlak ve kira değerlerine ilişkin denetimlerin de hayata geçirilebileceğini önermektedir.

Gecekondular bölgelerinde yoksulluğun yarattığı sosyal sorunlarının yanı sıra Tolanlar (2007) gecekonduların sorununu aslında, gecekonduda yaşayan insanların kent yaşamıyla bütünleşme, sosyal ve mesleki hareketlilik göstermesi nedeniyle olumlu sayılabilecek bir yöne sahip olduğunu, bu nedenle bu bölgelerin sağlıklaştırılması için seçilen yöntemlerin içeriğinin sorgulanması gerektiği ve alana göre tartışılarak karar verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yılmazöz (2010) kentsel dönüşüm sonrası komşuluk ilişkileri ile gecekondular mahallelerindeki komşuluk ilişkilerinin kıyaslandığında yarı yarıya bir fark olduğunu belirterek gecekondular mahallelerindeki gibi bu çevrenin oluşmasını sağlayacak kahve, cami, okul, bahçe gibi mekânların komşuluk anlayışı ve formunu sağlayacağını belirtmektedir. Demir (2013) çalışmasında mekânsal uzaklığın gecekondular bölgelerinde apartmana göre daha fazla olmasına rağmen komşuluk ilişkilerinde samimiyet, güven ve dayanışmanın üst düzeyde olduğu sonucuna varmıştır. Bu durum gecekondular mahallelerinde yerelliği de sağlayan bir aidiyetlik ve komşuluk bağının var olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak gecekondular alanlarında var olan komşuluk, bütünleşme ve aitlik potansiyellerinin sürdürülmesi sağlanarak dönüşüm yapılması gerekmektedir.

Özüdoğru (2010) bölge halkının gereksinimlerinin dikkate alınmadığı dönüşüm projeleri sonucunda bölgede sürdürülebilir kenteleşmeden söz edilemeyeceğini söylerken, çalışmasında incelediği İskoçya'da uygulanan Whitfield Kentsel Dönüşüm Projesinde fiziksel iyileştirmelerin yanında yapılan anaokulu ve sağlık merkezi açılması gibi sosyal hizmetler sonucunda bölge halkının sosyal ve kültürel problemlerine çözüm getirildiği ve bölgeden ayrılmak isteyenlerin %65 oranında azaldığını belirtmektedir.

Bir problem olarak ele alınan gecekondular alanlarında çözüm yollarına baktığımızda Bilen'in (2013) çalışmasında belirttiği gibi dönüşüm süreci öncesinde alanın sosyo-ekonomik yapı analizinin yapılması ve bölge insanını dışlamayacak, yerlerinden edilmeyecek şekilde stratejilerin belirlenmesi ve hatta bunun için kentsel dönüşümden önce kentin, bölge insanının, sosyal donatıların durumunu ve gelişiminin izlenebileceği bir 'kentsel oto-kontrol sistemi' oluşturulması yöntemleri izlenebilir. Çözüm her seferinde



bu kadar açık bir şekilde ortaya konurken neden uygulanmadığı ekonomik nedenlere ve yasal zorunluluğunun olmamasına bağlı olarak açıklanmaktadır. Bal (2008) da çalışmasında bu tür yerleşim yerlerinin sosyo-ekonomik açıdan analiz edilerek, çözüm önerilerinin sunulması için uzun bir süre ve ciddi miktarda mali kaynak gerektirdiği düşüncesi ile olanaklı görmediğini söylemektedir.

### 2.3. TOKİ Uygulamalarını Konu Alan Çalışmalar:

Türkiye’de gecekonduların ıslah etme yöntemlerinden biri bu alanlara uygulanan, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen toplu konut uygulamalarıdır. Toplu Konut İdaresi (TOKİ) 1984 yılında yürürlüğe giren 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile özerk Toplu Konut Fonu’na haiz, Genel İdare dışında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı adı ile kurulmuştur (Url 1). TOKİ’nin amacı Türkiye’de hızlı artan konut talebinin karşılanmasının planlı bir biçimde sağlanmasıdır. Tüter’in (2016) de belirttiği üzere Türkiye nüfusu göz önüne alındığında konut açığının giderilmesinde TOKİ’nin çalışmaları büyük önem göstermekte, özel sektöre göre halkın daha ucuza edinebileceği konutlar TOKİ tarafından üretilmektedir. Ayrıca konut üretimi dışında, kredi uygulamaları, altyapılı arsa üretimi ve finansman konularında da çalışmalar yürütmektedir. Ancak en çok gündemde olan ve tartışılan TOKİ uygulamaları kentsel yenileme/gecekondular dönüşümleridir (Açıkgöz, 2014).

Demirkıran (2008) TOKİ’nin projelerini finanse edebilmek için lüks konut inşasına öncelik tanınması nedeniyle projeden etkilenen düşük ve orta gelirli grupların yerlerini terk edeceği nedeniyle uygulamaların başarısına engel teşkil edeceğini söylemektedir. TOKİ uygulamalarının eleştirildiği bir diğer nokta Türkiye’nin her yerinde gerçekleştirdiği kimliğin göz önüne alınmadığı standart proje uygulamaları ile birbirine benzeyen kentler meydana getirmesidir. Çardak (2011) TOKİ’nin kentsel dönüşüm projelerinde yerel mimari özellikler ve iklim şartlarının göz önüne alınmadan uygulandığını belirterek yapılacak uygulamalarda şehrin iklimsel ve yerel mimarisi göz önüne alındığında çok daha kullanışlı yapıların ortaya çıkacağını söylemektedir. Ünal Topkaya (2014) TOKİ uygulamalarında yapılan konutlarda standardizasyon ve tipleşme mevcut olduğu, cephede çeşitlilik olmamasının TOKİ tarafından yapılan dönüşüm uygulamalarının bir karakteristik özelliği haline geldiğini söylemektedir.

Türkiye’de yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarında en çok eleştirilen konuların başında sosyal boyut gelmektedir. Sosyal boyut altında gruplandırılan tez çalışmalarıyla birlikte hemen her tez çalışmasında sosyal boyutun odağı olan katılım konusuna değinildiği görülmektedir. Çünkü odağında insanın yer aldığı sosyal boyut kentsel dönüşüm çalışmalarında göz ardı edildiğinde toplumsal ayrışma, dışlanma ve soylulaştırma gibi olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle incelenen tez çalışmalarında da görüldüğü gibi kentsel dönüşüm uygulaması yapılan alanlarda sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması ve aidiyetliğin geliştirilmesi için katılım alanında yapılacak çalışmalar önem kazanmaktadır. Dönüşüm uygulaması yapılacak alanda var olan sosyal problemlerin çözülmeye çalışılarak başka alanlara sıçraması önlenmelidir. Ayrıca kentsel dönüşüm uygulamalarında sosyal boyutun en başından proje sürecine dahil edilmesi için yasal zorunluluk ihtiyacı olduğu da görülmektedir.

## 3. KÜLTÜREL BOYUT İLE İLGİLİ İNCELENEN KONULAR

Kentlerin birbiriyle küresel rekabet halinde olduğu bu dönemde kendilerini pazarlamak adına kendi kimliklerini oluşturma veya meydana çıkartma çabasında olmaları nedeniyle dönüşüm çalışmalarında da kent kimliğinin göz önüne alınması gerekmektedir. Dönüşüm projeleri tasarlanırken uygulanacak alana özgün olarak, kent kimliğini oluşturan yerel ve kültürel özellikler göz önüne alınarak tasarlanmalıdır. Kültürel boyut ve tarihi çevrelerin dönüşümü ile ilgili hazırlanan tez çalışmalarında tarihi kentler,

kültür odaklı dönüşüm, kentsel kimlik, kentsel koruma ve kültür politikaları konularının öne çıktığı görülmektedir (Tablo 2).

**Tablo 2: Kültürel Boyutla İlgili Yapılan Tez Çalışmaları**

BOYUT	KAVRAMLAR	YÜKSEK LİSANS TEZLERİ	DOKTORA TEZLERİ
KÜLTÜREL BOYUT	Tarihi Kentler	Osmançavuşoğlu A. (2006); Kihtir Öztürk P. (2006); Gül M. (2008); Değirmenci İ. (2009); Yıldırım T. (2010); Çatalbaş F. (2011); Çubukcuoğlu B. (2013); Küçük Brusadin Viola A. H. (2014); VaezEslami S. (2014); Demiröz M. (2015); İlyasoğlu T. (2016); Dayıoğlu B. (2017); Ismaelozaira A.A.M. (2017)	Yılmaz G. I. (2008); Ertuğrul A. (2011); Güner Y. (2017)
	Kültür Odaklı Dönüşüm	Öztaş N. (2005); Niksarlıoğlu A. (2007); Akçakaya İ. (2008); Ak D. (2012); Kahya F. N. (2015); Doğrucan P. (2016); Omarova D. (2017)	Sadri S. Z. (2008); Mutman D. (2010)
	Kentsel Kimlik	Demirsoy M. S. (2006); Banjaku Gökdemir O. (2009); Çubukcuoğlu B. (2013); Kara A. (2013); Safdari N. (2014); Keşoğlu M. (2014); Doğan Öztürk R. (2016); Yeğenağa O. H. (2017); Dayıoğlu B. (2017)	Arabulan S. (2015)
	Kentsel Koruma	Osmançavuşoğlu A. (2006); Aslan A.S. (2008); Gül M. (2008)	
	Kültür Politikaları	Doğrucan P. (2016)	

### 3.1. Tarihi Kentler İle İlgili Çalışmalar:

Tarihi kent merkezlerinin içine girdiği eskime süreci, kullanıcılar tarafından el değiştirme ile yaşanan değişimler ile hem fiziksel hem de kültürel değişime sahne olmaktadır. Yıpranan ve köhneme sürecine giren kent merkezleri de ülkemizde kentsel dönüşüm için tercih edilen bölgelerin başında gelmektedir. Aynı zamanda tarihi kimliğe sahip olan kent merkezlerinin tekrar kente kazandırılması çalışmaları yerel yönetimlerin de öncelikli hedefi olmuştur (Çubukcuoğlu, 2013). Tarihi ve kültürel kimlikleri ile öneme sahip olan kent merkezlerinde gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm uygulamalarında kararların daha hassas alınması gerekmektedir. Değirmenci (2009) tarihi bölgelerde gerçekleştirilen dönüşüm projelerinde, koruma planlarına, kurul kararlarına ve tarihin izlerine göre hareket edilmesi gerektiğini söylemektedir. Çalışmasında Edirne kentini ele alan Arabulan (2015) tarihi kimliğin ve mimari – kültürel öğelerin korunması ve değerlendirilmesinin, kentte ‘süreklilik’ ve ‘aitlik’ duygularını ve kuşaklar arasındaki etkileşimi güçlendireceğini, böylece, tarihi kentlerin, gelecek nesillerin yaşamaktan gurur duyacakları bir yer haline geleceğini vurgulamaktadır.

### 3.2. Kentsel Kimlik İle İlgili Çalışmalar:

Demirsoy (2006) kimi zaman bütünsel bakış açısının da kentsel dönüşüm projelerini başarıya ulaştırmada etkili olmadığını, çünkü bu bakış açısıyla taklit ile oluşturulan projelerin kimliksizleştirme sonucuna yol açtığını belirterek, bütünsel bakış açısına ilave olarak kentsel kültür-kentsel kimlik ilişkilerinin olması gerektiğini belirtmektedir. Kocamemi (2006) yerelin taşıdığı ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerin kentsel dönüşüm projelerinin özgün yanlarını ve zenginliğini oluşturabileceğini söylemektedir. Kara (2013) küreselleşmeyle birlikte birbirine yakınlaşan toplumların kentlerde de tek tipleşme sonucunu ortaya çıkardığını belirtmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinde “kimlik” kavramının sorgulanması ve sürdürülebilmesi üzerine kurguladığı çalışmasının sonucunda kentsel dönüşüm uygulamalarında

kent kimliğinin sürdürülebilmesi için projelerin tasarım aşamasında uygulama alanının kimlik analizinin yapıp bu çalışmanın sonucuna göre tasarıma yön verilmesi gerektiğini söylemektedir.

#### 4. FİZİKSEL BOYUT İLE İLGİLİ İNCELENEN KONULAR

Dönüşüm uygulamalarının fiziksel boyutu, sürdürülebilir gelişme, planlama, mühendislik, bilgi sistemleri, enerji ve çevre ile yeşil alanlar uygulamalarını kapsamaktadır. Bu bağlamda 1999-2017 yılları arasındaki tezler incelendiğinde fiziksel boyutla ilgili bütüncül yaklaşım, sürdürülebilirlik, afet odaklı dönüşüm, kentsel yaşam kalitesi, imar mevzuatı, kent planlama, hibrit planlama sistemi, ulaşım, arazi kullanımı, yeni konut alanları, sanayi ve endüstri bölgeleri, transfer merkezi, zemin taşıma gücü, jeolojik/ jeoteknik, deprem yükü, zemin iyileştirme, statik, yapı yıkımı, su dağıtım hassasiyet analizi, CBS, tematik harita kullanımı, kadastro, uzaktan algılanmış görüntüler, kentsel entropi, yenilenebilir enerji, enerji korunumu, binalarda ısı yalıtımı, atıkların geri dönüşümü, asbest maruziyeti, peyzaj, yeşil alanlar, mimari yaklaşımlar, sayısal tasarım ve yapı bilgi modelleme (BIM) çalışma alanlarının öne çıktığı görülmektedir (Tablo 3).

##### 4.1. Planlama İle İlgili Çalışmalar:

Kentsel dönüşümde mekânın fiziksel problemlerinin giderilmesini mimarlık, kentsel tasarım ve mühendislik disiplinleri sağlamaktadır. Bununla birlikte ülkemizde de olduğu gibi, fiziksel boyut daha göz önünde ve kolay değiştirilebilir olduğundan, projelerin yaratacağı rant büyük ölçüde planlama ve tasarım kaynaklı olmaktadır (Kandaloğlu 2012). Yüksel (2007) kentsel dönüşüm planları hazırlanırken sadece çalışma yapılacak alanın ele alınmaması, kent bütünü içindeki yerine de önem verilmesi, o alanın kentten soyutlanmayarak planlanmasının projenin başarısını arttırabileceğini söylemektedir. Üstün (2008) kentsel dönüşümü hedefleyen her kentin kendi ölçeğine göre hazırlanmış bölge, metropoliten kent, mahalle vs. ölçeklerinde hazırlanmış strateji ve yapısal üst ölçek planların hazırlanması gerektiğini söylemektedir.

Tablo 3: Fiziksel Boyutla İlgili Yapılan Tez Çalışmaları

BOYUT	KAVRAMLAR	YÜKSEK LİSANS TEZLERİ	DOKTORA TEZLERİ	
FİZİKSEL BOYUT	Sürdürülebilir Gelişme	<b>Bütüncül Yaklaşım</b>	Kütük İnce E. (2006); Sekmen S. (2007); Öner Ş. (2007); Karaburun N. (2009); Başarır A. (2010); Ayyıldız İ. (2010); Aysel F. (2010); Atabay İ. (2012); Bilen Ö. H. (2013)	Üstün G. (2008); Yaman M. (2011); Kandaloğlu N. (2012); İlica Erzene Ş. (2013); Arabulan S. (2015)
		<b>Sürdürülebilirlik</b>	Yorgancı M. (2011); Atabay İ. (2012); Kara A. (2013); Nami M. (2014); Hürol H. Y. (2014); Korkmaz C. (2015); Tatar H. (2015); Başkan B. (2015); Diker B. (2016); Tüter A. (2016); Yıldız E. (2016); Işıkcevhahir E. (2017); Yeniçeri B. (2017); Topçuoğlu D. (2017); Çiçin İ. (2017)	Mutman D. (2010); Türker Devecigil P.A. (2003); Çiftçi S. (2016)
		<b>Afet Odaklı Dönüşüm</b>	Durmaz S. B. (2006); Eser N. (2009); Akdoğan İ. (2013); Dağtekin Üçüncü M. (2014); Sarı Ü.H. (2014); Ataseven C. (2015); Gürçan O. (2015); Doğan B. (2016); D. Şahin (2016); Vatan E. (2017)	Polat H. İ. (2017); Kepenek E. (2016)
		<b>Kentsel Yaşam Kalitesi</b>	İveynat N. (2008); Şahin M. R. (2014); Yılmaz O. (2015); Yılmaz S. (2015); Alaş C. (2016); KışlalAydinel H. (2017); Çiçin İ. (2017)	Gür M. (2014)
	Enerji ve Çevre	<b>Yenilenebilir Enerji Enerji Korunumu</b>	Kiriççi H.A. (2017)	
		<b>Binalarda Isı Yalıtımı</b>	Arslankaya Ş. M. (2016)	
		<b>Atıkların Geri Dönüşümü</b>	Anıl F. (2015); Akelci B. (2016)	
		<b>Asbest Maruziyeti</b>	Kartalkanat S. (2014); Akça K. R. (2014); Kalem Z. (2015); Maçin K.E. (2017)	
	Yeşil Alanlar	<b>Asbest Maruziyeti</b>	Konak Ö. (2017)	
		<b>Peşaj</b>	Ceylan A. (2007); Gençay A. (2009); Öz A. (2009); Bogenç Ç. (2009); Bayulu E. (2009); Yazgı D. (2013); Çetinkaya D. M. (2013); Nami M. (2014); Cesur B. (2017)	Demircan N. (2010); Serdar Köknar A. B. (2012); Kalaycı Önaç A. (2017)
	Bilgi Sistemleri	<b>Yeşil Alanlar</b>	Yorgancı M. (2011); Çetinkaya D. M. (2013); Çiçin İ. (2017)	
		<b>CBS</b>	Aksu A. (2007); Yağcı C. (2014); Özçatal H. M. (2016); Aslan B. (2016)	
		<b>Tematik Harita Kullanımı</b>	Foto S. B. (2014)	
		<b>Kadastro</b>	Çağla H. (2007); Sonel E. (2014)	
		<b>Uzaktan Algılanmış Görüntüler</b>	Uslu A. (2007)	
		<b>Kentsel Entropi</b>	Özdemir B. (2015)	
	Mühendislik	<b>Zemin Taşıma Gücü</b>	Kıyım E. (2015)	
		<b>Jeolojik /Jeoteknik</b>	Gürçan O. (2015)	
		<b>Deprem Yüğü</b>	Ünlü H. (2015)	
		<b>Zemin İyileştirme</b>	Kalem Z. (2015)	
<b>Statik</b>		Olbak M. (2016); Ekici M. (2016); Caymazer D. (2017)		
<b>Yapı Yıkımı</b>		Ünal H. (2017)		
Planlama	<b>Su dağıtımı / Hassasiyet Analizi</b>	Çelik M. E. (2015)		
	<b>İmar Mevzuatı</b>	Tuçaltan G. (2008); Karakoç M. (2011); Gervan A. (2014); Şentürk T. (2014); Arınc Akkuş Ş. (2016)		
	<b>Kent Planlama</b>	Karaburun N. (2009); Acar Y. (2011); Çolak Y. (2013); Duman S. (2016); Şahin M.A. (2016)	Akulut M. R. (2004); Yılmaz G. I. (2008); Budak F. (2013); Polat H. İ. (2017)	
	<b>Hibrit Planlama Sistemi</b>	Gürsoy N. (2015)		
	<b>Ulaşım</b>	Başkan B. (2015)		
	<b>Arazi Kullanımı</b>	Başkan B. (2015)	Bozdağ A. (2015)	
	<b>Yeni konut alanları</b>	Barka İ. (2006)	Şahin K. (2016)	
	<b>Sanayi ve Endüstri Bölgeleri</b>	Işıkaya D. (2002); Öztas N. (2005); Kihir Öztürk P. (2006); Tarkan B. (2007); Acar Y. (2011); İnançlı H. (2017)	Yılmaz G. I. (2008); Özkan Eren M. (2017)	
Diğer	<b>Transfer Merkezi</b>	İnanlı F. (2013)		
	<b>Mimari Yaklaşımlar</b>	Baykal G. E. (2012)	Güzeloğlu M. (2017)	
	<b>Sayısal Tasarım</b>	Berkaya S. C. (2014)		
	<b>Yapı Bilgi Modelleme (BIM)</b>		Akkoyunlu T. (2015)	

## 4.2. Sürdürülebilir Gelişme İle İlgili Çalışmalar:

Kentsel dönüşüm uygulamalarında bütüncül tasarım anlayışının geliştirilmesi beraberinde sürdürülebilir bir kentleşme anlayışını da getirecektir. Sürdürülebilirlik, doğal kaynakların tüketilirken zarar görmemesi, ekonomik ve sosyal kalkınma politikalarının geliştirilmesi ve gelecek nesillere de hizmet etmesi amacıyla gerekli koruma tedbirlerinin alınması ve bu tasarruf planlarının sürekliliğini sağlamaktır (Işıkcevhahir, 2017). Kandaloğlu (2012) sürdürülebilirliğin yasal kurallara bağlanması gerektiğini söylerken, kentlerin sürdürülebilir gelişimini sağlayabilmek için ekonomi, toplum ve çevre gelişmesini kapsayan Akıllı Büyüme Kriterlerinin hedeflendiğini, başta Amerika, İngiltere, Avusturya, İrlanda, Kanada ve bazı Avrupa ülkelerinde uygulandığını belirtirken, sosyal dönüşümün sürdürülebilir bir şekilde sağlanması için mahallelerde kaynağını bölgedeki ranttan sağlayan vakıflar kurulabileceğini önermektedir. Işıkcevhahir (2017) kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için kentsel planlamada tasarım, malzeme seçimi, arazi kullanımı, atık yönetimi, kaynak kullanımı, ulaşım, sosyal ve ekonomik çeşitlilik gibi sürdürülebilirlik yapı tasarımının birlikte düşünülmesi gerektiğini söylemektedir.

## 4.3. Bütüncül Yaklaşım İle İlgili Çalışmalar:

Kömürcüoğlu (2012) Türkiye’de öngörülen modernleşmenin gerçekleşeceği düşüncesi ile batılı, modern kent idealine ulaşmak için temelde fiziki dönüşümü esas alan bir dönüşüm tarzı uygulandığını, ancak bu fiziki dönüşümün başarılı olabilmesi için, diğer boyutlarla anlamlı bir bütün oluşturulması gerektiğini söylemektedir. Ayrıca, olabildiğince çok konut ve apartman üretmek amacıyla yürütülen projeler sonucunda hem kimliksiz konut blokları ortaya çıktığı gibi yeşil alan, sosyal alan, ulaşım ağı gibi konuların çözülmeyip ötelendiğini belirtmektedir.

Dengiz (2010) çalışmasında yer verdiği İngiltere örneğinde; kentsel dönüşüm projelerinin ulusal politikalarla başlayarak, ulusaldan bölgeye, bölgeden kente, kentten semte, semtten mahalleye inen bir süreci takip ettiği ve bununda uygulamalarının başarılı olmasında önemli bir etken olduğunu belirtmektedir.

Atabay (2012) dönüşüm projelerinde uygulamanın parçacı yapılabileceğini ancak planlamanın bütüncül olması gerektiğine dikkat çekmektedir. Parçacı olarak yapılan planlamalarda, yoğunluğun dağıtılması, yapı adalarının birbirleriyle uyumlu tasarlanamamaları, bina yükseklikleri ile yapılaşma nizamlarının yol açacağı uyumsuzluklar, donatı alanlarının ihtiyaca göre belirlenememesi, ulaşım akslarının düzenlenememesi gibi sorunlarla karşı karşıya kalınacağını belirtmektedir.

Duman (2016) yasal düzenlemeler aracılığıyla gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamalarının planlamadan bağımsız gerçekleşerek kentlerde daha büyük problemlere yol açtığını belirterek

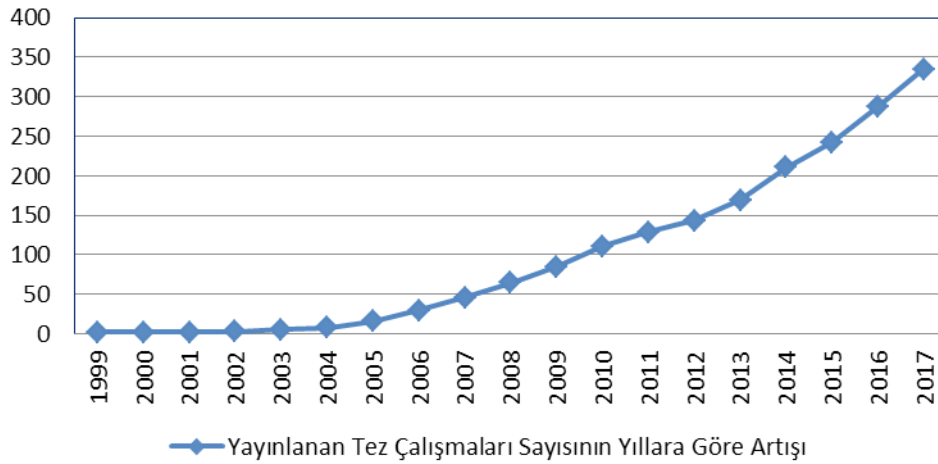
kentsel dönüşüm müdahalesi yapılacak alanların planlama anlayışı ile ele alınması gerektiğini söylemektedir. Kentsel dönüşüm yapılacak alanların belirlenmesine yönelik bir model oluşturmayı hedeflediği çalışmada, kentsel dönüşümün neden yapılacağı sorusunun cevabı bulunduktan sonra, bütüncül planlama yaklaşımı kapsamında planlamadan bağımsız yürütülmemesi gereken bir sürecin başlatılabileceğini belirtmektedir.

Şahin (2016) başta planlamaya ihtiyacı olan kentlerin zaman içinde dönüşüm ihtiyacının doğduğunu, kent planlama ve kentsel dönüşümün ayrı kavramlar olarak görülmesine rağmen birlikte ele alınarak sürdürülmesi gerektiğini belirtirken, Duman’ın (2016) da değindiği üzere dönüşüm alanları belirlenirken kent bütününe göz önüne alınarak seçilmesi gerektiğini belirtmektedir. Kent planlama ve kentsel dönüşüm yapılanmalarının farklı yasal düzenlemelerde ele alınıyor oluşunun ister istemez bir ayrılık

getirmesi nedeniyle mevzuat kapsamında bu iki alanın bütünlük içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiğini önermektedir.

## 5. YASAL BOYUT İLE İLGİLİ İNCELENEN KONULAR

Kentsel dönüşüm projelerinin uygulama ve yöntemlerini belirleyen yasal düzlemdeki kanun ve yönetmeliklerdir. 2012 yılına kadar 2985 sayılı “*Toplu Konut Kanunu*”, 5104 sayılı “*Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu*”, 5216 sayılı “*Büyükşehir Belediyesi Kanunu*”, 5366 sayılı “*Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun*”, 5393 sayılı “*Belediye Kanunu*” kapsamında gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları, 2012 yılında 6306 sayılı “*Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun*”un çıkarılmasıyla beraber yeni bir sürece girmiştir. 6306 sayılı Kanun ile birlikte riskli alan, rezerv yapı alanı, riskli yapı gibi yeni kavramlar ile birlikte yeni uygulama süreçleri başlamıştır (Url 2). Dönüşüm uygulamalarını hızlandıran bu kanunun çıkarılmasıyla yapılan tez çalışmaları da artış göstermiştir. 1999’dan 2012 yılına kadar kentsel dönüşüm konusu ile ilgili farklı boyutlarıyla 129 tez çalışması yapılmışken 2012’den 2017 yılına kadar 206 tez çalışması yapılmıştır (Şekil 1).



**Şekil 1:** Kentsel Dönüşüm Konusunda Yayınlanan Tez Çalışmalarının Yıllara Göre Artışı

*Yasal Boyut* altında ele alınan kavramlara baktığımızda; yasal düzlemde kentsel dönüşüm, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, siyasi etki, hak sahipliği ve mülkiyet kavramlarının ele alındığı görülmektedir (Tablo 4).

Kentsel dönüşüm uygulamalarının temel dayanağını yasal düzlemde çıkarılan kanun ve yönetmelikler oluşturmaktadır. 2012 yılı öncesinde yapılan tez çalışmalarında çeşitli kanun uygulamalarına dayandırılarak yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının bütüncül olarak ele alınacağı bir yasal düzenlemeye ihtiyacı olduğu belirtilmektedir. 2012 yılında kentsel dönüşüm özelinde çıkarılan 6306 sayılı Afet Riskli Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun bu ihtiyaç doğrultusunda atılan bir adım olarak kentsel dönüşüm uygulamalarına ivme kazandıran bir süreç başlatmıştır. Bu boyut altında incelenen tez çalışmaları kentsel dönüşüm uygulamaları sonucunda ortaya çıkan problemlerin 6306 sayılı Afet Riskli Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanununun eksik ve geliştirilmesi gereken yönleri olduğunu ortaya koymaktadır. Yasal boyut altında ele alınan hak sahipliği ve mülkiyet hakkı da kentsel dönüşümün belirsiz ve tartışmalı konularından biridir ve geliştirilmeye ihtiyaç olduğu görülmektedir.



Tablo 4: Yasal Boyutla İlgili Yapılan Tez Çalışmaları

BOYUT	KAVRAMLAR	YÜKSEK LİSANS TEZLERİ	DOKTORA TEZLERİ
YASAL BOYUT	Yasal Düzlem	Kütük İnce E. (2006); Binay R. A. (2007); Aşık R. (2007); Yılmaz E. (2009); Eser N. (2009); Arıkan F. S. (2010); Karabaş F. (2010); Güldüler E.S. (2010); Dengiz S. (2010); Ayyıldız İ. (2010); Özüdoğru İ. (2010); Uzunçarşılıoğlu Baysal C. (2010); Tokay F. (2011); Yılmaz M. (2011); Çakallı M. E. (2012); Gül G. (2012); Dükkancı U. (2013); Saraç M. (2014); Çaptuğ M. (2014); Dinçer B. (2014); Tunç A. (2014); Tüzer M. (2014); Ayık U. (2014); Ataş M. (2015); Çevik M. (2016); Arınç Akkuş Ş. (2016); Beyazkılıç Y. (2016); Doğanay E. (2016); Demir E. (2016); Dirikoç A. (2016); Bilgehan R. (2016); Tüfekçi Y. (2017); Kırtay H. (2017)	Ergun C. (2011); Kömürçüoğlu M. (2012)
	6306 sayılı Kanun	Gül G. (2012); Dükkancı U. (2013); Saraç M. (2014); Çaptuğ M. (2014); Dinçer B. (2014); Tunç A. (2014); Çivici S. (2014); Tüzer M. (2014); Derindere A. M. (2014); Çağtaş Ceylan (2014); Ataseven C. (2015); Yılmaz O. (2015); Beyazkılıç Y. (2016); Dirikoç A. (2016); Yeniçeri B. (2017); Çınar Ö. F. (2007); Çınar S. (2017); Kaplan O. (2017)	Polat H. İ. (2017); Sarı M. (2017)
	Siyasi Etki	Araşan A. (2011); Ban B. (2012); Hayal S. (2013); Ajazi G. (2015); Bayralı Ö. G. (2016)	
	Hak Sahipliği ve Mülkiyet Hakkı	Yetişkul E. (1999); Zeydanlı H. (2007); Çağla H. (2007); Esentürk M. (2009); Karagüney F. (2009); Arıkan F. S. (2010); Özüdoğru İ. (2010); Tokay F. (2011); Arslan Z. (2014); Gervan A. (2014); Tunç A. (2014); Derindere A. M. (2014); Büyükgöz A. (2014); Sonel E. (2014); Durmaz Ö. (2016); Konbul Y. (2016)	Kandaloğlu N. (2012); Sakaklı K. K. (2012)

### 5.1. 6306 sayılı kanun ile ilgili çalışmalar:

Yasal boyut ile ilgili 2012 yılı öncesinde yapılan çalışmalarda genel olarak kentsel dönüşüm konusunu bütüncül olarak ele alan bir yasal düzenlemenin eksikliğine değinilmektedir. Bu konuda Arıkan (2010) kentsel dönüşümü genel çerçevesi ile düzenleyecek bir kanuna ihtiyaç olduğunu söylerken, bu kanuna aykırı olamayacak şekilde ancak her alanın kendi özelliklerine göre o alana özel düzenlemelerin yapılabileceğini önermektedir. Dengiz (2010) üst ölçekte bir kentsel dönüşüm politikamızın olmaması nedeniyle son beş yıl içerisinde çıkarılan yasal düzenlemelerin kentsel dönüşümün sürdürülebilir, bütüncül, çok boyutlu yapısını yansıtmadığını belirterek kentsel dönüşümün yıkıp yeniden yapma olarak algılandığını söylemektedir. 2012 yılından sonra yapılan tez çalışmaları ile birlikte 6306 sayılı Kanun'un incelendiği ve eksik yönlerinin ele alındığı görülmektedir. Dükkancı (2013) ülkemizde sürdürülen kentsel dönüşüm uygulamalarında denetleme mekanizmasının eksikliğini vurgulamaktadır. Bunun için 6306 sayılı Kanun ile tüm yetkilerin merkezi yönetimde toplanması yerine merkezi yönetimin uygulamaya ilişkin yetkilerini yerel yönetimlere devretmesi ve denetleme yetkisinin merkezi yönetimlerde bulunmasının doğru bir uygulama süreci oluşturulmasını sağlayacağını söylemektedir. Tüzer (2014) ise yerel yönetimlere oldukça geniş yetkilerin verilmesi ve denetimin sağlanamaması nedeniyle kentsel dönüşümde rant elde etme amacının ön planda olduğunu söylemektedir.

Çaptuğ (2014) kentsel dönüşümün 3194 sayılı İmar Kanunu dışında bir düzenlemeye konu yapılmasının imar ve planlama konusunda "ikili bir yapı" oluşmasına neden olduğunu, bu sebeple planlama ve planın teklifi ilkesin zarar gördüğünü söylemektedir. Derindere (2014) 6306 sayılı kanun ile ilgili en ciddi eksikliğin üst ölçekli bir plan zorunluluğu getirilmemesi olduğunu belirtirken, önceleri

boş olup 6306 sayılı Kanun ile rezerv yapı alanı olarak belirlenen bölgelerde oluşacak nüfus yoğunluğu, donatı ve ulaşım gibi ihtiyaçların nasıl çözüleceğinin belirsiz olduğunu söylemektedir. Çaçtaş Ceylan (2014) 6306 sayılı Kanun'da, dönüşüm uygulamalarında izlenecek yol haritasının hazırlandığı, üst ölçekten alınan ilkesel kararların alt ölçeklere aktarımının sağlandığı, bütünsel yaklaşım doğrultusunda ortak hedeflerin yer aldığı master plan çalışmalarının yapımına ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiş olmasından dolayı dönüşüm çalışmalarına ilişkin sürecin ilgili yerel yönetimin vizyonuna bırakarak, kişiselleştirilmesine olanak tanıdığını belirtmektedir.

Yılmaz (2015) 6306 sayılı Kanun ile yerinde tekil binaların dönüşümlerine izin verilmesinin temelde depreme dayanıklı konut stokunun artırılmasını hedeflediğini bunun yanında kente yönelik yaşam kalitesini geliştirici hedeflerinin olmadığını söylemektedir. Bir yandan da kentsel rantın ortaya çıkmasını sağlayan bu durumu çözmek adına imar planları ile kentsel dönüşüm yasası arasında kentsel yaşam kalitesi ölçütleri bakımından ilişkilendirme yapmak gerektiğini önermektedir. Parsel bazında yapılan dönüşüm uygulamalarında parçacı çözümler getirilmesi yerine, 6306 sayılı kanunda yer alan binaların dönüşüm sürecini hızlandırmak için üçte iki yoğunluk şartının; ada bazında yer alan parsellerin üçte iki yoğunluğu şeklinde düzenlenerek bütün adanın dönüşüme tabi tutulması ve bu sayede kentsel yaşam kalitesini artırıcı sosyal donatı alanları ile dönüşümün sağlanmasını önermektedir.

Dirikoç (2016) ise 6306 sayılı Kanunun yazımında “yapabilir”, “yapılabilir”, “isteyebilir”, “verilebilir” gibi belirsiz ifadelerin yer aldığına değinerek, oluşan muğlak ifadelerin öngörülen eylemleri İdarenin takdirine bıraktığını ancak hak ve özgürlüklere müdahale eden bir kanunda yer alan ifadelerin açık ve net bir şekilde ortaya konulması gerektiğini belirtmektedir. Yeniçeri (2017) de 6306 sayılı Kanunda yer alan kavramların net olmaması ve sınırların tam olarak çizilmemesi nedeniyle mekânsal planlama ve sürdürülebilirlik açısından yetersiz kaldığını söylemektedir. Bununla birlikte 6306 sayılı Kanunun bir standart ya da kritere uygun olma durumunun bulunmaması ve çevresi ile ilişkisiz yeni mekanlar yaratılmasına izin verilmesi gibi olumsuz sonuçlar getirdiğini belirtmektedir. Bu nedenle 6306 sayılı Kanunda yapılacak değişiklikler ile insan odaklı, sürdürülebilir, yaşam kalitesini yükselten, rantın eşit dağıtıldığı, kaliteli ve yeterli donatı alanına sahip dönüşümler gerçekleştirilebilmesini önermektedir.

## 5.2. Mülkiyet Hakkı Konulu Çalışmalar:

Kentsel dönüşüm konusundaki tartışmalarda en çok gündeme gelen konulardan bir diğeri mülkiyet hakkı ihlalidir. Özellikle gecekondu bölgelerinde mülkiyet sorunlarının çözüme kavuşması birçok teze konu edinilmiştir. Mülkiyet kelimesinin herkes için aynı anlamı taşıması gerektiğini söyleyen German (2014) kentsel dönüşüm alanının eski ve yeni kullanıcılarının mülkiyet haklarının eşit olması gerektiğini ve güçsüz kesimler için “mülkiyet hakkı”nın daha az kutsal olmaması gerektiğini söylemektedir. Karagüney (2009) çalışmasında gecekondu sahiplerinin kentsel dönüşüm yasasında uygun paydaşlar olarak belirleme kriterlerinin ne olması gerektiğini sorgularken gecekondu sahiplerinin paydaş olarak belirlenmesinin yasadışı bir uygulama olduğunu belirtmekte ancak bir yandan da ekonomik güvencesi olmayan grupların da dönüşüm projelerinde hak sahibi olması gerektiğini savunmaktadır. Kandaloğlu (2012) da Karagüney (2009) gibi sosyal dönüşümün de gereği olarak, gecekondu sahiplerine konut verilmesi gerektiğini önermektedir.

Arıkan (2010) taşınmaz tasarruflarının kısıtlanması, kamulaştırma gibi yollara başvurma yetkisine sahip olan idarenin bu yetkisini kamu yararı çerçevesinde kullanması gerektiğini ve hakkın özüne dokunmadan ölçülü bir sınırlama getirilmesi gerektiğini söylemektedir. Kandaloğlu (2012) kentsel dönüşüm uygulamalarında mülkiyetin yeniden dağıtımının matematiksel modelinin oluşturulmasını ve bu

modelin yazılı hukuk kuralları bütünü içinde yer alması hipotezini ortaya koymuş ve dağıtımda uygulama bölgelerinin özelliklerinde göre gruplandırılarak her grup için ayrı model oluşturulması ve kat irifaklı, kat mülkiyetli alanlar ile gecekondü alanları için matematiksel dağıtım modelini kapsayan Kent- sel Dönüşüm Dağıtım Yönetmeliğinin çıkarılması gerektiğini söylemektedir.

Büyükgöz (2014) dönüşüm uygulamalarında, tarafların çok sayıda ve çok çeşitli (merkezi/yemel kamu, vatandaş, dernekler, STKlar, odalar vb. ) olmasının akılcı ve tarafların uygun göreceği rasyonel bir zemin oluşturulmasını zorlaştırması nedeniyle klasik 18. Madde uygulaması yerine literatürde de yer alan somut modelleme yaklaşımlarına gidilmesini önermektedir.

Tunç (2014) kent genelinde kentsel dönüşümde atlık olarak kullanılabilir olacak şekilde mülkiyet ana- lizlerinin yapıldığı, taşınmaz malların genel envanterlerinin çıkartıldığı bir taşınmaz bilgi tabanı oluş- turulmasını önermektedir. Hazırlanacak olan çalışmaya göre kentsel dönüşüm alanlarının ilan edilmesi ve her kentte oluşturulacak Deprem Master Planlarını esas alan Kentsel Dönüşüm Nazım Planlarının oluşturulmasını ve bu nazım planlarına göre dönüşüm uygulama imar planlarının oluşturularak kent- sel dönüşümün etaplar halinde gerçekleştirilmesini önermektedir.

## 6. YÖNETSEL BOYUT İLE İLGİLİ İNCELENEN KONULAR

Kentsel dönüşüm projelerinde süreç yönetiminin kapsamlı bir şekilde ele alınması uygulama so- nuçlarının başarılı olmasında önemli rol almaktadır. Uygulama yapılması düşünülen alanda elde edi- len analizlerin tasarıma yön verdiği, sürecin aktörlerinin ve görevlerinin önceden belirlendiği, finans- man sistemi düşünülmüş bir kentsel dönüşüm modeli, uygulama alanının sosyal, fiziksel, kültürel ve ekonomik verileriyle bağ kurmayan ve önemli kararlarının uygulama aşamasında alındığı bir kentsel dönüşüm örneğine göre başarılı bir sonuca daha yakın olacaktır. Bunun sağlanması için kentsel dönü- şüm aktörlerinden merkezi ve yerel yönetimlerin süreç yönetimi konusuna daha kapsamlı ve sistema- tik bir yaklaşım izlemeleri beklenmektedir. Bu bağlamda, kentsel dönüşümün yönetsel boyutuna odak- lanan tez çalışmaları değerlendirildiğinde yerel ve merkezi yönetimler, süreç yönetimi, proje yönetimi araştırma alanlarının öne çıktığı görülmektedir (Tablo 5).

**Tablo 5: Yönetsel Boyut İle İlgili Yapılan Tez Çalışmaları**

BOYUT	KAVRAMLAR	YÜKSEK LİSANS TEZLERİ	DOKTORA TEZLERİ
YÖNETSEL BOYUT	Yerel ve Merkezi Yönetimler	Eraslan İ.G. (2007); Demirkıran S. (2008); Çelik D. (2009);Güldüler E. S. (2010); Sakarya İ. (2010); Dengiz S. (2010); Durukan S. (2013); Dinar A. (2015); Tüfekçi Y. (2017); Şahinbaş U. (2017); Dinç C. (2017)	
	Süreç Yönetimi	Kütük İnce E. (2006); Kocamemi G. N. (2006); Eraslan İ.G. (2007); Binay R. A. (2007); Gül G. (2012); Çaçaş Ceylan (2014)	İlıca Erzene Ş. (2013)
	Proje Yönetimi	Çırakoğlu E. (2005); Çaçaş Ceylan (2014)	Kütükcüođlu A. G. (2015)

### 6.1. Yerel Yönetimler İle İlgili Çalışmalar:

Demirkıran (2008) belediyelerde kentsel dönüşüm uygulamaları için farklı birimlerin hizmet verme- sinin koordinasyon kurulmasını engellediğini belirterek, tüm belediyelerde kentsel dönüşüm konusunda 'Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü' gibi aynı birimin sorumlu olması gerektiğini söylemektedir. Ayrıca yerel

yönetimlerin yapacakları uygulamaları halk ile paylaşımları gerektiğini, uygulamalar bittikten sonra da bölge halkını ve gelişmelerini takip etmeleri gerektiğini söylemektedir. Dengiz (2010) ülkemizde yerel yönetimleri yönlendirici genel bir çerçevenin bulunmamasının kentsel dönüşümün farklı yorumlanmasına sebep olduğunu belirtmektedir. Tüfekçi (2017) Kocaeli, Bursa ve Eskişehir İlleri Büyükşehir Belediyelerinde yaptığı incelemede çalışma metodları, uygulama yöntemleri, birimleri ve teknik özellikleri açısından bir sistematik olmadığını, her yerel yönetimin kendi kurum kapasitesine göre bir düzenleme yaptığı sonucuna varmıştır. Mevcut yasal düzenlemelerin değişmedikçe dönüşüm uygulamalarının yerel yönetimler tarafından farklı şekillerde yorumlanmaya devam edeceğinin kaçınılmaz olduğunu belirtilirken özellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından kentsel dönüşüm ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere yetki devri yapılan yerel yönetimlerde kentsel dönüşüm için birimlerin kurulması gerektiğini söylemektedir. Dükkancı (2013) kentsel dönüşümün uygulama boyutunun merkezi yönetimden yerel yönetimlere kaydırılmasını, denetleme yetkisinin de merkezi yönetimde bulunmasını önermektedir.

## 6.2. Proje ve Süreç Yönetimi İle İlgili Çalışmalar:

Üstün (2008) yerel yönetimler bünyesinde kentsel dönüşüm birimleri ve uzmanların bulunmasını önerirken, Bozdağ (2015) yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm uygulama alanlarına ilişkin politika üretirken alandaki kullanıcılar ile arasında köprü görevi gören temsilciler olması gerektiğini belirterek bu görev için kent konseylerini önermektedir. Güldüler'in (2010) de çalışmasında belirttiği gibi dönüşüm uygulamalarında sadece fiziksel boyutun değil, sosyal, ekonomik, katılım ve sürdürülebilirlik kavramlarının da yer alması gerektiği yerel yönetimler tarafından bilinmelidir. Bunun için yerel yönetimlerde kurulacak kentsel dönüşüm birimlerinde kendi alanında bilgili kişilerin görev alması, gerektiği durumlarda konusunda uzman kişilerden de yardım alınması gerekmektedir.

Başarır (2010) kentsel dönüşüm sürecinde çok amaçlı yaklaşım ile uygulama alanının belirlenmesinden sonra sınır tespiti ardından mevcut durum analizleri yapıp, analizlerde sosyal ve fiziki yapı analizleri, bölgede yaşayanların beklenti ve istekleri ile beraber ele alınması gerektiğini daha sonra yapılan analizler neticesinde sorun ve potansiyeller oluşturularak bunları karşılayan amaç ve hedeflerin belirlenmesi gerektiğini belirtirken, dönüşüm uygulamalarında çok amaçlı yaklaşım bileşenlerinin eksiltmeden sunulduğunda başarılı kentsel dönüşüm uygulamaları elde edileceğini söylemektedir.

Çaçtaş Ceylan (2014) başarılı bir proje yönetimi için ön koşul olan, planlama, organizasyon, koordinasyon, yetkilendirme ve denetim fonksiyonlarının kentsel dönüşüm projeleri için de kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Uygulayıcı idarelerin de bu noktada proje sürecine dahil olarak kaynak kullanımı, kapsamlı faaliyetleri içeren bir iş planını hazırlayarak denetimini sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca 6306 sayılı Kanun ile master plan ölçeğinde stratejilerin üretilerek, eylem kararlarının alınmasını gerektirecek bir hükmün bulunmamasının kentlerde parçacı riskli alanların oluşmasına neden olduğunu, bunun için öncelikli hedeflerin; sürdürülebilirlik ilkesi kapsamında ve bütünlük yaklaşım doğrultusunda ortak hedeflerin belirlenmesi, ulaşım çözümlerinin bütünsel olarak kurgulanması göz önüne alınması, nüfus yoğunluğunun hesaba katılarak ilkesel kararların alınması gerektiğini söylemektedir.

## 7. EKONOMİK BOYUT İLE İLGİLİ İNCELENEN KONULAR

Ekonomik boyut, kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleşmesinde en önemli dayanak olan finansman ayağı, ortaklık biçimleri ve gayrimenkul piyasası ile ilgilenmektedir. Üretim, tüketim ilişkileri, sahiplik durumu (ev sahibi-kiracı), hane halkı hareketliliği, mülkiyete bağlı olarak gayrimenkullerin (arsa-bina)

değeri ve dağılımı, ikamet edenlerin gelir grubu, sosyal statüsü (sınıf-tabaka); çalışan iş gücünün dağılımı, hizmet sektöründeki farklılaşma ve mekânsal dağılımı ile son dönemde rant kaygısıyla gündem alan, merkezi ve yerel yönetim stratejileri bu kapsamda ele alınmaktadır (Şehircilik Şurası, 2017). Türkiye’de ekonomik boyut genelde inşaatın inşaatla finans edilmesi üzerine kurulu olduğundan, özellikle yerel halkın yerinde istihdam sağlayabilmesini sağlayacak alternatif finansman sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel dönüşümün gayrimenkul piyasasına etkisi, oluşturduğu kentsel rant, finansman sistemi ve ortaklıklar ve küreselleşme kavramları ekonomik boyut altında incelenmiştir (Tablo 6).

**Tablo 6: Ekonomik Boyutla İlgili Yapılan Tez Çalışmaları**

BOYUT	KAVRAMLAR	YÜKSEK LİSANS TEZLERİ	DOKTORA TEZLERİ
EKONOMİK BOYUT	Gayrimenkul Piyasası / Geliştirme	Demircioğlu E. (2004); Çırakoğlu E. (2005); Ocak E. (2006); Yüksel Ö. (2007); Tarkan B. (2007); Uçar C. (2009); Karabaş F. (2010); Kılıç H. (2014); Durmuş (2016); Mutlu O. (2016)	Daşkiran F. (2016); Başeğmez O. (2017)
	Kentsel Rant	Tuçaltan G. (2008); Uslugil T. (2010); Yılmaz M. (2011); Avcı E. (2013); Kılıç H. (2014); İlyasoğlu T. (2016); Şahin D. (2016); Bülbül B. (2017); Cankurt İ. (2017)	
	Finansman Sistemi / Ortaklıklar	Çırakoğlu E. (2005); Eren F. (2006); Kocamemi G. N. (2006); Kütük İnce E. (2006); Zeydanlı H. (2007); Tarkan B. (2007); Aşık R. (2007); Akkoyun N. (2007); Kömürçüoğlu N. (2008); Elgin F.C. (2008); Gün T. (2013); Ağırman Y. (2014); Tüzer M. (2014); Ataş M. (2015); Has Ö. (2016); Mutlu O. (2016)	Doğaner A. (2017)
	Küreselleşme	Çakır N. (2006); Özdaş G. (2007); Uysal Ü. E. (2008); Gümüş N. A. (2010); Girit McDaniel G. (2010); Uzunçarşılıoğlu Baysal C. (2010); İnandığçar E. (2013); Durukan S. (2013)	Ergun C. (2011)
	Tüketici Konut Tercihi	Gül S. (2013)	

### 7.1.Finansman İle İlgili Çalışmalar:

Karabaş (2010) kentsel dönüşüm uygulamalarında değerlendirme esaslı yaklaşımın kullanılmasının fiziksel dönüşüm ile birlikte sosyal dönüşümü de sağlayacağını ve aynı zamanda barınma ve iş sorununu çözümlenmesine de bir araç olarak kullanılabileceğini söylemektedir. Tokay (2011) lüks konut odaklı dönüşüm uygulamalarının, dönüşüm alanlarındaki mülk sahiplerinin kentsel dönüşümden yararlanmasını ortadan kaldıracığını belirterek alt gelir gruplarının da yararlanabileceği şekilde uygulandığı takdirde dönüşümün amacına ulaşacağını belirtmektedir. Ayrıca lüks konutlar üretilirken elde edilen gelirlerin kamu yararı için başka dönüşüm alanlarının finansmanında kullanılması gerektiğini önermektedir.

Finansman alanındaki yetersizliklerin en önemli sorunlardan biri olduğunu vurgulayan Tüzer (2014) kat karşılığı modeli yerine kentsel dönüşümün alternatif finansman modelleriyle teşvik edilmesi gerektiğini söyler. Maliyeti iyi hesaplanmış proje kredilerine ihtiyaç olduğunu, herhangi bir proje kredisi bulunmadığı durumda dönüşüm projeleri için tahvil ihracı veya konuyla ilgili özel bir fon kurulmasının önerilebileceğini, belediyelerin uluslararası sermaye piyasalarında tahvil ihraç ederek kentsel dönüşüm projeleri için kaynak sağlayabileceğini belirtir. Buna ek olarak, tahvil ihracı yoluyla sağlanan kaynaklardan tahvil gelirleri elde edilerek o kaynaktan daha yeni kaynaklar yaratılabileceğini; bir diğer finansman modeli önerisi olarak da, kentsel dönüşümün sosyal projelerle kamu fonları tarafından finanse edilmesini önermektedir. Ayrıca konut finansman sistemine değinirken bu yolla niteliksiz konut üretiminin önüne geçileceğini, ekonominin canlanacağını ve kayıt dışılığın da büyük ölçüde azalacağını belirtmektedir.



Kandaloğlu (2012) kentsel dönüşümün finansmanında; projelerin kendi kendine kaynak üretmesini sağlayabileceği etaplama yapılarak sürdürülebilir bir finansman modeli oluşturulmasını önermektedir. Çevik (2016) kentsel dönüşüm projesi ile ortaya çıkacak artı değerden hak sahibinin (kamu) de pay almasını gerektiğini söylemektedir. Yatırımcı-hak sahibi arasındaki bu ilişkiyi sağlayabilecek yöntem olarak “Değer Esaslı Yöntemi” önerirken, ülkenin hukuksal, ekonomik ve zihinsel algısına uygun bir uygulama örneği olan “Ülger Modeli” nin ise uygulamada değer esaslı yöntem için en uygun modeli olduğunu belirtmektedir. Uçar (2009) kentsel dönüşüm uygulamalarının taşınmaz değeri üzerindeki etkisinin planlama aşamasından itibaren izlenmesi gerektiğini belirterek, değerlendirme uzmanları tarafından sürekli veri akışının sağlandığı veri tabanları üzerinde parsel bazında düzenlenecek değer haritalarının oluşturulacağı Coğrafi Bilgi Sistemlerinin kullanılmasının taşınmaz değerinin gerçek zamanlı ve daha hassas olarak belirlenmesinde yardımcı olacağını söylemektedir.

## 7.2. Kentsel Rant Konulu Çalışmalar:

Kılıç H. (2014) araştırmasında kentsel dönüşüm uygulamalarının gayrimenkul değerlerinde ortaya çıkan yüksek artışların soylulaştırma gibi istenmeyen sonuçlara neden olduğunu belirtirken, oluşacak değer artışlarına yönelik finansal tedbirlerin alınması ve kontrolünün sağlanması gerektiğini belirtmektedir.

Sıkça tartışılan rant konusunda Çiçek (2010) kentsel dönüşümün, ekonomik alanda rant elde etme şeklinde işlevselleştirilmesi nedeniyle kısa süreli ekonomik kazanımlar getirirse de uzun süreli sosyal sorunlara yol açabileceğini söylemektedir. Sakallı (2012) doktora tezi çalışmasında Türkiye’de uygulanmakta olan kentsel dönüşüm uygulamalarında rantın artırılmasının ana kriter olduğunu ve yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm çalışmaları sonucu soylulaştırmayı teşvik etmese bile önlem almak istemediklerini belirtmektedir. İlyasoğlu (2016) ise dönüşüm uygulamaları sonucunda meydana gelen ve rant olarak adlandırılan değer artışının kamuya geri dönüşünün sağlanması gerektiğini bunun için en uygun yol olarak vergilendirme sisteminin hayata geçirilmesi önerisini getirmektedir.

## 8. DEĞERLENDİRME

Ülkemizde yürütülen kentsel dönüşüm uygulamalarının ‘kentsel dönüşümün’ literatür tanımından ve yöntemlerinden kopuk olması, sosyal ve ekonomik boyutun göz önüne alınmadan fiziksel boyutuyla gerçekleştirilmesi 1999 yılından 2017 yılına kadar yapılmış olan tez çalışmalarına konu olmaktadır.

Türkiye’de kentsel dönüşüm konusunda yazılmış tezlerin incelendiği bu çalışmada, kentsel dönüşüm uygulamalarından doğan problemler ve bu problemlere yönelik getirilen çözüm önerileri incelenmiştir. Tespit edilen sorunların giderilmesi için kentsel dönüşüm sürecinin tüm boyutları ile birlikte bir bütün olarak ele alınıp, bütüncül bir yaklaşım ile izlenmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Her bölgenin kendine özgü özellikleri, problemleri olabileceği için kentsel dönüşüm için tek bir model geliştirmek doğru olmayacaktır. Ancak nelerin ele alınması gerektiği ile ilgili bağlamsal bir çerçeve oluşturulursa, kentsel dönüşüm uygulaması yapılacak alana göre bir model oluşturulabilir. Başka bir yerden kopyalanan, uygulama alanıyla bağ kurmayan projeler getirmek yerine, incelenen tüm boyutların birlikte düşünülmesinden elde edilecek veriler ile o yere özgü kentsel dönüşüm projeleri geliştirilebilir. Bu şekilde çalışmak daha özverili ve uzun bir süreç istese de başarılı sonuç elde etmek için gerekli olmalıdır.

Sonuç olarak tüm parametrelerin bütüncül olarak ele alınmasını gerektiren çözüm önerilerini özetleyecek olursak;



### Sosyal Boyutta;

- Dönüşüm süreci öncesinde alanın sosyal, ekonomik, fiziksel verilerinin ve ihtiyaçlarının belirlenerek bu doğrultuda politikalar geliştirilmesi,
- Halkın dönüşüm uygulamaları hakkında bilgilendirilmesi, onların da fikir ve görüşlerinin alındığı saha çalışmalarının yapılarak proje sürecine dahil olmalarına imkan sağlanması,
- Sürdürülebilir kentsel dönüşüm için dönüşüm yapılacak alanlarda kullanıcı ayrımı yapılmadan, alan kullanıcılarının bütünleştirici şekilde ele alınması,
- Soylulaştırma yerine sosyal ıslah ve iyileştirme politikalarının öncelikli olması,
- Çöküntü alanlarının ıslah edilmesinde sosyal ve kültürel problemlere çözüm getirebilecek anao-kulu, sağlık merkezi, mesleki eğitim kursları gibi hizmet birimlerinin getirilmesi ve sosyal entegrasyon programlarının oluşturulması,
- Mevcut düzendeki komşuluk ilişkilerinin devam ettirebileceği cami, park, oyun alanı, okul gibi birimlerin düşünülmesi,
- Halk, yerel ve merkezi yönetimler, üniversiteler, STK'lar, özel sektör, akademik odalar ile çok boyutlu katılımın sağlanması,
- Toplu konut uygulaması yapılacak bölgelerin yerel mimari ve iklim özelliklerinin dikkate alınarak tasarım yapılması,
- Yerel ekonomik aktivitelerin sürdürülmesinin sağlanması,

### Kültürel Boyutta;

- Tarihi bölgelerde gerçekleştirilen dönüşüm uygulamalarında koruma planlarına, kurul kararlarına ve tarihin izlerine göre hareket edilmesi,
- Tarihi, kültürel ve mimari öğelerin korunarak kentte 'aitlik' ve sürekliliğin sağlanması,
- Yerelin kimliğin analiz edilerek yeni uygulamalar için altlık oluşturulması,

### Fiziksel Boyutta;

- Kentsel dönüşüm yapılanmalarının kentsel planlama ilkelerine göre yapılması, bunun için üst ölçekli strateji planlarının belirlenmesi,
- Dönüşüm yapılacak alanların kent bütünü içerisinde ihtiyaca göre belirlenmesi ve kentten soyutlanmadan düşünülmesi,
- Parsel bazlı dönüşüm uygulamalarında üst ölçekli planların göz önüne alınarak, yoğunluk, sosyal donatı alanları, ulaşım, altyapı planları gibi parametrelerin bütüncül olarak düşünülmesi,

### Yasal Boyutta;

- 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunda yer alan belirsiz ifadelerin netleştirilerek uygulamada birliğin sağlanması,
- 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun üst ölçekli planlara bağlı kılınması,
- Katılıma ilişkin yöntem ve esaslar ile sürdürülebilirlik kavramına 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunda yer verilmesi,
- Mülkiyet ve dağıtımın sorunlarının çözülmesinde matematiksel model önerilerinin geliştirilmesi,

### Yönetmel Boyutta;

- Yerel yönetimlerde 'kentsel dönüşüm' birimlerinin kurulması ve tüm yerel yönetimlerce dönüşüm uygulamalarının aynı sistematığe oturtulması,
- Yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm uygulaması yapılacak alandaki kullanıcılar arasında köprü görevi görece kent konseylerinin kurulması,
- Yerel yönetimlerin bünyesinde kentsel dönüşüm konusunda uzmanların (şehir plancıları, mimarlar, vs.) bulunması,
- Süreç yönetiminde planlama, organizasyon, koordinasyon, yetkilendirme ve denetim fonksiyonlarının önceden planlanması,
- Merkezi yönetim tarafından süreç işleyişi için denetim mekanizmasının kurulması,

### Ekonomik Boyutta;

- Kat karşılığı modeli yerine alternatif finansman modelleriyle teşvik edilmesi,
- Özel, kamu, STK, üniversite iş birliklerine dayanan ortaklık modellerinin kurulması,
- Projelerin etap etap yapılması sağlanarak kendi kendine kaynak üretilmesinin sağlanması,
- Taşınmaz değerlerinin gerçek zamanlı olarak veri tabanlarına aktarılması, taşınmazların değer artışlarına yönelik finansal tedbir alınması ve kontrolünün sağlanması önerilmektedir.

Türkiye'de güncel olarak devam eden ve yeni arayışlara açık olan kentsel dönüşüm uygulamaları disiplinler arası bir kavram olması nedeniyle hemen her daldan akademik çalışmalara konu olmaktadır. Yapılan tez çalışmalarında uygulanan ve uygulanmakta olan kentsel dönüşüm projeleri sonucunda tespit edilen sorunlar incelenmekte ve bu sorunların çözümü için öneriler getirilmektedir. Çeşitli akademik dallarda çalışıldığı gibi Türkiye'nin farklı yerlerinde uygulanan birçok kentsel dönüşüm projesi de incelenmektedir. Bütüncül bir şekilde ele alınması gereken sosyal, kültürel, yasal, ekonomik, fiziksel ve yönetsel boyut altında ele alınan çalışmalar sonucu ulaşılan tespit ve değerlendirmeler bu bağlamda ileride yapılacak olan kentsel dönüşüm uygulamaları için kılavuz niteliği taşımaktadır.

## KAYNAKLAR

- Angın, M. 2017. İstanbul Esenler’de (Çifte Havuzlar-Havaalanı- Turgut Reis Mahallelerinde) Kentsel Dönüşüm Projelerinin Sosyal ve Mekânsal Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Bilecik.
- Arabulan, S. 2015. Yer/Mekân Kimliğinin Değişimi: Mezitbey Hamamı ve Yakın Çevresi Alan Çalışması. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Edirne.
- Arıkan, F.S. 2010. Sulukule Özelinde Kentsel Dönüşüm Projelerinin Hukuki Boyutu. Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Atabay, İ. 2012. Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Planlamasında Yeni Yaklaşımlar. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi, İstanbul.
- Ataöv A., Osmay S., 2007. Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. METU JFA, 24 (2): 57-82.
- Ayseli, F. 2010. Yerinde Kentsel Dönüşüm İçin Sivil Yerel Aktörlerin Güçlendirilmesi: Fener-Balat Örneği. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bal, Ö.H. 2008. İzmir’de Kentsel Dönüşüm Sürecinin İzmir-Cennetçeşme Mahallesi Üzerinden İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İzmir.
- Başarır A. (2010) Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Çok Amaçlı Yaklaşım, İnegöl Kenti Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Harita Mühendisliği Bölümü Anabilim Dalı, Konya.
- Bilen, Ö. H. 2013. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Avrupa Örnekleri İle Kentsel Dönüşümün Gelişimi, Ayazma-Tepeüstü Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Geomatik Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bozdağ, A. 2015. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Uzlaşmacı Arazi Kullanım Planlaması Açısından Analizi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Harita Mühendisliği Anabilim Dalı, Konya.
- Büyükgöz, A. 2014. Kentsel Dönüşümde Taraf Davranışlarının Kooperatif Oyun Kuramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Gebze.
- Bülbül, Ş. 2008. Zağnos Vadisi’nde Kentsel Dönüşüm. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Trabzon.
- Ceylan, E. Ç. 2014. Kentsel Dönüşüm Çalışmaları Sürecinde Yaşanan Proje Yönetim Sorunları: Küçükçekmece Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi, İstanbul.
- Ceylan, Ş. 2013. Kentsel Dönüşüm Projelerine Halkın Katılımı Karahayıt Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Denizli.

- Çardak, F.S. 2011. Kentsel Dönüşüm Bağlamında TOKİ Konutlarının İncelenmesi: Yüreğir Sinanpaşa Kentsel Dönüşüm Projesi ve Aksantaş TOKİ Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Adana.
- Çaptuğ, M. 2014. İdare Hukuku Açısından Kentsel Dönüşüm. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İzmir.
- Çevik, M. 2016. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Stratejisi Önermesi. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Dönüşüm Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Çiçek, Z. 2010. Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Yoksulluk: Denizli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, Denizli.
- Çubukçuoğlu, B. 2013. Bursa Doğanbey Kentsel Dönüşüm Projesinin Tarihi Kent Ve Kullanıcı Kimliği Üzerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Demir, M. 2013. Kentsel Dönüşümün Komşuluk İlişkileri Üzerine Etkisi: Kars İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kars.
- Demirkıran, S. 2008. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Edirne.
- Dengiz, S. 2010. Belediyelerde Kentsel Dönüşüm Projeleri İzmir Büyükşehir Bütünü İçin Bir Çözümleme. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir.
- Derindere, A. M. 2014. Mülkiyet Hakkı Kapsamında Kentsel Dönüşüm Kavramı. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Programı, İstanbul.
- Değirmenci, İ. 2009. Tarihi Mekânlarda Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Balat Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yapı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Isparta.
- Demirsoy, M. S. 2006. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi). Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dirikoç, A. 2016. Kentsel Dönüşümün Mevzuat Çerçevesinde Türkiye’deki Gelişimi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kayseri.
- Duman, S. 2016. Kentsel Dönüşüm Alanı Karar Sürecinin Çok Kriterli Karar Analizi Kullanılarak Modellenmesi. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Durukan, S. 2013. Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Kentsel Dönüşüm Politikaları. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Bolu.
- Dükkancı, U. 2013. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Sürecinin Gelişimi ve Günümüzdeki Yasal -Yönetmelik Boyutun İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Elgin, F. C. 2008. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Kullanıcı Katılımının Önemi – Pangaltı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Gervan, A. 2014. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Mülkiyet Kazanımlarının Ekonomik Analizinin Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi Örneğinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Harita Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Gül, G. 2012. Türkiye’de Kentsel Dönüşümde Kurumsal Yapılanma ve Katılım Sorununa Eleştirel Bir Bakış. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yöntemi, İstanbul.
- Güldüler, E. S. 2010. Gaziosmanpaşa Belediyesi Ölçeğinde Kentsel Dönüşüm Politikaları ve Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

- Gün, T. 2013. Kentsel dönüşüm: Eskişehir üzerine sosyolojik bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Gümüşboğa, B. 2009. Katılım Ekseninde Kentsel Dönüşüm: Altındağ Aktaş Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Işıkceva, E. 2017. Kentsel Dönüşümde Sürdürülebilirlik Kavramı. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- İlyasoğlu, T. 2016. Tarihi Kent Merkezlerinde Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Bölgeye ve Taşınmaz Değerine Etkileri: İstanbul, Beyoğlu, Tarlabası Örneği. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kandaloğlu, N. 2012. Kentsel Dönüşüm ve Bir Dağıtım Modeli Önerisi. Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Geomatik Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kara, A. 2013. Kentsel Dönüşümlerde Kentsel Kimliğin Sürdürülebilirliği: Trabzon Zağnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, KATÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Trabzon.
- Karabaş, F. 2010. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Gayrimenkul Değerleme Yaklaşımının Bayrampaşa Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamında İrdenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi, İstanbul.
- Karagüney, F. 2009. In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Science, in Urban Design in City and Regional Planning. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama, Ankara.
- Kılıç, H. 2014. Kentsel Dönüşümün Gayrimenkul Piyasasına Etkisi, Beyoğlu İlçesi Örnektepe Ve Sütluce (Haliç) Kentsel Dönüşüm Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi, İstanbul.
- Kocamemi, G.N. 2006. Kentsel Dönüşüm Süreci Kazlıçeşme Örneği. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kömürçüoğlu, N. 2008. Türkiye'de Konut Eksenli Kentsel Dönüşüm Projelerinde Özel Sektörün Rolü: İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Küçük Brusadin Viola, A. H. 2014. Kentsel Dönüşüm Boyutları Barselona'da Raval Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özudoğru, İ. 2010. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Projeleri. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Roberts, P. 2000. The Evolution, Definition And Purpose Of Urban Regeneration: Urban Regeneration A Handbook, Ed. Roberts P., Sykes H., Sage Publications, London, pp:9-36.
- Sadı, S.Z. 2008. Kentsel Dönüşüm ve Kent Hakkı: Fener-Balat Rehabilitasyon Programı ve Santral İstanbul Projesi Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Sakaklı, K.K. 2012. Metropolitan Alanda Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Yoksulluk ve Mülkiyete Yönelik Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Şahin, M.A. 2016. Analysis Of Urban Morphology In Squatter Transformation Areas. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama, Ankara.
- Şehircilik Şurası, 2017. Bilgilendirme Kitapçığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Tokay, F. 2011. Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Gelişimi, Hukuki Yapı ve Uygulamadan Kaynaklanan Sorunlar. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Tolanlar, M. 2007. Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Toplumsal Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Afyonkarahisar.
- Tunç, A. 2014. Kentsel Dönüşüm Uygulamasında Mülkiyet Yapısının Değerlendirilmesi. Yüksek



- Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Geomatik Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tüfekçi, Y. 2017. Kentsel Dönüşüm: Yerel Yönetimlerin Kentsel Dönüşüm Mevzuatına Yönelik Kurumsal Yapılanma ve Kapasiteleri. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tüzer, M. 2014. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikalarının Uygulanabilirliği ve Finansal Destek Sağlanması Süreci: Ankara Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Tüter, A. 2016. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Toki Uygulamaları ve Halkın Algılarına Göre Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Uçar, C. 2009. Kentsel Dönüşümün Uygulama Bölgesi Dinamiklerine ve Taşınmaz Değerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- URL 1, [www.toki.gov.tr](http://www.toki.gov.tr) (04.03.2018)
- URL 2, [www.csb.gov.tr/](http://www.csb.gov.tr/) (04.03.2018)
- Uysal, Ü.E. 2008. Küreselleşme ve Kentsel Dönüşüm Bağlamında Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul’da Uygulanabilirliği: Cihangir Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Üstün, G. 2008. Kentsel dönüşüm. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ünal Topkaya, Ö. 2014. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Mekânsal Açından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İzmir.
- Yeniçeri, B. 2017. Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Yenileme Süreçlerinin Ulaşım Planı Kapsamında Değerlendirilmesi ve Etkilerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi, İstanbul.
- Yılmaz, E. 2009. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Süreç ve Aktörler: Sulukule Örneği. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yılmazöz, Ü. 2010. Kentsel Dönüşüm Sonrası Komşuluk İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya.
- Yılmaz, O. 2015. İstanbul’da Yerinde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları ve Kentsel Yaşam Kalitesi “6306 sayılı Kanun’a Göre”. Yüksek Lisans Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yüksel, Ö. 2007. Kentsel Dönüşümün Fiziksel ve Sosyal Mekâna Etkisi: Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.

#### EK KAYNAKLAR

- Abuawad, M. 2015. Kentsel Dönüşüm Kapsamında Fikirtepe’de Karşılaşılan En Önemli Problemlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Acar, Y. 2011. Urban Transformation Within The Interface Of Design And Administration: The Case Of Izmir Harbor District. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Açıkgöz, A.T. 2014. Kentsel Dönüşümün Ekonomik, Mekânsal, Sosyal Etkileri ve Kamunun Rolü: Ankara Gültepe (Çinçin) Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Ağırman, Y. 2014. Kentsel Dönüşüme Ekonomik Perspektiften Bakış: Sultanbeyli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ajazi, G. 2015. Critical Evaluation of the Urban Transformation in Çukurambar Since The Late 1980s. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara.
- Alnıaçık, A. 2008. After Deindustrialization, In The Midst Of Urban Transformation: The Case Of Paşabahçe. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.



- Alp, İ. 2005. Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Alver, Z.D. 2010. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında İntibak Sorunu. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ak, A.H. 2016. Katılım Perspektifinden Toplum Temelli Kentsel Dönüşüm: Örnektepe Deneyimi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ak, D. 2012. Türkiye’de Olimpiyatların Kentsel Dönüşümüne Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, KATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Trabzon.
- Akalın, E. Ö. 2003. Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Alan Araştırması, Dolapdere Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akça, K. R. 2014. Kentsel Dönüşüm Sürecinde İnşaat Atık Molozlarının Geri Kazanılması. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Akçakaya, İ. 2008. Measuring The Impact Of Culture On Urban Regeneration Towards Prospects For Istanbul ECOC 2010: The Case Of Zeytinburnu Culture Valley Project. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Akdoğan, İ. 2013. Kentsel Dönüşüm Çerçevesinde Kentsel Rehabilitasyon ve Sakarya Akıncılar Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Akelçi, B. 2016. Kentsel Dönüşüm Kapsamında Dıştan Isı Yalıtım Uygulamalarının İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Akın Sarp, N. 2016. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Mekânsal Sonuçları: Ankara Aktaş Mahallesi Kentsel Dönüşüm Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara.
- Akkoyun, N. 2007. Kentsel Dönüşüm ve Sarıgöl Örneği. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı. İstanbul.
- Akkoyunlu, T. 2015. Kentsel Dönüşüm Projeleri İçin BIM Uygulama Planı Önerisi. Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Aksu, A. 2007. Kentsel Dönüşümde Coğrafi Bilgi Sistemi Kullanılması-Üsküdar İlçesi Örnek-Esapaşa-Ünalın Mahalleleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeodezi Ve Fotogrametri Mühendisliği, İstanbul.
- Aksümer Kaynarca, G. 2016. Kentsel Dönüşüm Makinası: İstanbul’da Gecekondu Toplu Konuta Kentsel Dönüşümün Çalışma İlkeleri. Doktora Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Aksümer, G. 2010. Luttet Contre La Transformation Urbaine Des Quartiers De Gecekondu D’İstanbul: Etude De Cas Du Quartier Kazımkarabekir. Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Alaş, C. 2016. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisinin Adana Örneğinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Adana.
- Anıl, F. 2015. Kentsel Dönüşümü Bir Fırsat Kabul Ederek Binalarda Isı Yalıtımının Faydalarının Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Araşan, A. 2011. Kentsel Dönüşümün Ötesinde: Foucault’nun Sorunsallaştırma, Nesneleştirme ve Özneleştirme Kavramları Perspektifinden Türkiye’deki Kentsel Dönüşüm Söylem Oluşumuna Bakış. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kültürel İncelemeler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Arıcı, A. 2014. Kentsel Dönüşümün Toplum Üzerindeki Sosyolojik ve Fiziksel Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yapı Eğitimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Arıkanlı, M. 1999. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Gerilimler, Dinamikler ve Karanfilköy. Yüksek Lisans

- Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Armağan, V. 2014. Toplum, Mekân İlişkisi Açısından Kentsel Dönüşüm: Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Arslan, A.A. 2011. Kocaeli ili Erenler Cedit mahallesinde yapılan kentsel dönüşüm örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi, Ankara.
- Arslan, H. 2011. Sosyal Dışlanma ve Kentsel Haklar Bağlamında Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: İzmir - Narlıdere Kentsel Yenileme Uygulaması (Narkent Projesi) Örneği. Doktora Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehircilik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Arslan, Z. 2014. Changing Legal Status Of Land Property And Limits To Urban Transformation: The Case Of Okmeydanı, İstanbul. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı, Ankara.
- Arslankaya, Ş.M. 2016. Yerleşme Birimlerinde Kentsel Dönüşümün Enerji Korunumu Açısından Değerlendirilmesi: Zeytinburnu Sahilpark Projesi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Arık, F. 2017. Umut Mekânlarından Kentsel Dönüşüm Alanlarına Toplumsal Hareketlilik. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Arınc Akkuş, Ş. 2016. Kentsel Dönüşüm Alanlarında Uygulama Araçları ve Yasal Sorunlar: İmar Hakkı Transferi Kapsamında Erzurum Palandöken İlçesi İmar-İskan Blokları Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Artuç, D. 2016. Kentsel Dönüşümün Sosyal ve Mekânsal Etkileri: Fikirtepe Dönüşüm Alanı. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Mutlu, O. 2016. Ölü Sermayenin Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Aracılığıyla Finansal Sisteme Dahil Edilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Aslan, A. S. 2008. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Meşruiyet Sorunlarının Tarlabası Yenileme Projesi Üzerinden Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Aslan, B. 2017. Kentsel Dönüşümde Mülkiyet İlişkilerinin Regresyon Analizleri İle İzlenmesi: Erenler Cedit Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeodezi ve Jeoinformasyon Mühendisliği Anabilim Dalı, Kocaeli.
- Aslan, E. 2017. Kentsel Dönüşüm Sürecinin Bireylerin Gündelik Hayat Pratikleri Üzerindeki Etkisi: Esenler Turgut Reis Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Aslan, F.B. 2017. Kentsel Dönüşümün Mamak –Boğaziçi Semtinde Çocukların Eğitimi Üzerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Aşık, R. 2007. Kentsel Dönüşüm Aktörlerin Bakışı: Zeytinburnu Pilot Projesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ata, H.K. 2010. İstanbul’da Kentsel Dönüşümün Sosyal Dışlanmaya Etkilerinin Değerlendirilmesi: Tarlabası Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ataseven, C. 2015. Kentsel Dönüşüm Kanunu Kapsamında Deprem Bölgelerinde Yapılan Uygulamaların Değerlendirilmesi: Isparta ve Burdur Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Isparta.
- Ataş, M. 2015. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Oyuncular, Söylemler ve Eylemler; Küçükçekmece Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Ateş, B. 2013. Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamında Olan Sivas İli Kılavuz Mahallesi’nin Sosyal/ Kültürel Antropolojik Açından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Anabilim Dalı, Sivas.

- Avcı, E. 2013. Gecekondu Sorununun Çözümünde Kentsel Dönüşüm Projeleri Ankara Dikmen Vadisi Projesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Ay, V. 2012. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Sürecinde Uygulama Sorunları ve Bayrampaşa Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi, İstanbul.
- Ayaz Aydın, B.N. 2017. İstanbul’da Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Küçükçekmece Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul.
- Aydurmuş, B. 2017. Kentsel Dönüşüm Alanlarında Uygunluk Analizi: Gümüşhane Örneği. Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Harita Mühendisliği Anabilim Dalı, Gümüşhane.
- Ayık U. 2014. Mekânsal ve Toplumsal Yansımalarıyla Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Projelerine Coğrafi Bakış: Fikirtepe Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ayyıldız, İ. 2010. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Kuzey Ankara Protokol Yolu Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Anabilim Dalı, Zonguldak.
- Baba, G. İ. 2015. Kentsel Dönüşümün İnsan Hakları Boyutu. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Balcı, H. 2009. Kentsel Dönüşüm Projesi Bağlamında Sulukule’yi Anlamak: Roman Kimliğinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ban, S. 2012. From Urban Politics To The Politics Of Representation: Representing Istanbul’s Urban Transformation In “Urban Activism Documentaries” of the 2000s. Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı, İstanbul.
- Başegmez, O. 2017. Gayrimenkul Geliştirme ve Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Geliştirici Aktörler Gözünden İrdelenmesi; İstanbul Örneği. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Başkan, B. 2015. Kentsel Dönüşüm İşleyişinin Mekânsal Planlama, Ulaşım ve Toplum Algısı Kapsamında Değerlendirilmesi; Pendik Taşlıbayır ve Batıburnu Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bayhan Gür, S. 2016. School Relocations in The Context Of Urban Transformation And Education Policy Change in Turkey. Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Baykal, G.E. 2012. The Lack of Context in The Visual Making of Istanbul: Assessments And Propositions For Urban Transformation. Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar ve Görsel İletişim Tasarımı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bayralı, Ö.G. 2016. The Relationship Between State and Capital: The Reconstruction of Soccer Stadiums As an Urban Transformation Project. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Barka, İ. 2006. Kentsel Dönüşüm Dinamikleri Bağlamında Yeni Konut Alanları. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bayulu, E. 2009. Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın.
- Bektaş, Y. 2017. Kentsel Dönüşümde Karma Gelirli Konut Stratejisi ve Türkiye’ye Özgü Dinamikler: Ankara-Altındağ Gültepe Mahallesi Örneği. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Berkaya, S. C. 2014. Kent Makroformunda Sayısal Tasarım Araçları İle Form Arayışları: Zaha Hadid Kartal Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Isparta.

- Beyazkılıç, Y. 2016. Kentsel Dönüşümün Özel Hukuk Alanında Getirdiği Sorunlar. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bilgehan, R. 2016. İsmetpaşa Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesinin Kentsel Dönüşüm Hukuku Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Binay, E. 2012. Kentsel Dönüşüm Projesinin Suça Etkisi: Ankara İli, Altındağ İlçesi, Gültepe Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Binay, R.A. 2007. Urban Regeneration Policy Impacts On The Future Of City-A Comparative Study In European And The Turkish Context. Yüksek Lisans Tezi, İzmir İleri Teknoloji Enstitüsü.
- Bogenc, Ç. 2009. Trabzon Zağnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Örneğinin Kentsel Peyzaj Planlama Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın.
- Budak, F. 2013. Kentsel Mekân Politikası: Barselona'da Kentsel Dönüşüm ve Estetik. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Burkay, H. Ö. 2006. Social Policy Of Urban Transformation: Social Housing Policies In Turkey From The 1980s To Present. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Siyasal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Burnaz, A. M. 2004. Kentsel Dönüşüm Eylem Planlaması Yöntemi ve Veritabanı Gereksinimleri: İstanbul, Zeytinburnu Örneği. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Canan, F.T. 2014. Toplum Temelli Kentsel Dönüşümde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Cankurt, İ. 2017. Kentsel Dönüşümün İdeolojisi: Gazete Haberleri Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.
- Caymazer, D. 2017. Kentsel Dönüşüm Kapsamındaki Binaların Performanslarının Doğrusal Elastik Olmayan Hesap Yöntemiyle Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Cesur, B. 2017. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Araştırılması; Isparta Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Isparta.
- Ceylan, A. 2007. Yaşam Kalitesinin Arttırılmasında Kentsel Yeşil Alanların Önemi ve Kentsel Dönüşüm İle İlişkilendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Cin, M.M. 2016. Urban Regeneration Strategies For Supporting Social Sustainability of Roma Community: İzmir-Ege Neighbourhood Urban Regeneration Project. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Dönüşüm Anabilim Dalı, İzmir.
- Çağla, H. 2007. Kentsel Dönüşüm Çalışmalarının Mülkiyet Kullanımına Olan Etkisi Üzerine Bir Araştırma ve Konya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeodezi ve Fotogrametri Anabilim Dalı, Konya.
- Çakallı, M.E. 2012. Kentsel Yenilemede Bir Araç Olarak Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İlgili İdari Yargı Kararları. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Çakır, M. 2017. Kentsel Dönüşüm Mekânlarında Sosyal Adalete İlişkin Nitel Bir Çalışma: Konya Örneği. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Çakır, N. 2006. Günümüz Kent Dinamiklerinin Kentsel Dönüşümüne Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası, İstanbul.
- Çatalbaş, F. 2011. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mekânsal ve Sosyo-Ekonomik Etkileri: Diyarbakır İli Suriçi Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Taşınmaz Geliştirme Anabilim Dalı, Ankara.
- Çelik, D. 2009. Yerel Yönetimlerin Kentsel Dönüşüm Projelerine Katılımı: Kadınların Bakış Açısından



- İstanbul/Tarlabası'ndaki Uygulama Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Aydın.
- Çelik, M.E. 2015. Adaptation of Water Distribution Networks for Urban Renewal. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Ankara.
- Çetinkaya, D.M. 2013. Kentsel Dönüşüm Alanlarında Sosyal Yaşam ve Kentsel Yeşil Alanlar Gereksiniminin Kayseri Yıldırım Beyazıt Mahallesi Örneğiyle İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Isparta.
- Çınar, Ö. F. 2017. İstanbul İlinde 6306 Sayılı Kanun Kapsamında Uygulanan Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerinde Kullanılan Kamu Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Düzce.
- Çınar, S. 2017. Kentsel Dönüşüm Yasası ve Sonrası Uygulamalarının İncelenmesine İlişkin Örnek: Karatay-Araplar Mahallesi, Konya. Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Konya.
- Çırakoğlu E. 2005. Gayrimenkul Geliştirmede Stratejik Planlama: Abbasağa Pilot Bölgesinde Kentsel Dönüşüm Proje Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Çiçek, H. 2005. Kentsel Dönüşümün Yasal Düzenlenmesinde Süreç Ve Katılım: İstanbul, Zeytinburnu Örneği. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Çiftçi, S. 2016. Toplum Temelli Bir Yaklaşım Olarak Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm: Ankara Dikmen Vadisi Örneği. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Sakarya.
- Çinçin, İ. 2017. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yeşil Alanların Sürdürülebilirlik ve Kentsel Refah Kapsamında Değerlendirilmesi: Antakya Emek ve Akaraya Mahallesi. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Antakya.
- Çivici, S. 2014. Kentleşme Süreci Ve Kentsel Dönüşümün Gaziosmanpaşa Ölçeğinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Çolak, Y. 2013. Planlamada Adil Kent Yaklaşımı Çerçevesinde Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının İncelenmesi: İstanbul Esenler İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dağ, M. 2017. Türkiye'de Kentsel Dönüşümüne Bir Alternatif: İnsan Odaklı Kentsel Dönüşüm. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Şanlıurfa.
- Dağtekin Üçüncü, M. 2014. Beylikdüzü'nde Deprem Odaklı Kentsel Dönüşüm. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Daşkiran, F. 2016. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Deprem Riski Altında Gayrimenkul Değerlemesi: Denizli Örneği. Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Muğla.
- Dayıoğlu, B. 2017. Kentsel Dönüşümde Şehir Markası ve Hafızasının Korunarak Yarınlar Taşınması (Kapalıçarşı Örneği). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul.
- Demir, E. 2016. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Eleştirel Bakış Bursa Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Demircan, N. 2010. Mevcut ve Öneri Kentsel Dönüşüm Projelerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi, Erzurum Örneği. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Erzurum.
- Demircioğlu, M. 2004. Kentsel Alanda Yeni Planlanan Taşınmazların Kentsel Dönüşümde Bir Araç Olarak Kullanılabilirliği: Akmerkez ve Tepe-Natulus Alışveriş Merkezi Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kocaeli.

- Demiröz, M. 2015. Ulus, Hacı Bayram Mahallesi'ndeki Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Nedenleri ve Kültürel Miras Üzerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara.
- Deringöz, T. 2017. Kentsel Dönüşümün Kentsel Aidiyet Duygusu Üzerindeki Etkisi: Kırşehir İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Aksaray.
- Diker, B. 2016. Kentsel Dönüşüm Kapsamında Konutlarda Ulusal Yeşil Bina Sertifikasının Değerlendirilmesi: Fikirtepe Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dinar, A. 2015. Yerel Yönetimler ve Kentsel Dönüşüm: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Adana.
- Dinç, C. 2017. 21.YY'da Akıllı Belediyecilik ve Kentsel Dönüşüm (Başakşehir Belediyesi Modeli). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dinçer, B. 2014. Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Adalet. Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara.
- Doğan, B. 2016. Afet Riski Nedeniyle Kentsel Dönüşüm İzmir Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Aydın.
- Doğan, D. 2006. Kıyı Alanlarında Kentsel Dönüşüm Çalışmaları Ve İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehircilik ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Doğan Öztürk, R. 2016. Medeniyet Perspektifinde Şehir ve Kentsel Dönüşüm. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Bolu.
- Doğanay, E. 2016. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Politikaları (2002-2014 Dönemi). Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya.
- Doğaner, A. 2017. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Politikaları ve Finansman Modelleri. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Doğrucan, P. 2016. Tarla başı Kentsel Dönüşüm Projesinin Sanatçı Çalışmaları Üzerinden Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dur, M. 2015. Kentsel Dönüşümün Sosyo-Kültürel Dinamikleri: Konya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya.
- Durmaz, S. B. 2006. Earthquake Conscious Urban Transformation And Redevelopment: Repercussions Of İzmir Radius Project On Fikri Altay District. Yüksek Lisans Tezi, İYTE Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İzmir.
- Durmaz, Ö. 2016. Kentsel Dönüşümün Türkiye'deki Hukuk Düzeninde Temel Haklara Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.
- Durmuş, B. 2016. Konut Fiyatlarını Etkileyen Parametrelerin Çoklu Regresyon Analizi Yöntemiyle İrdelenmesi ve Kentsel Dönüşüme Katkıları. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Geomatik Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Egercioğlu, Y. 2008. Türkiye'de Kaçak Yapılmış/Gecekondulanmış Alanlarda İslah İmar Planlarının Kentsel Dönüşüm Süreçlerine Etkileri: İzmir ve Ankara Örneği. Doktora Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İzmir.
- Ekici, M.Y. 2016. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Çalışmaları: Örnek Betonarme Binanın RYTE 2013 ve TDY 2007'ye Göre Analizi ve Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Konya.
- Eranıl Demirli, M. 2011. Socio-Spatial Analysis Of Urban Renewal In The Case Of Relocating Kadifekale Inhabitants To TOKI Uzundere. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mimarlık Tarihi ve Kuramı Bilim Dalı, İzmir.
- Eraslan, İ. G. 2007. Yönetim Mekanizmalarının Kentsel Dönüşüm Algısı Ve Uygulamaları Üzerindeki



- Etkisi: İngiltere, Almanya ve Türkiye Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Eren, F. 2006. Kentsel Dönüşümlerde Kamu-Özel Ortaklıkları ve Özel Girişiminin Dönüşümdeki Varlığı: Konya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Konya.
- Ergun, C. 2011. Kentsel Dönüşüm Sürecine Dönüşüm Alanlarından Bakmak: İstanbul Maltepe (Başbüyük ve Gülsuyu Mahallesi) Örneği. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Isparta.
- Ertuğrul, A. 2011. 19. Yüzyıl İstanbul Kentsel Dönüşümü'nde Üsküdar ve Koruma Sorunları. Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ertürk, F. 2009. Neslişah ve Hatice Sultan (Sulukule) mahalleleri kentsel dönüşüm projesi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Gayrimenkul Geliştirme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Esentürk, M. 2009. İstanbul İli Örneğinde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Eser, N. 2009. Planning Methods For Guiding Urban Regeneration Processes In High-Risk Areas. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Foto, S.B. 2014. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Tematik Haritaların Kullanılması: Burdur İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Anabilim Dalı, Afyon.
- Gençay, A. 2009. Kentsel Dönüşüm Planlarının Uurla Yerleşimi Örneğinde Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İzmir.
- Girit Mcdaniel, G. 2010. Kentsel Dönüşüm Politikalarının Küreselleşme Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Sulukule Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Gökdemir, O. B. 2009. Architecture As An Urban And Social Sign: Understanding The Nature Of Urban Transformation In Eskişehir Highway, Ankara. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara.
- Göközkut, B. 2016. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Sosyo-Mekânsal Analizi: Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Afyon.
- Gül, M. 2008. Tarihi Kent Merkezlerinde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Antalya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Antalya.
- Gül, S. 2013. Tüketicilerin Kentsel Dönüşüm Hakkındaki Bilgileri ve Konut Tercihleri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Gülcüoğlu, M. 2016. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Paydaşların Bakış Açıları: Aydın Ilıcabaşı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Isparta.
- Gümüş, N.A. 2010. Becoming A Neo-Liberal City: Ankara North Entrance Urban Transformation Project Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara.
- Güneş, S. 2014. Kentsel Dönüşümde Kentsel Haklar ve Soylulaştırma, İstanbul Şerifali Çiftliği bölgesi İmar İskân Evlerinde Yapılan Niteliksel Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Gür, M. 2014. Kentsel Dönüşüm Uygulamasında Yaşam Kalitesi Araştırması ve Kavramsal Bir Model Önerisi: Bursa Doğanbey Örneği. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bursa.
- Gürçan, O. 2015. Kentsel Dönüşümde Jeolojik-Jeoteknik Çalışmalar; Isparta-Gülkent Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı, Isparta.
- Gürsoy, N. 2015. Stratejik Planlama Yaklaşımının Düzenleyici Plan Sistemine Entegre Edilmesi: Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Alanındaki Planlama Çalışmaları. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri

- Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Güzeloğlu, T. 2017. Biyotaklit Mimari Ölçütler Bağlamında, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Bölgesinin Geliştirilmesi. Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Haghramani S. 2017. Kentsel Dönüşümde Memnuniyet ve Sosyo-Mekansal Ayrışma: Ankara Marmak Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Has, Ö. 2016. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Ortaklık Modelleri ve Örgütsel Yapı. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bursa.
- Hayal S. 2013. Biyo İktidar Özetiminde Planlama: Tarlabası Kentsel Dönüşümü Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Hardal, S. 2014. Kentsel Dönüşüm Alanlarına Bir Örnek; Sarıgöl Mahallesi (Gaziosmanpaşa). Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Bilecik.
- Hürol, H.Y. 2014. A Study on Social Sustainability: The Case Of Doğanbey Urban Renewal Project in Bursa. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, Ankara.
- Ilica Erzene, Ş. 2013. Kentsel Dönüşüm ve Uygulanabilirliği İle İlgili Bir Yöntem Yaklaşımı. Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ismaelozaira, A.A.M. 2017. Transformations of Erbil Old Town Fabric. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Konya.
- Işık, P. 2016. Kentsel Dönüşüm, Kent Hakkı ve Temellük Olgusu: Saraçoğlu Mahallesi'nde Gündelik Hayat Üzerinden Mekânsal Bir Okuma. Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mardin.
- Işıkkaya, D. 2002. Sanayi ve Liman Kentlerinin Yenilenmesi, Haliç Kıyı Bölgesi ve Haliç Tersaneleri İçin Kentsel Dönüşüm Senaryosu. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İnançlı, H. 2017. Kağıthane İlçesindeki Kentsel Dönüşüm Kapsamında Sanayi Alanlarının Dönüşümü Konusunda 'Kağıthane Ofispark' Projesinin İrdenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- İnanđuçar, E. 2013. Küreselleşme Bağlamında Kent Dinamiklerinin Kentsel Dönüşüm Sürecine Etkisi: İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- İnanlı, F. 2013. Kentsel Dönüşüm-Transfer Merkezi İlişkisinin Yenikapı Örneğinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Anabilim Dalı, İstanbul.
- İngün Karkış, Ö. 2015. Kentsel Toplumsal Hareketlerde Cinsiyete Dayalı Dinamikler: Kentsel Dönüşüm Sürecinde Başbüyük ve Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- İveynat, N. 2008. Urban Transformation Projects In Squatter Settlements: The Case Of Ankara, Şentepe Urban Transformation Project. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Kaban, E. 2011. Kentsel Dönüşüm Ve İstanbul' un İlk Kentsel Dönüşüm Uygulama Projesi – Sulkule Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kadıoğlu Polat, D. 2015. Göçmenler ve Şehir: Bir Berlin Mahaltesinde Kentsel Dönüşüm, Etnisite ve Sınıf. Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kahraman, Z. E. 2008. The Relationship Between Squatter Housing Transformation And Social Integration of Rural Migrants Into Urban Life: A Case Study in Dikmen. Doktora Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Kahya, F.N. 2015. Güneydoğu'da Kentsel Dönüşüm: Şanlıurfa. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür

- Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kalaycı Önaç, A. 2017. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Kentsel Peyzaj Değerleri Analizi; İzmir-Bayraklı Kentsel Dönüşüm Alanı Örneği. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İzmir.
- Kalem, Z. 2015. Kentsel Dönüşümdeki İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Killi Zeminlerde İyileştirmeye Etkilerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Sakarya.
- Kaplan, O. 2017. İdare Hukuku Yönünden Afet Riski Altındaki Alanların Kentsel Dönüşüm Süreci. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.
- Karaburun, N. 2009. Urban Transformation Projects in Ankara: Challenge for a Holistic Urban Planning System. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Karakız, C. 2017. The Manhattan of Izmir? Folkart Towers and Urban Transformation. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İzmir.
- Karakoç, M. 2011. Kent mekânının biçimlenmesinde imar mevzuatının etkisi, Başbüyük kentsel dönüşüm alanı örneği. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kartalkanat, S. 2014. Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Neticesinde Çıkan Atık Malzemelerin Yol Üst Yapısında Kullanılabilirliği: Üsküdar Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kaş, M. 2014. Konut Sorununun Çözümünde Kentsel Dönüşüme Kullanıcı Katılımının Sağlanması Üzerine Bir Yöntem Araştırması: Konya Örneği. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Konya.
- Kayacan, T. 2010. Kentsel Dönüşümde Halkın Katılımının Rolü Ve Önemi Zeytinburnu ve Karanfilköy Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kepenek, E. 2016. Kentsel Dönüşüm Amaçlı Yasal Risk Sınıflandırması İçin Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Isparta.
- Keşoğlu, M. 2015. Kentsel Kimlik Bağlamında Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kırpık, E. 2017. Toplum Katılımlı Coğrafi Bilgi Sistemi Uygulamalarının Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Kullanımı: Kadıköy Tarihi Çarşı Ve Çevresinde Örnek Çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kırtay, H. 2017. Sosyal Devlet İlkesi Açısından Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kışlal Aydınal, H. 2017. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Kentsel Yaşam Kalitesine Etkileri: Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Denizli.
- Kıyım, E. 2015. 'Sağlıklı Kent Projeleri' Diğer Adıyla 'Kentsel Dönüşüm' ve 'Bursa'da Kentsel Dönüşüm Adı Altında Gerçekleştirilmiş ve Gerçekleştirilecek Projeler. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yapı Eğitimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Kiştir Öztürk, P. 2006. Urban Transformation Of Ottoman Port Cities In The Nineteenth Century: Change From Ottoman Beirut To French Mandatory Beirut. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kirişçi, H.A. 2017. Okmeydanı Kentsel Dönüşüm Projesinin Fotovoltaik Sistemler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Konak, Ö. 2017. Kentsel Dönüşüm Nedeniyle İnşaat Alanında Çalışanlarda Asbeste Maruziyetin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İş Güvenliği Anabilim Dalı, İstanbul.

- Konbul, Y. 2016. Assessment Of Real Estate Ownership Issues In Urban Regeneration Projects in Turkey. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Dönüşüm Anabilim Dalı, İzmir.
- Korkma, M. 2016. Kentsel Dönüşümün Sosyo-Ekonomik Boyutları (Diyarbakır Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Diyarbakır.
- Korkmaz C. 2015. Evaluation Of Sustainability Performance of Urban Regeneration Projects: The Case of The North Entrance of Ankara Urban Regeneration Project. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Kömürcüoğlu, M. 2012. İdari ve Sosyal Açından Türkiye’de Kentsel Dönüşüm. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Sakarya.
- Kut, S. 2006. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Katılım ve Ortaklık Bağlamında Sürdürülebilir Mahalle Yenileşmesi. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Küçüköğlü, H. 2014. Kentsel Dönüşüm Uygulamaları, Başakşehir Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Küçüksaraç, H. 2008. Kentsel dönüşüm bağlamında belediyelerde halkla ilişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Kocaeli.
- Kütük İnce, E. 2006. Kentsel Dönüşümde Yeni Politika, Yasa ve Eğilimlerin Değerlendirilmesi, ‘Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesi’. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Kütükçüoğlu A.G. 2015. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Proje Yönetimi, İstanbul’da Karanfilköy Örneği. Doktora Tezi, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Maçın, K.E. 2017. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Enkaz Atıkları Yönetimi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Miriöğlü, G. 2013. İzmir Deki Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Coğrafi Analiz: Kadifekale Uzundere Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İzmir.
- Muti, A. 2014. Kentsel Dönüşüm ve Erzurum Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Mutlu Kılıç, E. 2016. Neoliberal Politikalar Çerçevesinde Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Mekânı Yeniden Anlamlandırmada Sözlü Tarih Bilgisi: İzmir-Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi Örneği. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İzmir.
- Mutman, D. 2010. Kısa Süreli Müdahale Olarak Katılımcı Organizasyonlar: Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm İçin Bir Yöntem. Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Nami, M. 2014. Ekolojik Tasarım İlkelerinin Kentsel Dönüşüm Kapsamındaki Planlama Çalışmalarında Değerlendirmesi: Adana Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Adana.
- Nerse, S. 2010. Kentsel Dönüşüm Projesi Çerçevesinde Zeytinburnu Tekstil İşçilerinin Geleceği. Yüksek Lisans Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Nıksarıoğlu, A. 2007. Kültür Eksenli Kentsel Dönüşüm: 2010 Avrupa Kültür Başkenti Olarak İstanbul. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Gayrimenkul Geliştirme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Nurakova, T. 2010. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Projeleri (Altındağ Belediyesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ocak, E. 2006. Gayrimenkul Yatırım Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm: Beyoğlu Bölgesinde Kamondo Han Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası, İstanbul.
- Okumuş, D.E. 2014. Kentsel Dönüşümde Sosyal Donatı Alanlarının Değişimi Ve Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisi: Ataşehir Barbaros Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.



- Olbak, M. 2016. Kentsel Dönüşümün Deneysel Verileri Işığında Doğrusal Olmayan Analiz Yöntemleri ile Riskli Yapıların Yeniden Kullanılabilirliği ve Yararları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Omarova, D. 2017. Astana EXPO-2017 Fuarı Kapsamında Essil İdari Bölgesinin Kentsel Dönüşümü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Osmançavuşoğlu, A. 2006. Urban Transformation Process: Ulus Historical Center Planning Project. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehircilik ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Osterlund, P.B. 2013. Musealization As A Strategic Component Of Urban Transformation in 21st Century Istanbul. Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Çalışmaları Anabilim Dalı, İstanbul.
- Öner, Ş. 2007. Kentsel Yenileme Kapsamında Kentsel Dönüşüm Projelerinin İstanbul Küçükçekmece Kentsel Dönüşüm Projesi Örneğinde İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Zonguldak.
- Öz, A. 2009. Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Özcivan, K. 2016. Kentsel Dönüşüm Alanlarında Yaşayan Farklı Hak Sahiplerinin Uzlaşma Eğilimleri: Gaziosmanpaşa/Sarıgöl Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özçatal, H.M. 2016. Kentsel Dönüşüm Alanı Belirlemede CBS Tekniklerinin Kullanımı: Bozüyük Kent Merkezi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Özdaş, G. 2007. Modernleşme Sürecinde Niğde'de Mimari Çevre ve Kentsel Dönüşümler. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Kayseri.
- Özdemir, B. 2015. Kentsel Dönüşümün Mekânsal Boyutunda CBS Tabanlı Entropi Yaklaşımı. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Bilişim Enstitüsü, Bilişim Uygulamaları Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özdemir Metlioğlu, S. 2017. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Kent Hakkı Mücadelesi: İzmir Karabağlar Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Özer, M. T. 2017. Kentsel Dönüşüm Projeleri Kapsamında Gecekonudan Site Hayatına Geçişte Saptanan Değişimler Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Yüceyurt (Çavuşbaşı) Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sivas.
- Özkan Eren, M. 2017. 2000-2017 Yılları Arasında Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Siyaseti; Kartal Sanayi Alanı Dönüşümü Vakası. Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Öztaş, N. 2005. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Haliç Örnekleme. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Öztürk, F. 2010. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Yer Oluşturma Açısından Değerlendirilmesi: King's Cross Bölgesi/Londra Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Anabilim Dalı, İzmir.
- Parker, G.A.M. 2013. Producing Confrontational Alterity: Urban Regeneration In Tarlabaşı, İstanbul. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Perçin, S.Ş. 2017. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Halka Bilgi Dağıtımı İçin Kuramsal Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, İzmir.
- Pestil, M.Z. 2015. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Nitelikli Yapı Üretimi. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bursa.
- Polat, H.İ. 2017. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları İçin Matematiksel Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.

- Güner, Y. 2017. XV. Yüzyılda Edirne'nin Kentsel Dönüşümü. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Edirne.
- Polat, Y. 2014. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Politikaları: Malatya Örneği'nde Kentsel Mekânın Dönüşümü. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
- Poyraz, U. 2011. Looking At The Urban Transformation Project From The Gecekondu Dwellers Perspective: The Case Of Mamak. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Safdari, N. 2014. Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesinde Mimari Özellikler. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Sakarya, İ. 2010. İstanbul'daki Kentsel Dönüşüm Projelerinde İlçe Belediyelerinin Rolü. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Çalışmaları Anabilim Dalı, İstanbul.
- Saraç, M. 2014. Kentsel Dönüşüm ve Gelişimi, Sosyal Boyutu, Kentsel Dönüşümden Doğan Hukuki Sorunlar. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara.
- Sarı, M. 2017. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Kentsel Peyzaj Değerleri Analizi; İzmir-Bayraklı Kentsel Dönüşüm Alanı Örneği. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya.
- Sarı, Ü.H. 2014. Afet Odaklı Kentsel Dönüşüm: Rize Timya Vadisi örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Sarpkaya, A. 2011. Bir Kentsel Dönüşüm İronisi: Osmaniyede Yapılan Yeni Toplu Konut Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Adana.
- Sekmen, S. 2007. Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Model Önerisi: İzmir- Ferahlı Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Anabilim Dalı, İzmir.
- Selim, E. 2011. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Sosyo-ekonomik Boyutlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
- Serdar Köknar, A.B. 2012. Kentsel Dönüşüm Alanlarında Gerçekleştirilen Peyzaj Tasarımlarının Eleştirel Teori İle Bir Okuması. Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Solmaz, Y. 2013. Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Hareketler: İstanbul'da Kent Hakkı Mücadeleleri. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Sonel, E. 2014. Türkiye'de Yapılan Kentsel Dönüşüm Çalışmalarının Harita Tapu-Kadastro Sektörüne Sağlayacağı Katkıları Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Harita Mühendisliği Anabilim Dalı, Konya.
- Sönmez, Ç. 2005. A Historical And Social Analysis Of An Urban Transformation: Akay Junction in Ankara. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara.
- Süphan, F. 2013. Kentsel Dönüşümü Mamak, Ankara Örneğinde Yorumlamak. Doktora Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı, Ankara.
- Şahin, B. 2016. Türkiye'de Uygulanan Kentsel Dönüşüm Projelerinin Yoksulluk ve Dışlanma Olguları Temelinde İncelenmesi: Altındağ Aktaş Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Şahin, D. 2016. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Meşrulaştırma ve Bağdat Caddesi'nin Yeniden İnşa Süreci. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Şahin, K. 2016. Neoliberal Kentsel Dönüşümün Yeni Mekânsal Alanları Olarak Güvenlikli Siteler: İstanbul Örneği Üzerinden Kapalı Yerleşimlerin Risk ve Güvenlik Bağlamında İncelenmesi. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Aydın.
- Şahin, M.R. 2014. Analysis of Urban Morphology in Squatter Transformation Areas. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı, Ankara.



- Şahinbaş, U. 2017. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Yerel Yönetimler: Esenler İlçe Belediyesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Anabilim Dalı, İstanbul.
- Şen, A. T. 2017. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Paydaş Katılımının Etkisi: Samsun Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Şentürk, T. 2014. Kentsel Dönüşüm Sürecinde İmar Planı Ölçeğinde Tasarımın Önemi: İstanbul Fikirtepe Örneği. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tarkan, B. 2007. Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerine Gayrimenkul Geliştirme Yönünden Bir Bakış: İzmir Henkel Tesisi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Gayrimenkul Geliştirme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tatar, H. 2015. Sürdürülebilirlik Ölçütleri Bağlamında Kentsel Dönüşüm Projelerinin İrdelenmesi Üzerine Bir Model: ‘Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi 1. Etap Hak Sahibi Konutları’. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara.
- Tokur, E. M. 2009. Şifa Mahallesi: Kentsel Dönüşüm ve Direnişin İmkanları. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Topçuoğlu, D. 2017. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Sürdürülebilir Yerleşme Kriterlerinin Tasarıma Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tuçaltan, G. 2008. Dynamics Of Urban Transformation Via Improvement Plans For Ankara City. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Türker Devecigil, P.A. 2003. Kentsel Dönüşüm Sürecinin Analizine Aktör Odaklı Bir Yaklaşım: Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Ankara-Dikmen Vadisi. Doktora Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Uslu, A. 2007. Diyarbakır İlinin Kentsel Dönüşüm Analizinin Uzaktan Algılanmış Görüntüler Kullanılarak Yapılması. Yüksek Lisans Tezi, GYTE Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü. Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Anabilim Dalı, Gebze.
- Uslugil, T. 2010. Kentsel Dönüşüm Projeleri Ve Kamu Yararı: Meram Belediyesi Kentsel Dönüşüm Projeleri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
- Uyan, A. 2008. Kent Merkezlerindeki Konut Alanlarında Çöküntüleşme ve Dönüşüm “Bursa Doğanbey Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Uzun, H. 2009. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Kent Özlemi ve Kentlilik Açısından Değerlendirilmesi Sulukule-Taşoluk Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi İletişim Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Uzunçarşılıoğlu Baysal, C. 2010. İstanbul’u Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm Ve Ardındaki Konut Hakkı İhlalleri: Ayazma(N)’Dan-Bezirgânbağçe’ye Tutunamayanlar. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ünal, H. 2017. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Yıkım Ve Temel Kazılarında Patlatmalı Yöntemin Kullanılabilirliği. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Dönüşüm Bilim Dalı, İstanbul.
- Ünlü, H. 2015. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Yüksek Yapılar Ve Perdeli Sistemlerin Mod Birleştirme, Deprem Zaman Aralığı ve Eşdeğer Deprem Yüküne Göre Analizlerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Anabilim Dalı, Kırıkkale.
- Vaez Eslami, S. 2014. Urban Transformation In Meeting Places The Cases of Bursa and Yazd. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Vatan, E. 2017. Kentsel Dönüşüm Kapsamında Yapılacak Yeni Binalarda Yapım Sistemi Seçimi Gelmek Kent Merkezinde Örnek Çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı, İstanbul.

- Yağcı, C. 2014. Kentsel Dönüşüm Projelerinde Fiziksel Değişimin Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) Yoluyla Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Harita Mühendisliği Anabilim Dalı, Konya.
- Yaman, M. 2011. Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Ankara Büyükşehir Belediyesi: Dikmen Vadisi 3. Etap Örneği. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Yazgı, D. 2013. Kentsel Dönüşüm Ve Yenileme Planlarının Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Açısından İncelenmesi: Adana Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Adana.
- Yeğenağa, O.H. 2017. Kentsel Dönüşüm Politikalarının Kentsel Kimlik, Mekân ve Zanaat İlişkisine Etkisi: Şişhane Bölgesi, İstanbul. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yerebasmaz, H. 2006. Gerze Kentsel Dönüşüm Örneğinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara.
- Yetişkul, E. 1999. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Mülkiyetin Etkileri. Öveçler (Ankara) Örneği. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Yıldırım, T. 2010. Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanında Adana/Tepebağ Höyüğü Ve Planlama Sürecinde Kentsel Arkeoloji, Kentsel Dönüşüm, Rehabilitasyon İle Arkeopark Kavramı. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Arkeometri Anabilim Dalı, Adana.
- Yıldız, E. 2017. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Kocaeli Örneğinde Sosyo-Mekânsal Bir Analiz. Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Bilecik.
- Yıldız, G.S. 2013. Orta Ölçekli Kentlerde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Eskişehir Örneği. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yıldız, S. 2016. Yerleşme Ölçeğinde Sürdürülebilir Tasarım Değerlendirme Sertifikalarının Türkiye’deki Kentsel Dönüşüm Projelerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Gayrimenkul Geliştirme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yılmaz A. 2017. Evaluation of Community Development Based Urban Regeneration: The Case of Mehmet Akif Ersoy, Ankara. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Yılmaz, E. 2009. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Süreç Ve Aktörler: Sulukule Örneği. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yılmaz, G.I. 2008. Haliç Kıyı Şeridinde Sanayileşme İle Ortaya Çıkan Kentsel Dönüşüm. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yılmaz, M. 2010. Halkla İlişkiler ve Kentsel Dönüşüm Örnek İnceleme: Çinçin Bağları (Gültepe) Kentsel Dönüşüm Projesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara.
- Yılmaz, M. 2011. An Inquiry Into Different Urban Transformation Models In The Context Of Rent And Property Transfer: The Case Of Ankara Mamak District. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı, Ankara.
- Yılmaz, S. 2015. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Yaşam Kalitesine Etkisi: İstanbul Karaköy Salıpaazarı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yorgancı, M. 2011. Sürdürülebilir Gelişme Çerçevesinde Yeşil Yerleşim Ölçütlerinin Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Açısından Anlamı. Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Zeydanlı, H. 2007. Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Kuzey Ankara Kent Girişi Projesi. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.